T.C.

İSTANBUL KEMERBURGAZ ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü/Uluslararası İlişkiler Ve Siyaset Bilimi Tezli Yüksek Lisans Programı

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL GELİŞMEYE ETKİSİ: İSPANYA VE İNGİLTERE ÖRNEĞİ

Serkan Kara

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. B. Aysuda Kölemen Luge

İstanbul, 2017

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL GELİŞMEYE ETKİSİ: İSPANYA VE İNGİLTERE ÖRNEĞİ

Serkan Kara

Kemerburgaz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
2017

Bu çalışma tarafımızca incelenmiş olup, kapsam ve kalite açısından Yüksek Lisans / Doktora tezi olmaya yeterli bulunmuştur.

Yrd. Doç. Dr. Bedriye Aysuda KÖLEMEN LUGE

(Ünvan ve İsim)

Danışman

(Ünvan ve İsim)

Eş Danışman

İnceleme Komitesi Üyeleri (İlk isim jüri başkanına, ikinci isim tez danışmanına aittir.)

Yrd. Doç. Dr. Akif Bahadır KAYNAK

Yrd. Doç. Dr. Bedriye Aysuda KÖLEMEN LUGE

Yrd. Doç. Dr. Hande BARLIN

Bu çalışma bir Yüksek Lisans / Doktora tezinin tüm gerekli şartlarını taşımaktadır.

Yrd. Doç. Dr. Eylem AKDENİZ GÖKER

Bölüm Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Akif Bahadır KAYNAK

[Üniversite] onayı ____/____/____

Enstitü Müdürü

Bu dokümandaki tüm bilgilerin akademik kural ve etiğe bağlı kalınarak yazıldığını ve tez yazım kuralları kapsamında bu çalışmada bulunan ve orijinal olmayan bütün bilgi ve materyallerin referanslandırıldığını temin ederim.

Serkan Kara

İTHAF

Yüksek lisans sürecinin en başından, bu çalışmanın gerçekleşmesine kadar olan tüm süreçlerde desteğini hiçbir zaman esirgemeyen; üzerimde büyük emeği olan; öğrencisi olmaktan her zaman mutluluk duyduğum sayın hocam Yard. Doç. Dr. B. Aysuda Kölemen Luge'a teşekkür ederim.

ÖZET

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL GELİŞMEYE ETKİSİ: İSPANYA VE İNGİLTERE ÖRNEĞİ

Serkan Kara

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı,

İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi

Danışman: Yard. Doç. Dr. B. Aysuda Kölemen Luge

Avrupa Birliği sosyal, ekonomik ve kültürel olarak çok farklı yapılara ve geçmişe sahip ülkelerden tarafından oluşmuştur. Ülkelerin sahip olduğu bu farklılıklar ulusal anlamda olduğu gibi bölgesel anlamda da kendini hissettirmektedir. AB kurulduğu tarihten günümüze kadar bölgesel gelişmişlik farklılıkları konusunda hassas davranmış ve son derece önemli politikalar üretmiştir. AB tarafında oluşturulan bu politikalar, zamanla genişleyen ve büyüyen bu yapıda gün geçtikçe önemini artırmaktadır.

Bölgesel gelişme ile ilgili belirlenen politikaların hayata geçirilmesinde, ülkelerin sahip oldukları yerel aktörler, kalkınma ajansları ve politikaların hayata geçirilebilmesi için oluşturulan fonlar çok önemli bir rol oynamaktadır. Gerçek anlamda bir birliğin ortaya konabilmesi için bölgesel gelişme ile ilgili farklılıkların azaltılmasının öneminin farkında olan AB, bu konuda sürekli yeni politikalar ortaya koymaktadır. Bahsettiğimiz tüm bu hususlar ışığında, Bu çalışmada, AB gibi örgütlerin ülkelerin bölgeleri arasında var olan gelişme farklılıklarını ortadan kaldırıcı bir etkiye sahip olup olmadığı incelenmektedir. Bu amaçla çalışmada, demokrasileri Avrupa ortalamasının üzerinde gelişmiş olan İngiltere ve İspanya'nın Avrupa Birliği üyelikleri öncesi ve sonrası durumları ile üye olduktan sonra almış oldukları fonlar incelenecek ve bunların ülkelerin bölgesel gelişmelerine olan etkileri üyeliklerinden sonraki dönem için araştırılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, NUTS, Bölgesel Gelişme, AB Fonları

İÇİNDEKİLER

İTHAF……v

ÖZET……..…..vii

İÇİNDEKİLER……viii

TABLOLAR LİSTESİ…….…....xi

KISALTMALAR……..…….xii

GİRİŞ……..1

TEORİKARKAPLAN

a)Bağımlı Değişken……..……..….4

b)Bağımsız Değişken…….…….…….....6

METADOLOJİ……7

1.BÖLÜM: BÖLGE VE BÖLGESEL KALKINMA KURAMLARI

1.1. Bölge Kavramı……7

a) Homojen Bölgeler…….8

b)Polarize Bölgeler……8

c)Planlı Bölgeler……....9

1.2. Bölgecilik Kavramı…….10

1.3. Avrupa Birliği'nde Bölge Kavramı : NUTS…….11

2. BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASI VE BÖLGESEL KALKINMADA KULLANILAN MALİ ARAÇLAR

2.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi……17

2.2. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Dengesizlikler ve Ekonomik Yapı ……18

2.2.1. AB'de Ekonomik Göstergeler Çerçevesinde Bölgesel Gelişmişlik Farkları….22

2.3. Avrupa Birliği Bölgesel Gelişme Politikasının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi…23

2.4. AB'de Bölgesel Politika Oluşturulmasının Amacı……..…….27

2.5. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınmada Rol Oynayan Kurumlar……..29

2.6. Bölgeler Arası Dengesizlikleri Belirlemekte Kullanılan Ölçütler……..36

2.7. Avrupa Birliği Bütçesi ve Birlik Fonları……..38

2.7.1. Avrupa Birliği Bütçesi……...38

2.7.2. Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Fonu……...….40

2.7.3. Avrupa Sosyal Fonu……...……..42

2.7.4. Uyum Fonu……...…….44

2.7.5. Avrupa Dayanışma Fonu……..…...…….46

2.8. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikanın Uygulanması…….……..46

2.9. Avrupa Birliği'nde Uygulanan Politikaların Bölgesel Gelişmeye Etkisi…....48

2.10. Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikasının Sonuçları…..……49

2.11. Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Geleceği..……50

3. BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL GELİŞMEYE ETKİSİ: İSPANYA VE İNGİLTERE ÖRNEKLERİ

3.1. İspanya…….52

3.1.1. İspanya'nın Avrupa Birliği Üyelik Süreci……...52

3.1.2. İspanya ve Avrupa Birliği Yapısal Fonları……..53

3.1.3. Avrupa Birliği Fonlarının İspanya İçin Önemi……...57

3.1.4. Avrupa Birliği'nin İspanya'da Bölgesel Gelişmeye Etkisi…….58

a) Bölgesel Kalkınma……..58

b) Sanayi Sektöründeki Gelişmeler……..59

c) Ulaşım Alanındaki Gelişmeler……..60

d) İstihdama Yönelik Gelişmeler……..61

e) Genel Değerlendirme…….61

3.2. İngiltere……62

3.2.1. Avrupa Birliği Öncesinde İngiltere'nin Durumu……63

3.2.2. İngiltere'nin Avrupa Birliği Süreci……..63

3.2.3. İngiltere'de Bölgesel Gelişmişlik Farkları…….……..63

3.2.4. Avrupa Birliği'nin İngiltere'nin Bölgesel Gelişmesindeki Rolü…...….69

a) Turizm, Tarım ve Balıkçılık Çerçevesinde Yerel Kalkınma.....71

b) Sanayi ve Hizmetler Sektörüne Etkileri.....73

SONUÇ……..75

KAYNAKÇA……..78

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 – Avrupa Birliği Ülkelerinde NUTS Bölge Sayıları ……..…….. 14

Tablo 2 – Bazı Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin Gelişmişlik Katsayıları...…….... .19

Tablo 3 – AB Üyesi Bazı Ülkelerin GİNİ Katsayıları ..... .19

Tablo 4 - Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde İşsizlik Oranları ..... .21

Tablo 5 - GSYH'nin AB İçinde En Yüksek Ve En Düşük Olduğu Bölgeler……...36

Tablo 6 - Gelirlerin Toplam Bütçe İçerisindeki Payı…….…...38

Tablo 7 - AB Bölgesel Kalkınma Fonu'nun Üye Ülkelere Dağılımı ……...40

Tablo 8 - Avrupa Sosyal Fonu Harcamalarının Üye Ülkelere Dağılımı……42

Tablo 9 - İspanya Makroekonomik Uyum Programı(1991-1996)…….…….52

KISALTMALAR

AB Avrupa Birliği

ABD Amerika Birleşik Devletleri

AET Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKÇT Avrupa Kömür Çelik Topluluğu

AYP Avrupa Yatırım Bankası

BKA Bölgesel Kalkınma Ajansları

BKF Bölgesel Kalkınma Fonu

DPT Devlet Planlama Teşkilatı

ERDF Avrupa Bölgesel Gelişim Fonu

EURATOM Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

GSMH Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

LEADER Liason Entre Actions pour le Developpement de L'Economie Rurale

NUTS Nomenclature of Territorial for Statistics

RDA's Bölgesel Kalkınma Ajansları

TVA Tenesse Valley Authority

UK Birleşik Krallık

GİRİŞ

Avrupa Birliği kuruluşundan günümüze kadar geçen sürede dünyanın, hem ekonomik olarak en zengin kuruluşu olmuş hem de kendine özgü kurumsal yapısı ile tüm ülkelere örnek teşkil etmiştir. Birlik içerisinde barındırdığı 450 milyonluk nüfusu ve dinamik iç pazarı ile çok önemli bir güçtür. İçerisinde yer alan pek çok farklı kültüre sahip bölge ile de çok bölgeli bir yapı görünümü arzeden AB, aynı zamanda içerisinde başta sosyal, ekonomik ve demografik olmak üzere büyük eşitsizlikler barındırmaktadır. AB içermiş olduğu bu olumsuz durumlar yüzünden, büyüme ve rekabet edebilme gücü zayıflamakta ve AB'nin gelecekle ilgili genişleme ve hatta var olabilme endişesini beraberinde getirmektedir.

Bölgelerarasında yaşanan ekonomik ve sosyal eşitsizlik durumu en küçüğünden en büyüğüne tüm ülkelerde görülebilen bir durumdur. Bu durumun pek çok sebebi vardır. Bazen eşitsizliklerin oluşumunda bölgelerin coğrafi konumları etkili olurken, bazen ekonomik ve sosyal hayat etkili olmaktadır. Bu ve benzeri bölgelerin yaşadıkları dezavantajlar sosyal yapıda bozulmaya, eğitim kurumlarında eğitimin kalitesinde azalmaya ve sonuç olarak da yüksek işsizlik oranı ile altyapısal sorunlara neden olmaktadır. Bahsettiğimiz tüm bu olumsuzluklar, içerisinde kocaman bir yapıyı barındıran AB için çok büyük bir sorun teşkil etmektedir. Ama AB için asıl büyük zorluk, bölgeler arasındaki eşitsizliğin önüne geçmenin yanı sıra, bölgelerin büyümek ve rekabet edebilmek için fırsatlardan eşit şekilde yararlanmalarına olanak sağlanmasıdır. Bu konudaki en büyük sorumluluk siyasilere düşmektedir.

Eğitim, sağlık, rekabet edebilirlik, istihdam, altyapı ve sürdürebilir gelişme gibi konularda yapılması gerekenler tüm üye devletlerin sorumluluğundadır. Bu bağlamda AB tarafında ortaya konulan Bölgeler Politikası üye ve aday devletlerin sorunlarını tam bir koordinasyon içerisinde çözmeyi ve dengeli gelişmeyi amaçlamaktadır. Bu Politika

çerçevesinde Birlik bütçesinin üçte biri gibi bir oranda bölgeler arasında eşitsizlikleri kapatmak için ayrılmıştır.

2012-2019 döneminde gerçekleştirilmesi planlanan Uyum politikası, yerel ve bölgesel dinamikler göz önünde bulundurularak hem Avrupa düzeyinde, hem de bölgelerin kendi yerel seviyelerinde bütünleşmiş bir büyüme planlanmıştır. Amaçlanan hedefler çerçevesinde oluşturulan bu politika ayrıca, Lizbon stratejisi ile ortaya konulan bölgesel gelişme ve tam istihdam hedefleri için de en temel finansal kaynak görevi görmektedir.

AB kendi içerisinde oluşturduğu yapısal fonlar ile bölgeler arası gelişmişlik farklarını en aza indirmeye çalışmaktadır. Ancak bunun yanı sıra 1993 yılında oluşturulan ve AB içerisinde birlik ortalamasının altında yoksulluk seviyesinde bulunan ülkelere yardım için oluşturulan Uyum Fonu bulunmaktadır. Uyum Fonu sadece 2004-2006 yılları arasında 8.49 milyon Euro tutarındaki bir fonu birlik içerisinde yer alan 10 ülke için ayırmıştır. Ayrıca bu fon ile sınır ötesi ve bölgeler arasında gerçekleşecek işbirliği ve sürdürülebilir kalkınma gibi konularda da bazı girişimlerde bulunulmuştur.

AB içerisinde yer alan ülkelerin her biri farklı seviyelerde bulunmaktadır. Orta ve Batı Avrupa'da yer alan Almanya, Fransa gibi yüksek gelişmişlik seviyesine ulaşmış ülkelerin yanı sıra birlik içerisinde henüz Estonya, Litvanya, Bulgaristan ya da Romanya gibi yüksek gelişmişlik seviyesine ulaşmamış ülkeler de yer almaktadır. Tüm bu ülkeler göz önünde bulundurulduğu zaman, birlik içerisinde refah seviyesi çok yüksek olan ülkeler bulunduğu gibi, bu ülkelere göre daha düşük refah seviyesine sahip ülkelerin de bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nitelendirmeyi yaparken her ne kadar ekonomik ölçütlerden faydalanacak olsak da, bu çalışmada asıl değinilmek istenen nokta bölgesel gelişme ile seçim sistemleri arasında yer alan ilişkidir. Bahsettiğimiz üzere Birlik içerisinde önemli bir güç olarak bahsedebileceğimiz ülkelerin hepsi demokratik gelişimleri ileri seviyede ülkelerdir. Bu ülkelerin

kullanmakta oldukları seçim sistemleri ile gelişimleri arasında yer alan ilişkiyi analiz ettiğimiz zaman göreceğiz ki aslında yıllarca arka planda kalan, ancak aynı zamanda pek çok konuda da etkisi gözlemlenen seçim sistemlerinin bölgesel ya da yerel gelişmede de etkisi bulunma ihtimali vardır.

Çalışmamızın temelini oluşturan AB'nin bölgesel kalkınmaya etkisini ortaya koyabilmek için, İspanya ve İngiltere[1]'nin birliğe üye olmadan öncesi ve üyelikleri sonrasındaki ekonomik gelişimleri ile bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını karşılaştırılacaktır. Bu iki örnek ülkeyi seçmemizin nedeni, farklı siyasal yapılara sahip ve farklı şekillerde yerelleşme yaşayan İspanya ve İngiltere'nin AB fonlarını kullanarak bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmaya ve geri kalmış bölgelerini kalkındırmaya çalışmalarıdır.

Tezin sonuçlanması ile ortaya konulması amaçlanan temel iddia, AB öncesi hemen hemen birbirine yakın gelişmişlik düzeyine sahip İngiltere ve İspanya gibi ülkelerin AB Bölgesel Kalkınma Programına dâhil olarak, başta mali araçlar olan Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu'nu aktif olarak kullanmaları ile gelişmişlik düzeylerini arttırdıkları göz önüne alınarak, gelecekte üye olacak gelişmesini tamamlamamış ülkelerin Yapısal Fonlardan yararlanarak daha hızlı kalkınabilecekleridir.

Bu tezi doğrulamak için üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde, bölgesel gelişme politikalarının tarihsel gelişimi ve zamanla farklılık gösteren özelliklerinden bahsedilecek, AB'nin bölgesel gelişme ile ilgili politika oluşturma ihtiyacı hissetmesinin nedenleri tarihi süreç göz önünde bulundurularak anlatılacaktır. Bu doğrultuda, AB'nin genişleyen ve derinleşen yapısı ile üye sayısında gerçekleşen artış ve birliğe üye olan ülkelerin sosyal ve ekonomik olarak çeşitlenmesi ve aynı zamanda da küresel değişimlerin bir sonucu olarak tekrardan yapılanan bölgesel gelişim politikalarına değinilecektir.

[1] Çalışmamda İngiltere'yi Büyük Britanya topluluğunun tamamını temsil etmesi için kullanacağım.

İkinci bölümde ise, Avrupa Birliği'nin bölgelerin gelişmeleri için oluşturduğu kalkınma programlarının mali araçları olan Yapısal Fonlar ve Uyum Fonuna değinilerek, bu fonların kullanılmasında ki yasal dayanaklar ortaya koyulacaktır. Özellikle Tek Avrupa Senedi ve Roma Antlaşması ile oluşturulan bölgesel politikalar tezin bu bölümünde irdelenecektir.

Tezin üçüncü bölümünde örnek ülke olarak seçilen İspanya ve İngiltere'nin, üye olmadan önceki bölgesel ekonomik durumları ile AB Fonlarından faydalandıktan sonraki durumları karşılaştırılarak, AB mali araçlarının bölgesel gelişmelerine olan etkileri değerlendirilecektir. Sonuç kısmında ise AB Bölgesel politikasının gelişmemiş ülkeler için öneminden bahsedilerek, mevcut örnekler üzerinden genel bir analiz gerçekleştirilecektir.

TEORİK ARKAPLAN

BAĞIMLI DEĞİŞKEN

1. Bölgesel Gelişme

Bölge, üzerinde çok çalışılan ve pek çok farklı görüşün ileri sürüldüğü bir kavramdır. Kavram üzerinde yapılan tartışmalarda aslında, farklı bilim dalları tarafından farklı amaçlara göre yapılan bölge tanımlarının etkisi büyüktür. 21. Yüzyılda bölge üzerine yapılan çalışmalarda genellikle, fiziksel ve coğrafi unsurların yanında nüfus ve insan ile ilgili gibi demografik özelliklerin de ön plana çıktığı farklı tanımlamalar yapılmıştır(Keleş,1973,s.104). Ancak çalışmada temel alınan bölge kavramı " İlişki ağı ile belirlenen, mekânsal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu ve uluslararası ilişkiler ile doğrudan etkileşim içinde bulunan birim" olarak tanımlanabilir(Armstrong ve Taylor,2000,s.1-2).

Bölge, genellikle kendisiyle eş anlamda kullanılan saha (area), mekân (space) gibi kavramlardan ayrılmaktadır. Bu ayrım yapılırken de aşağıda yer alan belli başlı özellikler etkili olmaktadır (Tekeli,2008,s.174):

- Bölge kavramı anlam itibari ile bir devamlılık arz etmektedir.
- Bölge kavramı coğrafi ve demografik açıdan bir ayrım ya da yalnızlaşmayı ifade etmektedir.
- Bölge kavramı içerik bakımından bir bütünlük ve aynılık taşır.
- Bölge kavramı içinde bir genellik taşır.

Yapılan tanımlardan anlaşılacağı üzere bölge kavramı, kullanıldığı yer ve yapılan analiz düzeyine göre farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, bölge kavramı ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda homojen bir yapı sergileyebileceği gibi, işlevsel açıdan da bütünlük gösteren bir birim olarak anlaşılabilir.

Gelişme kavramı ise son yıllarda çok kullanılan kavramlardan biridir. Çoğu zaman "kalkınma" ve "modernleşme" ile eş anlamda kullanılan kavram, Türkçede " ilerleme" ya da "bulunduğu noktadan daha iyi bir konuma gelme" anlamında kullanılmaktadır. Gelişme kavramı köken olarak Latin dillerindeki "Development" kelimesinden gelmiştir(Başkaya,2000,s.16-24). Gelişme kavramını genel olarak bir şeyde meydana gelen niteliksel ve niceliksel tüm olumlu gelişmelerin bir arada bulunması olarak tanımlayabiliriz.

Bölgesel gelişme kavramı, ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında iktisat bilimi literatürüne dâhil olmuş, iktisadi ve sosyal hayatta meydana gelen gelişme ve bölgesel eşitsizlikler üzerinden de kendisine mekânsal bir boyut kazandırmıştır. Bölgesel gelişim düşüncesinin temelini, bölgeler arasında oluşan gelişmişlik düzeyi farkları ile bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını en aza indirme ideası oluşturmaktadır.

Bölgesel gelişme; ülke veya bir birlik içerisinde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile etkileşim içindeki diğer bölgeleri dikkate alan, katılımcılık ile sürdürülebilir kalkınmayı temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi ve doğru planlanması ile maksimum faydanın sağlanması yoluyla bölge refahının artırılmasını amaçlayan çalışmalar bütünüdür(DPT,2003,s.250). Ana fikri bölgeler

arasında var olan sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları azaltmak olan bölgesel kalkınmaya yönelik politikalar, geleneksel ve modern anlamda pek çok süjeyi içine almaktadır. Bu çerçevede bölgesel gelişme sürecini planlarken;

- Bölge için bir vizyon belirlenmeli,
- Ulusal ölçekte ve yerel talepleri karşılayıcı bir planlama ile
- Değişen koşullara uyum sağlayabilen,
- Devamlı olarak denetime olanak tanıyacak mekanizmaların var olduğu bir yapı ortaya konmalıdır.

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER

1. AB Bölgesel Fonları

AB kuruluş antlaşması olan Roma Antlaşması'da olmak üzere Avrupalı devletlerin oluşturdukları birliklerin hiç birinde Bölgesel Kalkınma politikalarına ilişkin herhangi bir madde yer almazken, 1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi, sosyal ve ekonomik bütünleşme ve gelişmenin yanı sıra bölgesel gelişmeyi de bir amaç olarak belirlemiştir(Hazine Müsteşarlığı,1992,s.7). Avrupa Tek Senedi sonrasında Roma Antlaşması'na "Ekonomik ve Toplumsal Kaynaşma" başlığı konulmuş ve birliğin bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak üzere yasal zemin oluşturulmuştur.

Birliğin kuruluşundan itibaren farklı tarihlerde oluşturulan bölgesel fonlar, ilk zamanlarda birbirinden kopuk ve bağımsız olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Ancak bu şekilde fonların kontrolü ve dağılımı hem zor olmakta hem de veriminin azalmasına neden olmuştur(Hitiris,1988,s.17). Bu durumun önüne geçmek için 1988 yılında yürürlüğe sokulan "Yapısal Fonlarla İlgili Reformlar" ile birlikte Bölgesel Kalkınma Fonu, Tarımsal Garanti Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu arasında yönetişim sağlanmıştır(Bache,1998,s.15). Bu süreç 1992 yılında yapılan Masstricht Anlaşması ile farklı bir boyuta ulaşmış, AB bütünleşmesi için bir temel saymış ve 1994 yılı itibari ile de yedi yıllık bütçe dönemlerine denk gelecek planlı dönemler şeklinde

düzenlenmiştir(Maır, 1999,s.33). Böylece yapılan planlama dâhilinde yedi yıllık planlama ile tüm üye ülkelerin dâhil edildiği ortak ekonomik ve bölgesel politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin, 2013-2020 yılları arası dönem için AB bütçesinin yaklaşık üçte birine tekabül eden 300 milyar Euro bu ortak bölgesel politikalar için kullanılacaktır. Sonuç itibari ile Avrupa Birliği bölgesel kalkınma politikaları doğrultusunda, AB bütçesinin yaklaşık %70'ini gelişmemiş bölgelere aktaracaktır.

METODOLOJİ

Araştırmanın temelini oluşturan Avrupa Birliği, Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınma ile ilgili politikalarını uygularken kullandığı mali araçların detaylı olarak açıklanabilmesi için gerekli literatür taraması yapılmış, aynı zamanda da güncel verilere ulaşabilmek için internette bulunan kaynaklardan aktif olarak yararlanılmıştır. Kaynaklardan elde edilen veriler ışığında örnek ülkelerin AB öncesi ve AB üyeliği sonrası durumları karşılaştırılarak, AB Bölgesel Politikalarının etkinliği üzerinde yorumlama ve analiz yapılmıştır.

1. BÖLÜM: BÖLGE KAVRAMI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGE KAVRAMININ GELİŞİMİ

1.1. Bölge Kavramı

Bölge kavramı ile ilgili pek çok tanım ileri sürülmekte olmasına karşın dünyada kabul edilen ortak bir tanım bulunmamaktadır.. Etimolojik olarak Latince "regio" kavramından türeyen bölge kavramı, çok boyutlu bir kavramdır. Bölgenin önemi konusunda iktisatçılardan siyaset bilimcilere pek çok bilim dalında ortak bir kanı ortaya çıkmıştır(Ildırar,2004,s.8). Günümüzde bölge kavramı ile ilgili yapılan çalışmalarda fiziksel, demografik ve iktisadi unsurlar ön planda tutulmaktadır. Bu bakımdan bölge kavramı artık salt coğrafi bir alanı açıklamak için kullanılan bir terim olmaktan çıkmıştır(Tekeli,2008,s.173). Genel olarak bölgeyi tanımlamak için kullanılan kriterler çerçevesinde bölgeyi, homojen bir mekân parçası olarak

tanımlayabiliriz(Javanoviç,1997,s.292). Bu anlamda bölgenin ne olduğu ile ilgili bir tanımlama yaptığımızda bölgenin, bir coğrafi bir alanı kapsaması, üzerinde belirli ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve sosyal bir yapının bulunması gibi özelliklere sahip olduğu görülmektedir(Apan,2004, s.39).

Bölge kavramı ile aynı anlamda kullanılan saha(area), çevre(regio) gibi pek çok terim vardır. Ancak bölgeyi bu terimlerden ayıran bazı belli başlı özellikler vardır(Tekeli,2008.s.174):

- "Bölge kavramı içerdiği anlam itibari ile bir devamlılık içermektedir.
- Bölge kavramı aynı zamanda içerisinde bir ayrım anlamı taşımaktadır.
- Bölge kavramı, bir bütünde yer alan benzer parçalı ifade etmektedir. Bu yönüyle benzer yönleri anlatmak için kullanılır.
- Bölge kavramı genel bir ifadeyi içermektedir".

Bu tanımlamalara karşın günümüzde küreselleşme ile birlikte geçilen post-fordist üretim biçimi ve enformasyon alanındaki gelişmeler geleneksel bölge kavramı üzerinde yeni tartışmalara neden olmaktadır. Bu yeni yaklaşım bölgelerin politik öneminin geç kabul edilmesine karşın hızla yükselmesine neden olmuştur (Sturm,1995, s.645).

Bölge genel olarak; kentten daha büyük, ülkeden ise daha küçük, idari sınırları ülkenin idari sınırları ile çatışan ancak aynı zamanda da etkileşim içinde bulunan, katılımcı bir yönetim ve bütçe sahibi olan birimler olarak da tanımlanmaktadır(Arslan, 2010,s.88). Bu tanımlamalar çerçevesinde bölge kavramını makro düzeyde üç grupta sınıflandırabiliriz(Keleş,1973,s102-109).

a) Homojen Bölgeler

Homojen bölgeler yapıları itibari ile birbirine benzer olan ancak aynı olmayan birimleri ifade etmektedir. Bunun yanında homojen bölge, belirlenen bir veya daha fazla ölçüt ya da niteliği taşıyan birimlerin oluşturduğu bir bütünü ifade etmek için de

kullanılmaktadır.(Yavuz,1961,s.196-198) Bu tanımlamadan yola çıkarak homojen bölgelerin benzer özellikler gösteren birimler ile oluştuğunu anlayabiliriz.

b) Polarize Bölgeler

Polarize bölge, kendi içinde bir yapısı olan, merkeze bağlı birçok birimi bir arada tutan ve merkezin kendine has sosyal ve ekonomik ilişkilerinin daha zayıflamış halini içinde barındıran birimdir(Polatkan,1968,s.19-20). Bilindiği üzere bir ülkede, ekonomik ve sosyal yaşamda meydana gelen gelişmeler her alanda aynı olmaz. Gelişme kavramının kendine has yapısı nedeni ile bazı bölgelerin gerek coğrafi ve gerekse de ekonomik anlamda avantajlı durumda olması onların gelişimine katkı sağlamaktadır. Polarize bölgeler bu gibi özellikleri içerisinde barındıran ve çevresine göre daha kendine has özellikleri ile ön plana çıkan birimleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Türkiye özelinde polarize bölgelere verilebilecek en güzel örnek Gaziantep ilidir. Çevresindeki diğer iller ile aynı alanda bulunmasına karşın Gaziantep ili kendine has ticari ve komşuluk özelliklerinden dolayı daha gelişkin bir görünüm sergilemektedir(Polatkan,1968,s.21).

c) Planlı Bölgeler

Planlı bölgeler, homojen bölge ile polarize bölgelerin kendi içlerinde yaşamakta oldukları yapısal, ekonomik ve sosyal sorunların giderilmesi için belli bir plan dâhilinde gelişmeyi amaçlayan birimlerdir(Polatkan,1968,s.20). Planlı bölgeler ilk olarak ikinci dünya savasının ardından büyük yıkım yaşayan Avrupa devletlerinde, çöküntü yaşayan kentlerin tekrar inşa edilmesi için yapılan çalışmalardı. Daha sonra bölgesel planlama kavramının işlevsellik kazanması ile Türkiye dâhil pek çok devlet tarafından kentleşme politikalarının oluşumunda sık sık planlama kavramından bahsedilir olmuştur. Bölgesel planlamada amaç, bölgenin kalkınmasında izlenecek yolun tespit edilmesidir(Keleş,1973.s.107). Bu amaç etrafında kentleşme konusunda bir bölgenin

ekonomik ve sosyal altyapısı da kentle birlikte oluşturulmakta ve kendi kendine yetebilir alanlar oluşturulmaktadır.

Bölgecilik kavramından ortaya çıkan diğer kavram bölgesel kalkınmadır. Bölgesel kalkınma, ülkenin tamamında bulunan bölgelerin, çevre bölgeler ve diğer devletler ile karşılıklı olarak etkileşim içinde olması, sürdürülebilirlik ve insan kaynaklarının geliştirilmesini ve etkili kullanılmasını amaç edinen, ekonomik faaliyetler ile bölgenin refah seviyesinin arttırılmasını sağlayan politikalar bütünü olarak tanımlanabilir(Eraydın,2003,s.50).

Son olarak kalkınma kavramı, bir ülkede ya da bölgede meydana gelen niceliksel ve niteliksel anlamdaki tüm gelişmeleri ifade etmektedir. Niceliksel olarak, ülkedeki GSMH' nin aktif büyüklüğü ile işsizlik rakamlarını ele alırken, niteliksel olarak ise demografik yapıyı, gelir dağılımını ve refah seviyesini esas almaktadır(Dinler,2005,s.404-408). Her ne kadar ekonomi ile ilişkili gibi dursa da kalkınma kavramı, sosyal ve toplumsal alanda da eşitsizliklerin giderilmesi ve devletin alt yapı ve üst yapı için uygulamış olduğu destek ve yatırımlarını da kapsamaktadır(Abuşoğlu,1989,s.1).

1.2. Bölgecilik

Bölge kavramının bir sonucu olarak ortaya çıkan bölgecilik kavramı, sosyal, toplumsal ve kültürel özellikleri ile bir bütünlük arz eden, bölgede oturanların yer altı ve üstü zenginliklerini kendileri işletmeleri, kendi işletmelerini kurmaları ve kendilerini yönetmeleri anlamına gelmektedir(Turan,2005,s.39). 21. yüzyılın başlarından itibaren bölgecilik kavramı "siyasal bölgecilik" ile özdeşleşmiştir. Bu süreç içerisinde Bordeaux Antlaşması bir dönüm noktasını işaret etmektedir. Antlaşma sonrasında siyasal bölgecilik kavramı aynı zamanda da demokratik bir boyut kazanmış ve bölgeler arası eşitlik kavramı üzerine odaklanmıştır.

Bölgecilik bir hareket olarak, bölgeler hakkında araştırma yapılması, bölgelerin tanımlanması ve yeni bölgelerin oluşturulmasına olanak veren bir düşünce âlemidir(Veiter,1991,s.33). Çizilen bu genel çerçeve etrafında AB açısından bölgecilik kavramına değinirsek; bölgecilik kavramının AB bütünleşme sürecini etkilemeyeceği aksine bölgesel kimlik oluşturma ve kendi geleceğini tayin hakkının bütünleşmeyi özellikle yerel düzeyde tamamladığını söylemek mümkündür. Bölgecilik bunun yanında Avrupa Birliği'nin demokrasi anlayışının bir sonucu olarak, demokrasinin yönetilenden yöneticiye doğru yapılanma ilkesi ile de uyumlu olduğu görülmektedir(Knemeyer, 1994,s.20).

1.3. Avrupa Birliği'nde Bölge Kavramı: NUTS(Nomeclatures des Unıtes Territoritales Statistiques)

AB, birlik içerisinde yer alan bölgelerin tanımlanması ile ilgili sorunu, birliğe üye ülkelerin yönetim birimlerini temel alınmak kaydıyla, pragmatik şekilde çözmüştür(Nalbant,1996,s.40). Buna göre, Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (EUROSTAT) tarafından 1981 yılında, Avrupa Birliği ülkelerini, belirli niteliklerine göre sınıflandırmak ve bölgesel istatistikler elde etmek amacıyla NUTS bölgeleri oluşturulmuştur(Çamur,2005,s.147). Oluşturulan istatistikî bölge birimleri 1988 yılında AB mevzuatına dâhil edilerek, birliğe üye tüm devletlerce uygulanması zorunlu bir hale getirilmiştir(Arıkan,2004,s.39). Bu zorunluluk aslında Avrupa Birliği Antlaşması'na göre, üye devletlere yapılacak para yardımlarının denetimini kolaylaştırmak ve bölgesel düzeyde, özellikle gelişmekte olan bölgelere, yapılacak yardımların miktarını belirlemede bir düzen oluşturmaktır. Bunun yanı sıra AB içerisinde henüz NUTS yapısı dışında uygulanabilir bir bölge tanımlaması yapılamamıştır(Klepsch,1997,s.81).

NUTS sınıflandırmasının EUROSTAT tarafından ortaya konulan amaçları şu şekildedir(Europa,2005):

- ✓ *Bölgesel İstatistiklerin Toplanması ve Analiz Edilmesi:* 1970'li yıllardan itibaren NUTS, tarım, ulaştırma ve sanayi benzeri istatistikî alanların yerine geçmiştir. Bölgeler ile ilgili ekonomik hesaplar yapılırken NUTS temel alınmakta ve yapılan araştırmalar bölgesel temelde yapılmaya başlanmıştır.
- ✓ *Bölgesel Sosyo- Ekonomik Analizler:* 1961 yılında Bölgesel Ekonomiler ile ilgili olarak toplanan Brüksel Konferansı'nda NUTS Düzey-2 bölgeleri, oluşturulacak bölgesel politikalar için temel kabul edilmiştir. Diğer taraftan NUTS Düzey-1 bölgeleri, Sosyo-ekonomik bölgeler olarak kabul edilmekte olup, Avrupa Birliği'ndeki toplumsal sorunların analizinde kullanılmaktadır.
- ✓ *Bölgesel Politikaların Çerçevesi:* Avrupa Birliği fonlarından bölgelere yapılacak yardımlar ve geri kalmış bölgeler NUTS Düzey-2 düzeyinde belirlenmektedir. Diğer öncelikli alanlar ise NUTS Düzey-3'e göre belirlenmektedir.

Avrupa Birliği, tam üye adayı ülkelerle müzakerelere başlamadan önce, mevzuatlarının AB ile uyumlu hale getirilmesinin yanı sıra, bölge yapısının da NUTS ile uyumlu hale getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda birliğe kabul için ön şart niteliği taşıyan NUTS bölgelerinin oluşumunda önemli olan husus, aday ülkenin bölgelerinin üye devletler tarafından oluşturulan kriterlere uygun hale getirilmesi ve üye devletler ile aynı bölge formunun uygulanmasıdır(Brakman ve Schramm,2006,s.17). Üye ülkeler tarafından oluşturulan bu NUTS bölgeleri normatif özellikli olup, bölgelerin siyasi yapısını yansıtmak üzere oluşturulmuştur.

NUTS sınıflandırmasının birlik üyesi ya da tam üye adayı bir ülkeye uygulanması birkaç aşamada gerçekleşmedir. İlk olarak ülkenin idari yapısı analiz edilmekte ve daha sonra da bu alanlarla ilgili bölgesel verilerin toplanıp toplanmadığı tespit edilmektedir. Son olarak da bölgelerin nüfusunun NUTS sınıflandırmasında hangi düzeye karşılık geldiği belirlenmektedir. Bu son aşamada iki olasılık söz konusudur(DPT,2001,s.8):

- ✓ Genellikle temel alınan alanların büyüklüğü, ortalama olarak NUTS düzeylerine karşılık gelmektedir. Bu durumda belirlenen alanlarda değişiklik yapılmaksızın NUTS sınıflandırması uygulanır.
- ✓ Eğer ülkedeki idari alanların nüfusu, NUTS ortalamasında herhangi sınıflandırmaya yakın değilse, ülke içerisindeki küçük idari alanlar, coğrafi ve sosyal yapıları göz önünde bulundurularak sınıflandırılır ve "idari olmayan birimler"(Non-administrative units) oluşturulur.

Bu belirtilen durumlar için karar verilirken, AB İstatistikî Bölge Komisyonu ve üye ülke komisyonu istişare halinde kalarak, ortak karar verirler. Bahsedilen bu durum ile en son Portekiz'de karşılaşılmıştır. Portekiz idari yapısı NUTS düzeyinde herhangi bir karşılık bulundurmadığından, 305 adet küçük idari alan birleştirilerek, 30 adet NUST Düzey-3 sınıfında bölge birimi oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği'nde yer alan pek çok kurum tarafından bölge kavramı ile ilgili tanım yapılmıştır. Bunlardan ilki Avrupa Bölgeler Şartı'nda yer alan bölge tanımıdır. Şarta göre bölge, coğrafi alan olarak bir bütün oluşturan ve ya kendi içinde bir yapısı olan ve halkının ortak kültürel, sosyal ve ekonomik tarihinin canlandırıldığı ve korunduğu ortak özelliklere sahip alanları ifade eder(Knemeyer,1994,s.77-79). Avrupa Bölgeler Şartı'nda yapılan bu tanımlama bize bölgelerin aslında bir yerel yönetim birimi olmakla birlikte, bölgelerin yerel yönetimlerden daha yetkili merciiler olduklarını da göstermektedir.

Avrupa Bölgeler Meclisi'nin bölge tanımı ise, merkezi yönetimin altında yer alan, siyasi temsil gücü bulunan yerel birimler şeklindedir. Bunun yanı sıra diğer bir tanımlamaya göre ise, bölgeler mekânsal birimlerdir. Yani bölge, hem kendi içinde bir yapı barındırırken hem de merkezin bir parçasıdır(Raıch,1995,s.23). Anlaşılacağı gibi Avrupa kurumları genelde bölgeyi tanımlarken daha çok siyasal-yönetimsel birimlerden hareket etmektedir. Hâlbuki Avrupa Birliği tarafında yapılan istatistikî bölgeler (NUTS)

tanımlaması, bölgesel verilerin toplanması, işlenmesi, gerekli bölgesel analizlerin yapılması gibi pek çok amacı da içinde barındırmaktadır.

NUTS yapısı temelde idari sınırlar gözetilerek oluşturulmuş 3 farklı sınıflandırmadan oluşturmaktadır. Bu sınıflandırmalar ilk kez 1970 yılında Eurostat tarafından gayri resmi olarak yapılmış ve hukuki niteliğini 20.03.2003 tarih ve 1059 sayılı tüzük ile kazanmıştır. Eurostat'ın hazırlamış olduğu bu sınıflandırma ile Düzey-1,Düzey-2 ve Düzey-3 olmak üzere üç farklı idari sınıftan ortaya konulmuştur. Bu sınıflandırmada yer alan Düzey-3 Türkiye'deki il sınırlarına karşılık gelmektedir. Nitekim Eurostat aday ülkelerin bölge planlarını Düzey-2'ye göre yapmalarını istemektedir. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, kalkınma ajanslarını kurarken Düzey-2'yi temel almışlardır. Kalkınma ajansları yapıları itibari ile bölgenin potansiyelinin en iyi şekilde yönetilmesini sağlayacak kurumlardır(Brakman ve Schramm,2006,s.1-5).

Birlik içinde yer alan NUTS bölgelerinin sayısı şu şekildedir(İneci,2006, s.451):

- NUTS Düzey-1: 98 Adet
- NUTS Düzey-2: 273 Adet İdari Bölge
- NUTS Düzey-3: 1324 Adet İlçe Bazında Bölgeler (En Küçük Yerleşim Birimleridir)

Tablo: 1 Avrupa Birliği Ülkelerinde NUTS Bölge Sayıları,2015 (Eurostat, Nuts Listesi,2015)

ÜLKELER	NUTS 1	NUTS 2	NUTS 3
AVUSTURYA	3	9	35
BELÇİKA	3	11	44
BULGARİSTAN	2	6	28
KIBRIS	1	1	1
HIRVATİSTAN	1	2	21
ÇEK CUMHURİYETİ	1	8	14
ALMANYA	16	39	429
DANİMARKA	1	5	11
ESTONYA	1	1	5
İSPANYA	7	19	59
FİNLANDİYA	2	5	20
FRANSA	9	26	100
YUNANİSTAN	4	13	51
MACARİSTAN	3	7	20
İRLANDA	1	2	8
İTALYA	5	21	107
LETONYA	1	1	6
LİTVANYA	1	1	10
LÜKSEMBURG	1	1	1
MALTA	1	1	2
HOLLANDA	4	12	40
POLONYA	6	16	66
PORTEKİZ	3	7	30
ROMANYA	4	8	42
İSVEÇ	3	8	21
SLOVENYA	1	2	12
SLOVAKYA	1	4	8
INGİLTERE	12	37	136
TOPLAM	98	273	1324

NUTS yapılanması üç temel ilke üzerinde kurulmuştur. Bu ilkelerden ilki, NUTS sınıflandırması yapılırken tüm üye ülkelerin bölge ayrımlarının dikkate alınmış olmasıdır. NUTS öncesi tüm ülkeler coğrafi sınırlar ile bölgesel ayrımlarını yapmaktaydılar. İşte bu coğrafi ayrımlar NUTS sistemi oluşturulurken göz önünde bulundurulan en önemli ölçüt olmuştur. NUTS'ın içinde barındırdığı diğer bir ilke ise, aynı özelliklere ve potansiyele sahip mekânların birleştirilerek bölge oluşturulması mantığına dayanmaktadır. Örnek olarak, tarım alanlarının yoğunlukta olduğu ve

tarımsal faaliyetlerin icra edildiği birkaç alan birleştirilerek bir bölge elde edilebilir. Bu ve bu benzeri örnekler üzerinden anlatılabilecek bu ilke daha çok planlama ve mevcut potansiyellerin değerlendirilmesi ile ilgilidir. Son olarak bahsedeceğimiz ilke, nüfus ile ilgilidir. NUTS bölgeleri oluşturulurken her düzey için asgari bir nüfus düzeyi belirlenmiştir. Bu nüfus sayıları Düzey-3 için 800,000, Düzey-2 için 3.000.000 ve Düzey-1 için ise 7.000.000 olarak belirlenmiştir(EC Offical Journal,2003,s.28). Bu belirlenen seviyelerden Düzey-1 ve Düzey-2 için üye devletlerden Estonya(EE), Kıbrıs(CY), Litvanya(LV), Letonya(LT), Lüksemburg(LU) ve Malta(MT) nüfuslarının az olmasından dolayı tek bir bölge olarak anılmaktadırlar. NUTS sınıflandırması dışında Avrupa Birliği müktesebatında herhangi başka bir ayrım yapılmamıştır. Ancak belediyeler düzeyinde 2003 yılında alınan bir kararla LAU (Local Administrative Units) yapılanması oluşturulmuştur. LAU ile yapılan NUTS'ın devamı niteliğindeki bölge sınıflandırmasına göre LAU Düzey-1 NUTS'da Düzey-4'e, LAU'da Düzey-2 NUTS'da Düzey-5'e karşılık gelmektedir(EC Offical Journal,2003,s.31).

Eurostat'ın hazırladığı yol haritasında NUTS'ın kullanım alanları şu şekilde yer almaktadır(Şen,2004,s.10) :

- Birlik içinde yer alan bölgelere ait istatistikî verilerin toplanması, işlenmesi ve uyumlaştırılması.
- Bölgelerin ekonomik ve sosyal analizlerini gerçekleştirmek ve uygulanması gereken tedbirlere ilişkin yol haritasının belirlenmesi.
- Birliğin bölgesel çerçevesinin oluşturulması ve NUTS Düzey-2 yapılanmasının tüm birlik içinde işler duruma getirilmesi için gerekli hazırlıkların ve planlamaların yapılarak, faaliyet takviminin oluşturulması.

Bu kullanın alanlarının faal olarak hayata geçirilmesi ve Avrupa Birliği politikalarının oluşturulmasında Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupa Birliği Bakanlar

Konseyine karşı sorumludur ve gelişmeleri belirli aralıklarla Avrupa Birliği Bakanlar Konseyine sunar.

2. BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİ BÖLGESEL POLİTİKASI VE BÖLGESEL KALKINMADA KULLANILAN MALİ ARAÇLAR

2.1. Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi

Avrupa Birliği'nin temeli, 1951 yılında imzalanan Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve gene 1957 yılında kurulan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun(EURATOM) birleşmesi ile ortaya konulmuştur. Birliğin kurucuları Almanya, Fransa, Belçika, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'dır. Birlik kuruluşundan itibaren dört genişleme süreci geçirmiştir. İlk genişleme 1973 yılında Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın birliğe kabulü ile gerçekleşmiştir. Daha sonra 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında Portekiz ve İspanya, son olarak da 1995 yılında Finlandiya, İsveç ve Avusturya birliğe üye olmuştur.

Avrupa Birliği genişleme süreci, 1990 yılında Doğu Bloğu olarak bahsedilen Doğu ve Merkez Avrupa ülkelerinin birliğe katılım başvurusunda bulunmaları ve Doğu-Batı Almanya'nın birleşmesi ile farklı bir döneme girmiştir. Bu dönemde AB 1993 yılında yaptığı Kopenhag Zirvesi ile bu ülkelerin birliğe katılımları öncesi yerine getirmeleri gereken kriterleri "Kopenhag Kriterleri" olarak belirlemiştir. Bu kriterler şu üç başlık altında toplanabilir:

1. Hukukun üstünlüğü sağlanması ve insan hakları ile azınlık haklarını koruyacak demokratik kurumların mevcudiyeti,
2. Pazar ekonomisine sahip olmak ve birlik içindeki rekabet baskısına dayanabilecek kurumlara sahip olmak,
3. Ekonomik, siyasal ve parasal konularda birlik yükümlülüklerini yerine getirebilme yeteneğine sahip olmak.

1997 yılında AB Komisyonu tarafından hazırlanan Gündem 2000(Agenda 2000) raporu ile birliğin gelecek dönemdeki genişleme stratejisi açıklanmış ve genişlemiş bir birlik için gerekli olan kurumların ana çerçevesini ortaya koymuştur. Bu raporda birliğe aday ülkeler iki ayrı grupta değerlendirilmiştir. Grupların belirlenmesi sürecinde, ülkelerin Kopenhag Kriterleri ile olan uyumları dikkate alınmıştır. Avrupa Konseyi 1997 yılında toplanan Lüksemburg Zirvesi ile Doğu Avrupa genişleme sürecini başlatmıştır. Bu süreç 2004 yılı itibari ile Çek Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs, Estonya, Letonya, Macaristan, Litvanya, Polonya, Malta, Romanya, Slovenya ve Slovakya; 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya ile 2013 yılında Hırvatistan'ın Avrupa Birliği'ne katılmasının ardından son bulmuştur(Kavalalı,2005,s.29-37). Günümüzde halen devam eden Avrupa Birliği, genişleme ve derinleşme politikaları ile dünyada önemli bir ekonomik ve siyasal bir güç olma yolunda ilerlemektedir.

2.2. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Dengesizlikler ve Ekonomik Yapı

Genel olarak bölgeler arasında meydana gelen gelişme farklılıklarının üç temel nedeni olduğu varsayılmaktadır. Bunlardan ilki, bölgelerin ekonomik gelişmelerini sağlayan kaynakların dağılımındaki farklılıktır. Bu çerçevede doğal kaynaklar, iklim ve yeryüzü şekilleri bölgelerin gelişmesinde önemli bir rol oynar. İkinci neden, bölge içerisinde var olan sanayinin gelişmiş olması ve işgücü verimliliğinin yüksek olması ile alakalıdır. Son olarak ise, geliri yüksek bölgelere nispeten daha az gelirli bölgelerden gerçekleşen göçler bölgelerin gelişmişliği üzerinde rol oynamaktadır(Diriöz,2006,s.62).

Avrupa Birliği günümüzde refah seviyesi her geçen gün artan bir yapı olmasına karşın, özellikle birliğe son genişleme sürecinde dâhil olan Bulgaristan ve Romanya gibi birlik ortalamasının altında milli gelire sahip ülkeler nedeni ile birlik içindeki bölgeler arasında ekonomik ve sosyal gelişmişlik açısından son derece büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır(DPT,2008,s.116-117). Bu nedenle denilebilir ki Avrupa Birliği, 1995 yılı dışındaki tüm genişleme süreçlerinde birlik içindeki gelişmişlik farkını

arttırmıştır. Ancak özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin birliğe dâhil olması ile bu fark yükselmiştir.

AB üyeleri arasında, gelişmiş ülkeler olarak nitelendirebileceğimiz ülkelerin sekiz tanesi de Batı Avrupa'da yer almaktadır. Buna karşılık Romanya ve Bulgaristan gibi Doğu Avrupa'da yer alan ve henüz yüksek gelişmişlik seviyesine ulaşmamış olan bazı ülkelerde kişi başına düşen milli gelir birlik ortalamasının %30'unun altında yer almaktadır. Eurostat tarafından gerçekleştirilen bir araştırma sonucunda birlik içinde yer alan en düşük refah seviyesine sahip olan bölge, Polonya'da bulunan Lubelskie bölgesidir(European Commission,2011,s.36). Ayrıca Eurostat'ın 12 Mart 2014 yılında açıklamış olduğu veriler ışığında, Avrupa Birliği'ndeki bölgeler arasında önemli gelişmişlik farkları olduğu görülmüştür. Avrupa Birliği'nin en zengin bölgelerinden biri olan Londra ile en fakir bölge olan Polonya'nın Lubelskie bölgesi arasında 10 kattan fazla bir gelişmişlik farkı vardır(İBB Dergisi, s.3).

2015 verilerine göre, AB üye ülkeleri arasında GSYİH'sı en düşük olan bölge Romanya'nın kuzeydoğusudur. Bu bölgede kişi başına düşen gelir ortalama 5,430 Euro civarında seyretmektedir. Buna karşılık GSYİH'sı en yüksek bölge 67,798 Euro ile İngiltere'de bulunan İç Londra bölgesidir. Bu iki bölge arasında bulunan fark on üç kata yakındır.

Tablo-2 Bazı Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin Gelişmişlik Katsayıları, Eurostat, 2015

Ülkeler	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**
Euro Bölgesi	109	109	109	109	109	109	109
Belçika	121	120	118	116	116	118	119
Bulgaristan	35	37	38	40	44	44	44
Çek Cumhuriyeti	78	79	80	83	81	82	80
Estonya	57	62	66	70	69	64	64
Almanya	115	116	115	116	116	116	118
Lüksemburg	253	255	270	275	279	266	271

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında istihdam ve genel işsizlik oranları itibari ile de bir farklılık göze çarpmaktadır. 2015 verileri çerçevesinde, AB'de bulunan 271 NUTS Düzey-2 bölgesinden sadece 74'ü Avrupa 2020[2] hedefine ulaşırken, 62 bölge ise bulunmaları gereken seviyenin ortalama 10 puan aşağısında yer almaktadırlar. Birlik içinde en düşük istihdam oranlarına İspanya, İtalya'nın güney kısmı ve Yunanistan gibi ülkeler sahipken, Almanya ve İrlanda ortalamanın birkaç puan üzerinde bulunmaktadır. Özellikle istihdam Finlandiya'da %83,9 ile en yüksek oranda seyretmektedir (Eurostat,2011,s.42).

Tablo-3 AB Üyesi Bazı Ülkelerin GİNİ Katsayıları, Kaynak: World Bank, 2015,s.95-96

Ülke	Yıl	Gini Katsayısı	Gelir ya da Tüketimin Yüzde Payı			
			En Düşük %10	E.D. %20	En Yüksek %20	E.Y. %10
İsveç	2000	25.0	3.6	9.1	36.6	22.2
Belçika	2000	33.0	3.4	8.5	40.8	26.6
Estonya	2004	36.0	2.7	6.8	43.0	27.7
Almanya	2000	28.3	3.2	8.5	36.9	22.1
İngiltere	1999	36.0	2.1	6.1	44.0	28.5

Avrupa Birliği'ne üye 27 devletin toplam toprakları üzerinde kilometre kareye ortalama 115 insan düşmektedir. Bu devletlerden Fransa'nın Paris şehri nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ülke konumunda iken, bu bölgeyi Londra takip etmektedir. Buna karşılık nüfus yoğunluğunun en az olduğu ülkeler NUTS Düzey-3 bölgelerinden olan gene Fransa'nın Guyana bölgesidir. Burada kilometre kareye 2,7 kişi düşmektedir. Ayrıca AB üyesi ülkelerin sahip oldukları NUTS Düzey-3 bölgelerinde hızlı bir nüfus azalışı görülmektedir. Özellikle AB içerisinde kuzey-doğu bölgelerinde nüfus azalırken, güney-batı bölgelerinde nüfus artışı görülmüştür(Eurostat,2011,s.57).

[2] Avrupa 2020 stratejisi, belirlenen akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme öncelikleri kapsamında istihdam, sosyal içerme, AR-GE ve iklim ve enerji konularında birbirini destekleyen 5 hedef olarak belirlenmiştir. Daha fazla bilgi için bkz: Akbaş Gökşen, Apar Altan, Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi, AB Bakanlığı Yayınları, Ankara,2010

Bu nüfus değişimin en büyük nedeni kuşkusuz o bölgelerde yaşayan insanların daha iyi bir hayat arayışı ile gelişmiş bölgelere göç etmesidir.

Avrupa Birliği'nde yaşanan gelişim ve kalkınmaya yönelik sorunlar genellikle güney-doğu eksenli ortaya çıkmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan ve sayısı 50 milyonu geçen insanlar AB ortalaması altında bir hayat sürmektedirler. Bu bölgesel sorunun temelinde iki ana faktör yer almaktadır(Bayraktar,2002,s.8-9):

I. Bölgesel geri kalmışlığın nedeni olarak bahsedebileceğimiz ilk faktör, bölgede yer alan üretim ilişkileridir. Ekonomisi daha çok tarıma dayalı olan, gelir düzeyi düşük ve işsizlik oranlarının yüksek olduğu bu bölgeler ayrıca altyapı yetersizlikleri yüzünden de gelişimlerini sağlayamamaktadırlar. Buna örnek olarak Yunanistan, İspanya'nın bir bölümü, İtalya'nın Mezzogiorno bolümü ve Fransa'nın denizaşırı toprakları gösterilebilir.

II. İkinci olarak bahsedebileceğimiz husus sanayileşmesi tamamlamış, ancak geleneksel sanayi dallarında(kömür, çelik, tekstil, vb.) yaşanan düşüş nedeniyle yaşanan ekonomik daralmadır. Bu gibi alanlarda yüksek işsizlik oranları vardır ve istihdam oranı çok düşüktür. Bu tür bölgelere İngiltere ve Belçika gibi ülkelerin geri kalmış kısımları örnek gösterilebilir.

AB bu gibi bölgesel gelişmişlik düzeyi farklarını ölçerken birçok istatistiksel metot kullanmaktadır. Bunlar arasında işsizlik oranları, GSMH ve altyapı gelişim oranı gibi analiz unsurları ile bireysel ve bölgesel yoksulluk oranları yer almaktadır. Ancak konumuzla ilgili olduğu için, AB'de gelir farklılıklarını ölçmek için en çok kullanılan yöntem olan GSMH'den bahsetmemiz daha uygun olacaktır. AB üye ülkelerinin, 2014 yılı itibariyle birlik bütçesine yapmış oldukları katkıları incelediğimizde, üye yer alan çevre diye adlandırabileceğimiz ve sayısı toplam üye sayının ortalama %70'ine yakınına tekabül etmektedir. Buna karşılık bu çevre ülkelerin birlik GSYH'ye katkıları %23 civarında seyretmektedir(Bayraktar,2002,s.10-13). Oysa merkez bölge diye

adlandırılacak Almanya, İtalya, İngiltere ve Fransa'dan oluşan %7'lik dilim GSYİH'nın %63'ünü sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığı zaman birlik içinde oluşan GSMH farklılıklarının aslında GSYİH ile eşgüdümlü bir şekilde yürüdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Tablo-4: Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde İşsizlik Oranları, Kaynak: Prado ve Zdrentu,2012,s.79

Ülke	**Bölgesel Minimum**	**Bölgesel Maksimum**
AB 27	Zeeland (Hollanda),Bozen (İtalya) : 2,7	Reunion (Fransa) : 28,9
İrlanda	Border, Midland ve Western: 13,3	Southern ve Eastern: 14,0
İsveç	Stockholm: 7,1	Mellers ta Norrland: 10,2
Romanya	Bükreş: 4,6	Centru: 10,5
İspanya	Pais Vasco: 10,5	Kanarya Adaları: 28,7
İngiltere	North Eastern Scotland: 3,5	West Midland: 10,9
Almanya	Obarbayem: 3,6	Berlin: 13,2

2012 yılında Avrupa Birliği istatistik kurumu EUROSTAT tarafından açıklanan istatistiklere göre, 1999 yılında Euro'ya geçildiğinden beri işsizlik oranlarında bir artış gözlenmiş ve bu oran 2012 Şubat ayında %10,9 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranlarının bu denli artmasında ve Tablo-5'de de gördüğümüz üzere bazı yüksek gelişmişlik seviyesine ulaşmış ülkelerde de yüksek işsizlik oranlarının yaşanmasında alınan tasarruf tedbirleri, kamu maliyesi ile ilgili iyileştirici politikalar ve yaşanan bütçe kesintilerinin payı büyüktür. Euro bölgesi dâhilinde yaşanan işsizlik içerisinde genç işsizlerin de önemli bir payı vardır. Mart 2014 tarihi itibariyle Euro Bölgesinde iş arayan yaklaşık 18 milyona yakın kişiden, yaklaşık 3 milyonunu 25 yaş altı gençler oluşturmaktadır.

2.2.1. AB'de Ekonomik Göstergeler Çerçevesinde Bölgesel Gelişmişlik Farkları

Bir ülkede yer alan bölgeler, sahip oldukları üretim ilişkileri, sermaye yapıları, nüfus ve eğitim gibi demografik ölçütler ile istihdam ölçütleri gibi çeşitli verilere göre gelişmişlik farklılıklarına sahiptirler(Sülün,2005,s.6-35). Özellikle tarımla uğraşan toplumlarda ve sanayi gelişimini geç tamamlamış ülkelerde bölgeler arası gelişmişlik

farkları daha fazla görülmektedir. Bunun yanında sermaye birikimi, nitelikli işgücü ve dolaşım serbestliği gibi etkenler de gelişmişlik farkına neden olmaktadır.

AB yapısı itibari ile ilk başlarda gelişmiş ülkelerin bir araya gelerek oluşturduğu bir yapı iken, yaşadığı genişleme süreçleri sonrasında, bünyesine kattığı özellikle Doğu Avrupa ülkeleri yüzünden çok büyük bölgesel gelişmişlik farklarına maruz kalmıştır(Karluk2005,s.452). Ortaya çıkan dengesizlik ve farklılıklar, AB içerisinde var olan uyum ortamını tehdit etmektedir.

Avrupa Birliği'nin içinde bulunduğu gelişme farklarına sahip olan ülkeleri iki grupta incelemek mümkündür: İlk gruptaki bölgeler, ekonomileri daha çok tarım ve balıkçılığa dayanan kırsal bölgelerdir. Bu bölgeler, düşük gelir düzeyine ve yüksek işsizlik oranlarına sahiptirler(Leonard1989,s.105-116). Bu bölgelere örnek olarak Yunanistan'ın tamamı, Portekiz ve İspanya'nın orta kesimleri, İtalya'nın Mezzogiorno Bölgesi ile Fransa'nın Korsika bölgesi verilebilir. Özellikle İtalya'nın Mezzogiorno bölgesi, yüksek işsizlik ve gelir düzeyinin düşük olması gibi nedenlerden dolayı, İtalya'nın kuzeyi ile Doğu Almanya'ya çok fazla göç vermiştir(Harrop,1990,s.108). İkinci grupta ise, daha çok sanayisi duraklama ya da gerileme sürecine girmiş olan bölgeler yer almaktadır. Bu bölgeler, geleneksel sanayi dallarında gelişimlerini tamamlamış, ancak gelişen dünyada bu sanayi tesislerinin eski önemini kaybetmesi ile bir gerileme yaşamışlardır. Bu bölgelere, İngiltere'nin sanayi kentleri, Fransa'nın doğusu ile Belçika örnek gösterilebilir(Karluk,2005,s.457). Bu gruplar dışında yer almakla birlikte, birlik ortalamasının altında gelir düzeyine sahip olan bölgeler, daha çok AB'nde çevre olarak adlandırılabilecek bölgelerdir(McCormick,1999,s.238).

2.3. Avrupa Birliği Bölgesel Gelişme Politikasının Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Avrupa Birliği günümüzde dünyanın en zengin topluluklarından biri olarak kabul edilmesine karşın, birliği oluşturan üye ülkeler ve bölgeleri arasında büyük altyapı ve gelir farklılıkları vardır. Ekonomik kalkınmayı başarmış bazı bölgeler dahi,

yapılarındaki değişim ve küreselleşen dünya ile birlikte sanayilerinin yetersiz kalması nedeni ile duraklama sürecine girmişlerdir. Bu ve benzeri nedenler yüzünden AB'nin sahip olduğu bölgesel politikalar, topluluğu oluşturan ülkeler için bir dayanışma ve ekonomik bütünleşmeyi sağlayıcı rol üstlenmesinden dolayı daha önemli hale gelmişlerdir. Ayrıca birliği oluşturan bölgeler arasında uyumun sağlanması, ekonomik farklılıkların azaltılması ve eşitsizliklerin giderilmesi birlik için nihai hedef olarak ortaya konmuştur(Diriöz,2006,s.60).

1957 yılında AB kurucu üyeleri tarafından ortaya konulan Roma Antlaşması'nda, birliğe üye ülkelerin ekonomik olarak güçlendirilmesi ve birlik içerisinde yer alan geri kalmış bölgelerin gelişmişlik farklarının azaltılarak uyumlu kalkınmanın ortaya konulması hedefi belirlenmiştir(Treaty Rome,1957,s.2). Hedefin belirlenmesinde, dezavantajlı konumda bulunan ülkelerin geri kalmışlıklarını giderilmeden tam ekonomik ve sosyal uyumun gerçekleştirilmesinin mümkün gözükmemesi etkili olmuştur(Teresa,2007,s.40). Bu hedefe ulaşmak için ise, 1958 yılında Avrupa Sosyal Fonu ile 1962 yılında Avrupa Tarım Fonu oluşturulmuştur(Fişne ve Sağbaş,2010,s.196). Avrupa Sosyal Fonu temelde, Avrupa kıtası üzerinde ortak bir pazarın geliştirilmesi ve pazar içerisinde rekabet koşullarının iyileştirilmesi ve gerekli sosyal politikaların oluşturulması ve geliştirilmesi için gerekli olan fon kaynağıdır(Bache,1998,s.32).

Avrupa Birliği bölgesel gelişme politikalarının tarihsel gelişimi, AB'nin genişleme sürecine paralel bir gelişme göstermiştir. Üye sayısındaki artış ve sosyal, kültürel ve ekonomik çeşitlenme sonucunda merkeziyetçi yapı yerini daha çok yerel mekanizmalara bırakmıştır. Bu süreç içerisinde 1968 yılında kurulan Bölgesel Politika Başkanlığı'da bölgesel politikaların artan önemine dikkat çekmektedir. Süreç içerisinde önemli bir gelişme de, 1970 yılında Avrupa Topluluğu'na mali özerklik tanıyan bütçe reformunun gerçekleştirilmesi olmuştur. Bu reform ile birlikte topluluğun gelirlerinde

meydana gelen artış aynı zamanda ortak bölgesel politikaların geliştirilmesinin de önünü açmış oldu(Özmen,2004,s.9).

1973 yılında AB bir genişleme süreci yaşamış ve İngiltere, Danimarka ve İrlanda birliğe üye olmuştur. Özellikle İngiltere ve İrlanda bu dönemde birlik içinde yer alan gelişmişlik farklarını büyük ölçüde artırdı. Tarıma dayalı olan İrlanda ekonomisi Avrupa Birliği'nin belirlemiş olduğu ekonomik gelişmişlik ölçütlerinin ve 1993 yılında ortaya konan Kopenhag Kriterlerinin gerisinde olması nedeniyle, üye olduğu tarihten itibaren bu bölgeye birlik bütçesinden önemli miktarlarda fon aktarılmıştır. Özellikle bu dönemde oluşturulan bölgesel gelişim planları yerelden çok merkez tarafından yapılmış ve İngiltere'nin belirlenen bütçeden daha fazla yararlanmak istemesinden dolayı, ülkelere aktarılacak olan kaynakların belirlenmesi için ortak bir bölgesel politika oluşturulması üzerine çabaları artmıştır(Wallace,1991,s.81-113).

İngiltere'nin çabaları sonucunda, 1975 yılında özelikle İngiltere'nin gerileyen sanayisini destekleme üzere Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu kurulmuştur ve bu fona sağlanan 1,3 milyon Euro bütçe ile bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesi amaçlanmıştır(Özmen,2004,s.16). Fon bu süreçte özellikle küçük işletmelere destek olmak ve yatırım için gerekli altyapının oluşturulması için kullanılmıştır(EU European Commission Regional Policy, 2011,s.13).

Yunanistan'ın 1981 yılında ve İspanya ile Portekiz 1986 yılında birliğe katılması ile Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonunun kapsamı genişletilmiştir. 1980 öncesinden farklı olarak sosyal ve ekonomik kalkınma ile ilgili önlemler tarım sektörünün hâkimiyetinden çıkarılarak, daha geniş kapsamlı ve günümüz koşullarına uygun hale getirilmiştir. Çok boyutlu ve uzun yılları kapsayan bu kalkınma programları özellikle Yunanistan, Güney İtalya, Portekiz ve İspanya gibi ülkeleri kapsadığından dolayı Akdeniz Programları olarak anılmıştır. Akdeniz Programları öncelikli olarak küçük ölçekli sanayi ve altyapı çalışmalarına dayalı kalkınma modeli ile ön plana çıkmıştır(Peşelioğlu,2007,s.128).

1987 yılında oluşturulan Avrupa Tek Senedi "Ekonomik ve Sosyal Uyum" başlığı ile bu konuda özellik arzeden ilk belge olmuştur. Avrupa Tek Senedi'nde yer verilen bu kavram ile bölgesel politikaya verilen önem vurgulanmıştır. Ortaya konulacak gelişim politikaları ile güneyde yer alan yeni üye ülkeler ile diğer üye ülkelerde yer alan dezavantajlı bölgelerine ortak pazar yüzünden doğan yükler hafifletilmeye çalışılacaktır. AT Komisyonu Avrupa Tek Senedine dayanarak Konsey'den, Yapısal Fonlar için belirlenen bütçenin 1988 yılından 1993 yılına kadar iki katına çıkarılmasını istedi. Böylece ekonomik birliğin hiçbir sorun yaşamadan tamamlanması öngörülmüştür.

Bölgesel politika oluşturulmasının önemine 1993 yılında üye ülkeler tarafından imzalanan Masstricht Antlaşması'nda da yer verilmiştir(Fişne ve Sağbaş,2010,s.197). Bu antlaşma ile Yapısal Fonlar'a yönelik getirilen değişikliklerden biri Finlandiya ve İsveç gibi nüfusu az olan ülkelerin birliğe katılması ile az nüfuslu ülkelere yapılacak yardımlarla ilgili getirilen düzenlemelerdir. Yine bu antlaşma sonrasında 1994 yılında Balıkçılığı Yönlendirme Mali Aracı oluşturulmuş ve bu fon ile balıkçılık sektöründeki sorunların çözülmesi için ülkelere destek sağlanacaktı(Peşelioğlu,2007,s.128).

1995 yılında İsveç, Avusturya ve Finlandiya'nın birliğe üye olması ile birlikte, birlik içinde yapısal sorunlar ortaya çıkmamış olsa bile, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin Birliğe hangi koşullar ile üye olarak kabul edileceği sorusu mevcut Yapısal Fonların geleceği konusunda tartışmaları ortaya çıkarmıştı. Avrupa Birliği Konsey'i 1995 yılında yapılan Madrid toplantısında Komisyon'dan, gelecekte gerçekleşecek muhtemel bir genişleme sürecinin bölgesel ve tarımsal politikalar üzerindeki etkileri üzerine detaylı bir analiz yaparak rapor hazırlamasını istedi. Bunun sonucunda ortaya konulan Gündem 2000 belgesi, gerçekleşecek genişleme süreci öncesi ve sonrası ile ilgili 2000-2006 dönemi için bir mali çerçeve planı içermektedir. Gündem 2000 belgesinde, Avrupa Birliği'nin olası genişleme süreci ile birlikte kişi başına düşmekte olan gelirinin yeni üye olacak ülkelerdeki dezavantajlı ve gelişmemiş bölgeleri kalkındırmak için

kullanılabileceği sorununu ortaya konuldu. Bu durum karşısında ise çözüm olarak, belirlenecek öncelikli hedeflerin ve daha fazla coğrafi odaklanma ile Uyum ve Yapısal Fon'un kullanmasını önermektedir(EU,2007s.3). Ortaya konulan bu anlayış ile birlikte 2004 yılında Letonya, Litvanya, Slovenya, Slovakya, Estonya, Polonya, Malta gibi ülkelerin birliğe dâhil olmaları ile birlikte Gündem 2000 reform süreci tamamlanmış oldu(Peşelioğlu,2007,s.128).

Bölgesel gelişme ile ilgili olarak belirlenen 2007-2013 programında yapısal uyum sorunlarına büyük önem verilmiştir. Bu sorunları çözmek için temelleri 2000 yılında toplanan Lizbon Zirvesi'nde atılan ve zamanla şekillenen üç hedef ortaya konulmuştur. Bu hedeflerden birincisi "Yakınsama"dır. Bu hedef ile AB içerisinde yer alan az gelişmiş alanlarda büyümenin ve tam istihdamının teşvik edilmesi vurgulanmaktadır. "Bölgesel rekabet" ikinci hedeftir ve bu anlamda bölgelerin rekabet edilebilirliğini artırmak ve yatırım cazibelerinin artırılması önem arz etmektedir. Son hedef olarak ise "Bölgesel işbirliğinin sağlanması" belirlenmiştir. Bu başlık altında ekonomik işbirliği ve bölgesel KOBİ ağlarının oluşturulması düzenlenmiştir(EU European Commission Regional Policy,2011,s.18). Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ile birlikte rekabet edebilir, gücü bilgiye dayalı ve sürdürülebilir kalkınmayı hedef alan ekonomilerin oluşturulması amaçlanmaktadır.

2.4. AB'de Bölgesel Politika Oluşturulmasının Amacı

Avrupa Birliği Bölgesel Politikası temel olarak, bölgeler arasında var olan gelişmişlik farklılıklarını azaltmak için gelişmiş bölgelerden nispeten daha yoksul olan bölgelere kaynak transferi yaparak, Birlik içerisindeki sosyal ve ekonomik seviyelerini eşitlemeye çalışır. Bu çerçevede Avrupa Birliği'nin uygulamış olduğu bölgesel politikalar hem üye ülkeler arasındaki bütünleşme aracı iken, hem de ülkeler arasındaki dayanışma ruhunu güçlendiren sosyal bir araçtır(Özdemir,2007,s.57).

Avrupa Birliği'nde bölgesel politikaların oluşturulmasındaki temel amaç, Avrupa Kıta'sında yer alan tüm ulusların refah seviyelerini olabilecek en yüksek düzeye çıkarmak, mekânsal ve sosyal anlamda yer alan farklılıkların azaltılmasını sağlamaktır(Butler,1997,s.423). AB Komisyonu AB'nin sahip olduğu bu misyonu, AB içerisinde yer alan gelişmiş ve daha az gelişmiş ülkeler arasındaki dayanışmanın bir göstergesi olarak tanımlamaktadır(EU Eurepean Commission Regional Policy, 2011,s.47).

AB, bölgeler arasında oluşan gelişim farklılıklarını azaltmak için, bölgelerin yapılarına özel politikalar da ortaya koymaktadır. Bu politikalar ile amaçlanan temelde üye ülkelerin refah seviyelerindeki farklılıkların ortadan kaldırılması ve kalkınmanın tüm birlik geneline yayılmasıdır(Bayraktar,2002,s.31).

Avrupa Birliği Yapısal Fonlarının oluşturulmasından önce, ekonomik faaliyetler birlik içinde yer alan ülkelerin pazara yakınlık, altyapısının gelişmişlik seviyesi ve nitelikli insan gücünün bulunabileceği alanlarda yoğunlaşmıştır(Bongers,1992,s.5-6). Bu yoğunlaşma özellikle yabancı yatırımcılarında menfaatleri gereği bu bölgelerde yer almak istemesi ile daha da artmış ve sonuç olarak bölgesel olarak gelişmiş ve gelişmemiş olmak üzere iki sınıf ortaya çıkmıştır. 1975 yılında başlayan bölgesel gelişme üzerine çalışmalar, Avrupa Tek Senedi ile oluşturulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Tarımsal Yön verme ve Garanti Fonu ile hukuki bir zemine oturtulmuştur(D.T.M.2002,s.131). Fonların kurulması ile birlikte, ekonomik faaliyetlerin belli bölgelerde yoğunlaşmasının önüne geçilmeye çalışılmış ve bunun yerine daha muhtelif alanlarda da kalkınma sağlanmıştır.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bazen kendilerinin sahip oldukları, gelişmemiş bir bölgeye yaptığı yatırımlar birlik içerisinde yer alan başka bölgelerin aleyhine sonuçlar verebilmektedir. Bu ve bunun gibi yapısal sorunların ortaya çıkmaması için AB içerisinde üretilen politikaların uyumlaştırılması sağlayacak bir mekanizmaya ihtiyacı

ortaya çıkmıştır(Açıkalın,1990,s.48). Zira uyumsuz bir politikanın verecek olduğu zarar yerine, birbirine uyumlu politikalar ile pozitif yönlü bir etkiye çevrilebilmektedir. Avrupa Birliği'nin oluşturmuş olduğu bölgesel politikaların ana amacı, gerekli yol haritaları ile bu yol haritasında izlenecek ilkelerin oluşturulması, üye devletlerin yapacak olduğu yardımların ve bu yardımları yaparken ortaya koyacağı ulusal planların bölge planları ile eşgüdümünün sağlanması ve bu sayede ekonomik uyum sürecinin sunduğu olanaklardan tüm üye devletlerin en iyi şekilde yararlanmasını sağlamaktır(Bayburtlu,2002,s.34-36).

Avrupa Birliği tarafından 1975 yılından itibaren ortaya konulan bölgesel politikalar üç boyutludur(Aktürk,1997,s.17):

- İlk olarak, 1975 yılında başlayan bölgeselleşme ile birlikte AB tarafından oluşturulan politikalarda artık bölgesel bir yaklaşıma da yer verilmeye başlanmıştır. Böylece belirlenen hedeflere ulaşılıp, ulaşılmadığı hesaplanırken bölgesel istatistikler de göz önünde tutulmaya başlanmıştır.
- İkinci olarak, üye devletlerin yapmış oldukları bölgesel kalkınma planları sonrasında bazı bölgelerde oluşan yoğunlaşmaların önüne geçilmiş ve kalkınma politikaları arasında bir koordinasyon sağlanmıştır.
- Son olarak da, bölgesel yardımlar ile devletlere geniş mali imkânlar sağlanmıştır. Bu yardımlar ile AB politikaları somut olarak işler duruma getirilmiştir.

Burada bahsi geçen bu politikaların kalkınmaya yönelik olarak hayata geçirilmesi için, bölgelerin ekonomik ve sosyal durumlarının takip ediliyor olması gerekmektedir. Bu konuda Avrupa Komisyonu hazırlamış olduğu raporlar ile her yıl bölgeler hakkında sosyal ve ekonomik bilgileri Bakanlar Konseyi'ne sunmakta ve gelecekte yapılacak yardımlar için öncelikli bölgelerin belirlenmesi sağlanmaktadır.

2.5. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınmada Rol Oynayan Kurumlar

Avrupa Birliği bünyesinde bölgesel planlar oluşum sürecinde rol oynayan AB kurumları, Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Parlamentosu ve Bölgeler Komitesi olmak üzere dört tanedir. Bu kurumlar tarafından oluşturulan bölgesel politikalar, yerel yönetimler ile merkezi yönetimin koordineli olarak çalışması ile yerel yönetimler tarafından uygulanmaktadır.

Bölgesel politika oluşumunda ilk aşama, Avrupa Komisyonu tarafından bir önerge taslağı hazırlanmasıdır. Komisyon hazırlamış olduğu taslak metni AB Yapısal Fonların dağılımından sorumlu olan Konsey'e sunar. Konsey söz konusu taslak metni gözden geçirir. Eğer hazırlanan bu önerge üye devletler ve Komisyon tarafından uzlaşı ile kabul görürse, faaliyete geçirilmek üzere yerel yönetimlere gönderilir(Erçin,2003,s.9).

Ayrıca AB içerisinde yer alan Bölgeler Komitesi ile Sosyal ve Ekonomik Konsey, bölgesel politikaların oluşturulması ve faaliyete geçirilmesi sürecinde etkin olarak yer almaktadır. Masstricht Anlaşması ile Komisyon ve Konsey bölgesel çıkarların yer aldığı eğitim sağlık ve kültürel faaliyetler gibi konularda Bölgeler Komitesinden görüş almaya başlamıştır. Bunun dışında Bölgeler Komitesi yapılan görüşmelerde re'sen de görüş bildirebilir. Aynı şekilde ekonomik ve sosyal konularda alınan kararlardan önce Ekonomik ve Sosyal Komite'nin görüşü alınmaktadır. Bu Komite'de aynı Bölgeler Komitesi'nde olduğu üzere re'sen görüş bildirmek hakkına sahiptir.

Avrupa Birliği içerisinde yer alan bu yetkili organlar haricinde her ülkede bölgesel kalkınma programlarının etkili şekilde uygulanması için oluşturduğu "kalkınma ajansları" da bulunmaktadır. Bu ajanslara kısaca değinecek olursak:

- **Kalkınma Ajansları ve Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Yeri**
  - ✓ **Kalkınma Ajansı Kavramı ve Ajansların Tarihsel Gelişimi**

Kalkınma ajansı, yerel ve bölgesel düzeyde kurulan, bölge halkına sahip oldukları potansiyeli kullanma yönünde teşvik eden, merkezi ve yerel kurumlar arasında koordinasyon sağlayan ve yer aldıkları bölgede proje hazırlanmasını teşvik eden

kuruluşlardır(Can,2008,s.112). Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA)'ne göre ise kalkınma ajansları, "kalkınma ile ilgili genel sorunları ve sektörel problemleri belirleyen, bu sorunların çözümüne yönelik çözümleri saptayan ve farklı çözümler geliştiren projeleri destekleyen birim" olarak tanımlanmaktadır(Kayasu,2004,s.348-349).

Günümüzdeki bilinen anlamıyla ilk kurulan kalkınma ajansı, A.B.D.'de kurulan Tennese Valley Authority'dir. TVA, Tenesse nehrinin sahip olduğu doğal kaynakların korunmasını, geliştirilmesini ve en uygun şekilde kullanılması için geniş çaplı politikalar oluşturmak için çalışmıştır. 1930 yılında kurulan bu kurum, 2. Dünya Savaşı sonrasında yıkılan Avrupa'nın yeniden inşası aşamasında da önemli bir rol oynamış, özellikle Avrupa Birliği'nde ortaya konulan bölgesel politikaların uygulanmasında kilit rol oynamıştır(Dinler,1994,s.309-310).

Kalkınma ajanslarının sayısının artmasında AB Yapısal Fonlarının kullanılmaya başlaması da etkili olmuştur. İngiltere, Portekiz, Slovakya, İsveç ve Romanya gibi pek çok AB üyesi ülke, kendi ülkelerindeki ajanslarının kurulumunda AB'den ekonomik destek almıştır.

Günümüzde, sayıları 500'ün üzerine çıkan ve çoğunluğu Avrupa'da yer almakta olan kalkınma ajansları dört temel amaç için kurulmaktadırlar:

- Bölgeye ulusal ve uluslararası yatırımları çekmek,
- Bölgenin sosyal ve ekonomik gelişmesini sağlamak,
- Bölge içi ve bölgelerarası ilişkileri geliştirmek,
- Bölgenin gelişmesine yönelik stratejiler ve politikalar belirlemek.

Kalkınma ajansları, kuruldukları bölgenin ulusal ve uluslararası boyutta diğer bölgelerle rekabet edebilir seviyeye gelmesini öngörmekte, bunun için de bölgenin sahip olduğu eşitsizlik sorunun çözmek için etkili politikalar ortaya koymaktadırlar. Amacı rekabet edebilir bölgeler oluşturmak olan kalkınma ajansları, bu yönleri ile

aslında kapitalizmin bir anlamda eşit olmayan ve bazı bölgelerin gelişirken bazılarının geri kalmasını öngören anlayışını aşındırmaya çalışmaktadır(Eşiyok,2017,s.200).

Bölgesel kalkınma ajanslarının idari yapılanmaları bakımından, üniter devletlerde merkezi teşkilat ile organik bağından söz etmek daha mümkün iken, bu durum federal ve konfederal devletlerde daha çok yerel yönetimler ve kamu/özel sektör birlikteliği ile kurulmuş özel şirketler tarafından yürütülmesi şeklinde görülmektedir(Can,2008,s.114). Ayrıca bu ülkelerin gene çok büyük bir kısmında kar amacı taşımayan tüzel kişilik sahibi kalkınma ajansları yer almaktadır.

Avrupa özelinde kalkınma ajanslarını incelediğimiz zaman, kuruluş dönemlerinde öncelikli olarak ülkelerin altyapı ve tarımsal sorunları ile ilgilendikleri, daha sonraki dönemlerde ise daha çok sanayinin geliştirilmesi ile yeni teknolojilerin desteklenmesi konularında çalışma yaptıkları görülmektedir. Ayrıca son yıllarda çoğu birlik üyesi devlet, AB Yapısal Fonlarından daha fazla faydalanabilmek için araştırma-geliştirme faaliyetleri ile bilgi teknolojilerine önem vermiştir(Dura,2009,s.147).

- ✓ **Kalkınma Ajanslarının Mali Kaynakları**

Kalkınma ajansları sahip oldukları bu amaçları gerçekleştirmek için çok farklı teknik ve finansal araçlar ile çeşitli koalisyon ve gruplaşmalara kadar pek çok çeşit mekanizmayı içerisinde barındırmaktadır. Kalkınma ajanslarının mali kaynakları "kamu kaynakları" ve "özel fonlar" olmak üzere iki farklı birimden oluşmaktadır. Ayrıca bu kaynakların dışında nispeten çok daha az katkısı bulunan banka kredileri ile turizm ve tarım birliklerinin finansal yardımları da bulunmaktadır(Özen,2006,s.6). Ancak bu durumun bir istisnası olarak Dünya Bankasına bağlı ajansları kendi öz sermayelerine sahiptirler(Çalt,2006,s.9).

Ajanslar kullandıkları mali araçlar ile bölgelerin sürdürülebilir kalkınmalarında önemli roller üstlenmektedirler. Özellikle Avrupa örneğinde göz önünde bulundurulduğu zaman, kalkınma ajanslarının ilk başlarda genellikle altyapı ve üretim

araçları üzerinde faaliyette bulunduklarını görülmektedir(Özen,2006,s.8). Bu alanlarda geliştirilen politikaların sonuçlandırılmasıyla sırasıyla sanayi faaliyetleri ile teknoloji alanlarına yöneldikleri görülmektedir.

Kalkınma ajansları değindiğimiz bu özellikleri ile AB'nde ve dünyada sürdürülebilir bölgesel kalkınma anlamında önemli bir yerdedir. Ajanslar, ülkelerin ve yerelde bölgelerin kendi mevcut potansiyellerini keşfetmeleri ve öz kaynaklarının farkına vararak kendilerine özgü gelişim politikaları ortaya çıkarmalarına yardım etmektedir.

- ✓ **Kalkınma Ajanslarının Farklı Ülkelerdeki Uygulamaları**

Dünyada uzun yıllardır faaliyet göstermekte olan kalkınma ajanslarının yaygınlaşması, özellikle 1950'li yıllardan itibaren büyük çoğunluğu Avrupa'da olmak üzere tüm dünyada gerçekleşmiştir. Bu nedenle dünya üzerinde birçok farklı kalkınma ajansı deneyimi söz konusu olmuştur. Burada örnek ülke olarak Amerika Birleşik Devletleri, Polonya, İngiltere ve Portekiz'den bahsedeceğim, Bu ülkelerden ABD kalkınma ajanslarının kurulduğu ilk yer olduğundan, İngiltere gelişmiş bir ülke olmasına karşın kalkınma ajanslarını etkin bir şekilde kullandığından ve Portekiz ile Polonya AB ortalamasının altında yer alan ülkeler olduklarından dolayı seçilmiştir.

a. Amerika Birleşik Devletleri: Dünyada ilk olarak kurulan TVA, 1933 tarihinden Amerikan Kongresi'nde kabul edilen TVA Kanunu ile birlikte kurulmuştur(TVA, s.8). Bu kalkınma ajansı gemicilik faaliyetlerinden, ucuz elektrik üretimine kadar pek çok alanda faaliyet göstermiştir. Ancak özellikle 1940 ile birlikte gelen savaş yıllarında kalkınma ajansının da faaliyetlerinde bazı değişimler meydana gelmiştir. Bu dönemde silah endüstrisinin ihtiyacı olan hidroenerji işi TVA tarafından yerine getirilmiştir. Sadece 10 yıllık süre içerisinde ülkede 12 adet hidroelektrik santrali açılmış ve TVA ülkede önemli bir enerji üreticisi konumuna gelmiştir.

Kurulduğu tarihten günümüze kadar süregelen 70 yıllık sürede TVA bünyesine 29 hidroelektrik santrali, 3 nükleer santral, 11 termik santral ve çok sayıda rüzgâr tribünü

katarak bulunduğu bölgede refah seviyesini arttırmada önemli bir aktör olmuş, ekonomik kalkınmada belirleyici olmuştur(Valley Facts, s.3). Ayrıca TVA bünyesinde kurulan yatırım ofisleri ile de yerel ekonomik kalkınma planları oluşturarak, yeni kurulan şirketlere yatırım desteği ve kredi sağlamıştır(Valley Facts, s.4).

b. İngiltere: Dünyada liberalizmin başladığı ülke olarak kabul edilen İngiltere'de uzun yıllar boyunca bölgesel gelişme gibi kavramlar siyasal alanda kendisine yer bulmamıştır. Bu yüzden İngiltere'de bölgesel uygulamalar ve yerelleşme tarihi o kadar da eski değildir. İlk bölgesel uygulamalar 1960'lı yıllarda görülmeye başlanmıştır. İlerleyen zamanlarda özellikle 1964 yılında Bölgesel Kalkınma Kurulları, 1976 yılında Gelir Kalkınma Ajansı ve İskoçya Kalkınma Ajanslarının kurulması ile birlikte bölgesel faaliyetler önem kazanmaya başlamıştır(Karasu,2005,s.198).

Bölgesel kalkınma ajansları bölgeselleşmenin ve bölgesel kalkınmanın önemli araçlarıdır ve bölgelerin refah seviyelerinin arttırılması ile ekonomilerinin geliştirilmesi için çalışırlar. Bu anlamda 1997 yılında seçimlerde zafer elde eden İşçi Partisi, seçimlerde söz verdiği üzere 1998 yılında "Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasası"nı çıkartarak İngiltere'yi 8 ayrı bölgeye ayırmış ve bu bölgelerin her biri için kalkınma ajansının kurulumunu sağlamıştır. 1999 yılında faaliyetlerine başlayan bu kalkınma ajanslarına, 2000 yılında Anakent Belediyesi'nin yeniden oluşturulması ile oluşturulan Londra Kalkınma Ajansı da eklenmiştir(Karasu,2005,s.206). Bu kurulan kalkınma ajansları bakanlık dışı kurum olarak tanımlanmış, bu tanımlamanın dışında sadece Londra Kalkınma Ajansı tutulmuştur(Grahame,2002,s.11).

İngiltere'de bulunan kalkınma ajanslarının büyük kısmının finansmanı ilgili bakanlık tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra ajansların yapmış oldukları faaliyetler sonucu elde etmiş oldukları gelirler ile AB fonlarından sağlanan hibelerde ajansların gelirleri arasında yer almaktadır. Ancak şunu da söylemek gerekir ki, ajanslar elde etmiş oldukları kaynakların dağıtımını etkin ve tüm bölgeler açısından eşit şekilde

yapmamaktadırlar. Bu anlamda yapılan tahsis ve yatırımlarda bölgeler arasında önemli farklılıklar göze çarpmaktadır(Karasu,2005,s.214).

Sonuç itibari ile Avrupa Birliği bölgesel politikalarının etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere kurulan bölgesel kalkınma ajansları, İngiltere'de bölgesel yerel yönetimlere geçişin bir unsuru haline gelmelerine karşın, temel işlevleri olan bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma konusunda tam başarı elde edememişler, hatta Kevin Morgan gibi kalkınma kuramcılarına göre, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını daha da arttırmıştır. K.Morgan bunun nedeni olarak da temelde merkez tarafından kontrol edilmelerine karşın, sonuç itibari ile kalkınma ajanslarının sermayenin lehine hareket etmesini göstermektedir(Morgan,2002,s.797-803).

c. Polonya: Eski Doğu Bloğu ülkelerinden olan Polonya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yeni bir döneme girmiştir. Sosyalist rejimin dağılması ile birlikte liberal ekonomiye geçen Polonya, bölgelerin gelişimi ve yapılacak yatırımlar için önemli yapısal değişiklere gitmiştir. Bu anlamda yapılan en büyük değişim ise kalkınma ajanslarının kurulması olmuştur.

AB öncesinde Polonya 49 ayrı il düzeyinde idari yapıya bölünmüştü. Ancak bu sayı AB ile başlatılan uyum sürecinde yerini 16 yeni idari yapıya bırakmıştır(Kosarczyn,2001,s.6-7). Yeni oluşturulan bu idari yapılar merkezi yönetimden bağımsız ve seçimle oluşturulan meclisler ile yönetilmektedir. Bu meclisler bölgesel düzeyde karar alma organı olarak görev yapmaktadırlar(Tepav,2006,s.47).

Polonya, bölgesel gelişimi destekleyen 70'e yakın kalkınma ajansına sahiptir. Bu kalkınma ajanslarının önemli bir bölümü anonim şirket şeklinde oluşturulmuştur. Bu durum, kuruluş amacı itibari ile kar amacı gütmeyen bu kuruluşların ticaret hukukuna tabi olmaları yüzünden bir takım sıkıntılar duymalarına neden olmaktadır. Ayrıca kamu tüzel kişililerine sahip olmamaları da diğer taraftan kamu kurumları ile olan ilişkilerinde farklı sorunlar yaşamaktadırlar. Yaşanılan bu ve benzeri sorunlar yüzünden Polonya'da

1990'lı yıllardan sonra kurulan kalkınma ajansları sivil toplum kuruluşu niteliğinde kurulmaya başlanmıştır. Ancak yapılan bu reformlarda kalkınma ajanslarının farklı sorunları yaşamalarına neden olmuştur(TEPAV,2006,s.49).

Kuruluşlarından itibaren çok farklı sorunlar yaşayan kalkınma ajansları, yaşadıkları çok önemli mali sorunlara karşın Polonya'da çok önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Polonya'ya yabancı yatırımcı ve sermaye çekmek için çeşitli organizasyonlar ve fuarlar düzenleyen kalkınma ajansları, aynı zamanda serbest ticaret bölgeleri ve sanayi alanları oluşturarak geri kalmış Polonya ekonomisinin ilerlemesinde önemli görevler üstlenmiştir(TEPAV,2006,s.50).

d. Portekiz: Avrupa Birliği ortalamasının altında az gelişmiş bölgelere sahip bir ülke olan Portekiz'de kalkınma ajanslarının kurulması 1999'lı yıllara dayanmaktadır. Kurulan bu kalkınma ajanslarının temel amacı, "kalkınma politikaları ve stratejisi çerçevesinde ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan kırsal bölgelerin daha iyi bir noktaya taşınması" olarak belirlenmiştir(Salvador,2000,s.3).

Portekiz kalkınma ajanslarının bir kısmı kar amacı gütmeyen kamu kuruluşu niteliğinde iken, bir kısmı da anonim şirket niteliğindedir. Bunun yanında son yıllarda kurulan kalkınma ajansları anonim şirket olarak kurulmaktadır. Bu şekilde kurulmaları aslında yapılarının işletme mantığına kaymasından dolayı olmuştur(Salvador,2000,s.6).

Bölgesel kalkınma ajansları Portekiz'de tek bir kimliğe sahip değillerdir. Kuruluş zamanları, sermaye yapıları, yasal statüleri ve bulundukları coğrafyaya göre önemli farklılıklar arz etmektedirler. Ancak tüm kalkınma ajanslarında görülen en önemli ortak özellik hepsinde merkezi yönetimin ağırlıklarının çok az olmasıdır. Bu ajanslar muadillerine göre daha çok özel sermayeye dayalı kuruluşlardır(Salvador,2000,s.11-12).

2.6. Bölgeler Arası Dengesizlikleri Belirlemekte Kullanılan Ölçütler

Dünyada bölgesel gelişmişlik farklarının ölçülmesi için kullanılan evrensel bir gösterge yoktur. Ancak, Avrupa Topluluğu ve Avrupa Birliği gibi topluluklar, üye

ülkelerin gelişmişlik farklarını ölçmek için işsizlik ve istihdam oranları ile gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYİH) gibi göstergeleri temel almaktadırlar.

Bölgeler arasında var olan gelir eşitsizliği ve işsizlik farklılıkları, bölgelerin arasındaki rekabet edebilirlik ve verimlilik farkları neticesinde şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer bir ifadeyle, geri kalmış bölgelerdeki zayıf rekabet gücü ve verimsizlik, sonuç itibari ile düşük gelir ve işsizlik oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Diğer bir taraftan ise Armstrong, işsizlik oranlarının güvenli bir gösterge olmadığını, bunun yerine GSYİH'nın kullanılmasının daha güvenli ifade etmektedir. Bunun nedeni olarak ise, ilk olarak işsizlik ile ilgili ülkelerin farklı tanımlamalara sahip olmalarını göstermektedir. Örneğin, Yunanistan'da kişilerin gelir düzeyleri düşük olmasına karşın işsizlik oranları da düşüktür. Bunun nedeni olarak ülkenin yoğunluklu olarak kırsal bölgelerde yaşaması gösterilebilir. Aynı zamanda kırsal alanda yaşayan insanların gelir düzeyleri de ortalamanın altında seyretmektedir. İşte bu iki nedenden dolayı Armstrong GSYİH'nın daha güvenli bir gösterge olduğunun altını çizmektedir.

Tablo-5: GSYH'nin AB İçinde En Yüksek Ve En Düşük Olduğu Bölgeler(Sülün,2015,s.43)

BÖLGELER	NUTS-2 Bölgesi Düzeyinde GSYİH'nın AB Ortalamasına Oranları (%)
İç Londra(İngiltere)	262,7
Lüksemburg	194,1
Hamburg (Almanya)	170,8
Stockholm(İsviçre)	145,0
Norte(Portekiz)	56,9
Anatoliki(Makedonya)	53,5
Dytiki Elleda(Yunanistan)	52,7
Eszag-Alföld (Macaristan)	39
Lubelskie (Polonya)	33

Tablo-5'de AB içerisinde yer alan bazı bölgelerin 2015 yılı itibari ile sahip oldukları GSYİH'sının AB NUTS Düzey-2 ortalamasına göre oranları verilmiştir. Bu GSYİH'lardan yola çıkarak, bölgelerin AB ortalamasına göre GSYİH'larının oranları

görmekteyiz. Ancak burada değinilmesi gereken önemli bir husus, Birlik içerisindeki refah seviyesi en yüksek ilk 10 bölge arasında yer alan Lüksemburg ve Londra Bölgelerinin AB ortalamasının çok üzerinde yer almalarına karşın Lubelskie gibi bölgelerin halen birlik ortalamasının çok altında yer alması ve bu nedenle AB bölgesel politikalarının en kadar etkin olduğunun sorgulanmasına gerekliliğidir.

2.7. Avrupa Birliği Bütçesi ve Birlik Fonları

2007-2013 döneminde geliştirilen uyum politikalarının bir sonucu olarak, mevcut Yapısal Fonlarda bir reform sürecine girilmiş, Uyum Fonu ve ilk dönemlerdeki Yapısal Fonlar ile Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonlarının bir uyum içinde birlikte çalışmaları öngörülmüştür. Ayrıca Yapısal Fonların kapsamında yer alan Avrupa Tarımsal Garanti Fonu ile de ilerleyen dönemleri kapsayan kırsal kalkınma programları oluşturulmuştur(Avrupa Komisyonu,2007,s.13).

Yeni dönemle ile birlikte Avrupa bölgesel kalkınma araçları arasına iki yeni fon daha eklenmiştir: Avrupa Bölgesel İşbirliği Birleşimi Fonu ve Dayanışma Fonu. Bu eklenen yeni fonlar ile birliğe yeni katılacak olan ülkelerin katılım öncesi ve katılım sonrası dönemde birliğe bütünleşme sürecini kolaylaştırmak amaçlanmaktadır(Çetin ve Karamustafa,2002,s.73-75). Tüm bu fonlar ile Avrupa kıtasında, ulusal ve bölgesel düzeyde rekabetçi ve yenilikçi bir yapı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

2.7.1. Avrupa Birliği Bütçesi

Bütçe siyasal ya da ekonomik bir organizasyonun hayata geçirilmesi için en önemli araçlardan biridir. Bu yüzden hazırlanan bütçeler sadece idari harcamaları içermezler; bunun yanı sıra sahip oldukları mali araçlar ile ekonomiye de müdahalede bulunurlar. Günümüzde her organizasyonun kendine özgü bir bütçesi bulunmaktadır. Ancak AB bütçesi, diğer organizasyonların bütçesine göre bir farklılık arz etmektedir. AB bütçesi, üye devletlerin yardımları ile oluşmakta, ancak bu bütçeyi gene ülke ekonomilerine kazandırmaktadır(Jovanovic, 1997,s.87).

Avrupa Birliği, birlik için bölgesel kalkınma ve destek fonları için gerekli bütçeyi kendi öz kaynaklarından sağlamaktadır. Bu kaynaklar Avrupa Birliği'ni oluşturan kanun çerçevesinde üye devletlerden toplanarak AB bütçesine aktarılırlar. Bu kaynaklar temelde üç ana başlık altında toplanabilir (Avrupa Komisyonu,2007):

a. **Geleneksel Kaynaklar:** Bu gelirler genel olarak AB üyesi olmayan ülkeler ile yapılan ticaret sonucu oluşan gümrük gelirlerinden meydana gelmektedir. Bu gelirler ortalama olarak birliğin toplam gelirlerinin %15'i oranında bir kaynak sağlamaktadır.
b. **Katma Değer Vergisi:** KDV gelirleri, birlik içerisinde üye ülkelerin mevcut KDV gelirleri üzerinden yapılan belli bir orandaki kesintiyi ifade etmektedir. KDV gelirleri de yine geleneksel kaynaklar gibi ortalama olarak birlik gelirlerinin %15'ini sağlamaktadır.
c. **Gayri Safi Milli Gelir:** AB gelir kaynaklarından olan GSMG, üye ülkelerin GSMG'leri üzerinden belirli bir oran (%0,73) dâhilinde yapılan kesintiler ile elde edilmektedir. Birlik içerisinde dengeleyici bir unsur olmakla birlikte, bu gelir türü aynı zamanda da birliğin en büyük gelir kaynağıdır. Ortalama olarak birlik gelirlerinin %69'u bu kaynaklardan sağlanmaktadır.

Bu kaynaklar haricinde, Avrupa Birliği bütçesinin %1'lik kısmını sağlayan, personel maaşlarından alınan vergiler ve rekabet kurallarının ihlali neticesinde doğan cezalar gibi kaynaklar da bulunmaktadır.

AB bütçesini oluşturan ve yukarda bahsettiğimiz bu kaynaklar, üye ülkelerin refah seviyeleri ile doğru orantılı olarak bu ülkelerden tahsil edilmektedir. Almanya, Hollanda, İsviçre ve Avusturya gibi ülkeler bu anlamda birlik bütçesine en çok katkıyı sağlarlarken, Romanya, Bulgaristan ve Polonya gibi ülkelerin birliğe katkıları çok sınırlıdır. Aynı şekilde AB fonlarından yararlanma konusunda da tam tersi bir durum söz konusudur. Bu ilişkinin tek istisnası Birleşik Krallıktır. Birleşik Krallık'ın AB bütçesine sağladığı katkı büyük olmasına karşın aynı şekilde AB fonlarını da o derece etkili kullanmaktadır(Avrupa Komisyonu).

Tablo-6: Gelirlerin Toplam Bütçe İçerisindeki Payı(%) (AB Bütçesi 2014 Finansal Raporu)

Yıllar	Geleneksel Kaynaklar	KDF	GSMH	Diğer
1971	55,6	-	-	44,4
1975	58,5	-	-	41,5
1979	50,22	32,44	-	17,34
1988	24,06	54,58	16,23	3,13
1991	25,64	54,94	15,25	4,17
1995	19,7	48,55	31,16	0,7
2000	15,3	38,1	42,3	4,3
2001	16,6	32,7	37,5	13,1
2002	16,6	38,3	43	2,1
2006	13	14	72	1
2007	15	15	69	1
2009	15	15	67,8	2,2
2013	18	16	65	1

2.7.2.Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Fonu

Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Fonu (European Unıon Regional Development Fund), AB içerisinde yer alan Yapısal Fonlar içerisinde en önemli alanı teşkil etmektedir. Bölgesel Kalkınma Fonu 1975 yılında kurulmuş olup, AB içerisinde sosyal ve ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerin gelişmelerine katkı sağlar ve aynı zamanda birlik içindeki birincil hukuk kaynağı olarak kullanılır(İneci,2006,s.444). Özellikle 1972 yılında gerçekleştirilen Paris Zirvesi ile birlikte parasal birliğin önündeki en önemli engel olarak belirlenen bölgesel gelişmişlik farklarının giderilmesi için bu fon aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır(Stabenow,1974,s.73).

Bölgesel Kalkınma Fonu'nun kuruluşu ile ilgili oluşturulan tüzüğün başlangıç kısmında belirtildiği üzere bu Fonun amacı, " ülkede yer alan kentsel ve kırsal alanlar içinde yer alan az gelişmiş bölgelerin, gerileyen sanayi bölgelerinin, coğrafi alan itibari ile olumsuzluk yaşayan yörelerin desteklenerek, gelişmişlik farklarının kapatılması" olarak belirlenmiştir(BKF Tüzüğü, s.1). Bölgesel Kalkınma Fonu için belirlenen nihai hedef ise üye ülkelerin rekabet gücünün arttırılması ve sürdürülebilir kalkınma ile birlikte tam istihdamın sağlanmasıdır. Özellikle Avrupa Tek Senedi ile birlikte BKF kaynaklarında önemli oranda artış olmuştur. Bu artışın temel nedeni tarımsal faaliyetlere ayrılan kaynakların azaltılarak, bölgesel gelişme farklarını karşılamak üzere bu kaynakların kullanılmasıdır(Can,2004,s.68).

1979 yılında Bölgesel Kalkınma Fonu'nun yapısında birtakım reformlara gidilerek, Fon için belirlenen yardım programı, kota içi ve dışı olmak üzere iki bölümde düzenlenmiştir. Bu gruplardan kota içi yardımlar Fon bütçesinin %95'lik bir bölümünü kullanmaktadır. İlk grupta sanayi ve hizmet sektörü ile ilgili yatırımlar ve istihdamı artırıcı faaliyetler için belirlenen yardımlar yer almaktadır. Fon içerisinde %5'lik bir alanı kapsayan kota dışı yardımlar ise ilk gurup dışında kalan faaliyetleri düzenler ve Birlik içerisinde sadece Güney İtalya'nın Midi-Pyrenees ve Languedoc-Roussillion bölgeleri, İngiltere'nin sanayisinin gerilemesi ile gerileyen bölgeleri, İrlanda ve Kuzey İrlanda bölgeleri bu fondan yararlanmışlardır(Şahin,1998,s.69).

1984 yılında Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tüzüğünde yapılan bir değişiklik ile Fonun kota içi ve dışı ayrımları kaldırılmış, bunun yerine Birlik üyelerinin belirleyeceği alt ve üst sınır uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulama ile birlikte Birlik içersinde yer alan üye ülkeler kendileri için belirlenen alt sınırdan az olmamak şartı ile bu fondan yararlanabilmektedirler. Fonun tahsisinde uygulanan bu yapı içerisindeki sınır, birlik üyelerinin bölgesel gelişmişlik farkları, işsizlik oranları ve üretim düzeyleri göz önüne alınarak belirlenmektedir(Şahin,1998,69). Fonun alt sınırı her ülkenin kesin olarak kullanacağı fon miktarını ifade ederken, üst sınır Avrupa Birliği Komisyonu tarafından, daha önce belirlenen kriterler çerçevesinde verilen miktarı kapsamaktadır.

Son olarak 1987 yılında kabul edilen TAS ile birlikte Roma Antlaşmasına bir madde eklenmiş ve Fonun amacı, Avrupa Birliği içerisinde var olan bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi ve İngiltere'nin sanayi bölgeleri gibi gelişmesi gerilemekte olan bölgelerin yeniden kalkındırılması olarak belirlenmiştir(İKV,1987,s.16). Birlik tarafından ortaya konulan bu yeni amaçların gerçekleştirilmesi için Fon için ayrılan bütçe arttırılmış ve 1990 yılı itibari ile Birlik bütçesinin %10'undan fazla bir miktarı kapsar hale gelmiştir.

Tablo-7: AB Bölgesel Kalkınma Fonu'nun Üye Ülkelere Dağılımı(Milyon Euro)

Ülkeler	1975-1981	1982-1987	1994-1999	2000-2006
Avusturya	-	-	684	861
Belçika	53,8	88,6	685	831
Danimarka	66,7	102,6	260	130
Almanya	336,7	378,1	7.807,00	15.334,00
Yunanistan	250,2	1.495,60	9.489,00	15.094,00
İspanya	-	659,6	16.974,00	27.979,00
Fransa	784,1	1.134,60	3.584,00	8.116,00
Finlandiya	-	-	611	877
İrlanda	336,5	624,3	2.562,00	1.951,00
İtalya	2.119,60	2.718,10	10.561,00	18.742,00
Lüksemburg	5	7,2	9	43
Hollanda	82,9	85,2	904	805
Portekiz	-	411,5	6.723,00	13.251,00
İsveç	-	-	511	871
İngiltere	1.258,10	2.336,30	3.470,00	8.085,00
Kıbrıs	-	-	-	28
Çek Cumh.	-	-	-	974
Estonya	-	-	-	232
Macaristan	-	-	-	1.239,00
Letonya	-	-	-	382
Litvanya	-	-	-	583
Malta	-	-	-	46
Polonya	-	-	-	4.972,00
Slovakya	-	-	-	602
Slovenya	-	-	-	136
Hırvatistan	-	-	-	-
Toplam	**5.293,60**	**10.221,50**	**64.834,00**	**122.164,00**

2.7.3.Avrupa Sosyal Fonu

Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund), " işsizlikle mücadele, işçilerin eğitimi, refah seviyesinin yükseltilmesi ve çalışma koşullarında iyileştirme yapılması ile işçilerin gelirlerinin arttırılması" amacı ile 1960'lı yıllarda kurulmuştur(Can,2004,s.72). Ayrıca Avrupa Sosyal Fonu, üye ülkelerin işgücü ve şirketlerinin dünya çapında düzeyde rekabet edebilmeleri için de yardım etmektedir. Bu yüzden bu fon daha çok geri kalmış bölge ve alanları hedef almaktadır.

AB Sosyal Fonu stratejilerinin ve bütçesinin belirlenmesi sürecinde, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu arasında müzakereler yapılar ve ortak karar alınır. Daha sonra alınan bu karar uyarınca bölgesel, ulusal ve sosyal paydaşlar işbirliği içinde uygulanır(Avrupa Komisyonu). Bu fon ile ayrıca sınır ötesi faaliyetlere de destek

sağlanmaktadır. Avrupa Sosyal Fonu sosyal uyum ile istihdam konularında çok önemli katkılarda bulunduğu gibi, cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi, azınlıkların istihdamı ve bölgeler arası işbirliğinin arttırılması konularında AB ülkelerine çok önemli katkılar sağlamıştır.

Avrupa Sosyal Fonu, Birlik içerisinde sosyal ve ekonomik politikaların temel araçlarından biri olup, sadece bireyler arasında değil, aynı zamanda da gelişmiş ve geri kalmış bölgeler arasındaki gelir farklılıklarını da azaltmayı amaçlamaktadır(Can,2004,73). Bu Fon, işsizlikle mücadele, insan kaynaklarının geliştirilmesini sağlama, sürdürülebilir kalkınma ve kadın-erkek eşitliği gibi konularda diğer Fonlar ile aynı amaçlara sahiptir.

Avrupa Birliği üyeleri tarafından imzalanan Roma Antlaşması ile Avrupa Sosyal Fonunun Avrupa Birliği Komisyonu tarafından yönetilmesi hükmüne varılmıştır. Avrupa Birliği Komisyonu bu görevi, bir Komisyon üyesinin başkanlığında, hükümet, sendika ve işveren temsilcilerinin üyesi olduğu bir komite ile birlikte yerine getirecektir. Roma Antlaşması'nda ayrıca Fonun çalışma usulleri ve işleyişi ile ilgili de geniş hükümler yer almaktadır(Koçak,2005,s.76).

Tablo – 9: Avrupa Sosyal Fonu Harcamalarının Üye Ülkelere Dağılımı(Yüzde)(AB Bütçesi 2007 Finansal Raporu)

Ülkeler	1960-1981	1982-1987	1988-1993	1994-1999	2000-2006
Avusturya	-	-	-	2,69	1,12
Belçika	2,21	2,78	1,81	2,21	1,64
Danimarka	2,14	2,51	1,14	1,06	0,7
Almanya	11,4	6,2	6,42	14,91	17,65
Yunanistan	0,5	4,60	8,10	8,40	6,6
İspanya	-	4,94	18,37	20,99	18,1
Fransa	17,1	14,97	12,84	3,70	10,41
Finlandiya	-	-	-	1,9	1,33
İrlanda	7,4	10,17	7,91	6,41	1,66
İtalya	31,90	22,41	13,92	15,48	12,72
Lüksemburg	0,05	0,05	0,06	0,1	0,06
Hollanda	2,2	1,87	2,49	4,07	3,03
Portekiz	-	3,03	10,27	10,33	6,81
İsveç	-	-	-	3,1	1,58
İngiltere	25,10	26,46	16,67	4,65	11,62
Kıbrıs	-	-	-	-	0,03
Çek Cumh.	-	-	-	-	0,57
Estonya	-	-	-	-	0,1
Macaristan	-	-	-	-	0,58
Letonya	-	-	-	-	0,24
Litvanya	-	-	-		0,19
Malta	-	-	-	-	0,01
Polonya	-	-	-	-	2,66
Slovakya	-	-	-	-	0,48
Slovenya	-	-	-	-	0,11
Hırvatistan	-	-	-	-	-
Toplam	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100**

2.7.4.Uyum Fonu (Cohesion Fund)

1994 yılından itibaren AB üyesi ülkelere sosyal ve ekonomik eşitsizliklerini gidermeleri ve ekonomik istikrarlarını sağlamaları için maddi ve teknik destek sağlayan önemli araçlardan biri olan Uyum Fonu, GSMH'sı %90'ın altında kalan ülkeleri desteklemektedir. Uyum Fonu yapacağı yardımları "yakınsama" hedefi çerçevesinde yapmaktadır(Avrupa Komisyonu). Bu fondan 2014-2020 tarihleri arasında, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Yunanistan, Macaristan, Litvanya, Letonya, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya ve Slovenya yararlanacaktır.

Uyum Fonu, Avrupa Birliği Yapısal Fonları kapsamında ortaya konulan bir Fon değildir. Ancak kuruluş amaçları itibari ile Yapısal Fonlar gibi Birlik içerisinde geri kalmış bölgelerin kalkındırılması ve gelişmiş bölgeler seviyesine çıkarılması için

kullanılmaktadır. Ayrıca Yapısal Fonlar ile birlikte düzenlenmemiş olmasına karşın Avrupa Birliği bütçesi içerisinde Yapısal Operasyonlar içerisinde yer almaktadır(Aksoy,2006,s.74).

Avrupa Birliği Konsey Tüzüğü'nde 1994 tarihi itibariyle yer aldığı şekli ile Uyum Fonu iki alanda ortaya konacak projelere destek sağlayacaktır(Aksoy, 2006,s.76-77):

1) Çevre İle İlgili Projeler: Uyum Fonu ile çevrenin korunması, geliştirilmesi ile doğal kaynakların akılcı şekilde kullanılması için belirlenecek projelere destek sağlamaktadır. Uyum Fonu ile ayrıca içme suyunun ulaştırılması, atık suların arıtılması ve katı atıkların tasnif edilmesi gibi projelere de destek sağlanmaktadır.
2) Ulaşım ve Altyapı Projeleri: Uyum Fonu ile üye ülkelerin altyapı ve ulaştırma sorunları ile ilgili projelere destek sağlanmaktadır. Bu kapsamda sadece 1993-1999 tarihleri arasında İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İrlanda'nın altyapı ile ilgili projelerine 16,7 milyar ECU destek sağlanmış ve bu desteğin 9,2 milyar ECU'sünü tek başına İspanya kullanmıştır.

Uyum Fonu dâhilinde sağlanacak olan destekler üye devlet ve Avrupa Komisyonu arasında yapılacak müzakere ile karara bağlanarak verilecektir. Uyum fonundan yararlanan ülkede yüksek bir bütçe açığı oluşması durumunda ise fonun kullandırılması Avrupa Konsey'i tarafından askıya alınabilecektir.

2.7.5.Avrupa Dayanışma Fonu

Fon Avrupa Komisyonu'nun teklifiyle, 2002 yılında Avrupa'yı etkisi altına şiddetli sellerin ardından mevcut yapısal araçlardan ayrı olarak yeni bir araç olarak kurulmuştur. 2003 yılındaki yüksek sıcaklıklar sonrası Avrupa'da meydana gelen orman yangınları sonrası Avrupa'da örgütlü müdahalenin ortaya çıkması fonun önemini bir kez daha ortaya koydu.

Fonun kurulmasından itibaren, herhangi bir doğal afet sonrasında üye ülkeler ABDF' undan yardım talep etmektedirler. Ancak burada önemli olan husus fonun tüm doğal afetleri karşılamadığıdır. Fonun asıl işlevi etkili ilkyardım finansmanı ve destek sağlamasıdır. Bu desteğe doğal afet sonrası afetzedelerin barınma ihtiyacının karşılanması da dâhildir.

ABDF' unun gerçekleşen felaket sonrası yardım edebilmesi ortalama 3 miyar Euro'luk ya da felaketin olduğu ülke GSYİH' sının %0,6'sı oranında bir hasarın oluşması gerekmektedir. Ancak felakete doğruda maruz kalmayan, bunun yanında doğan felaketten etkilenen ülkeler için böyle bir limit aranmamaktadır.

Bu fondan faydalanmak isteyen ülkeler, doğal afetin yaşandığı tarihten itibaren 10 hafta içerisinde Avrupa Komisyon'una hasar raporu ve yaşanan afetin ekonomi üzerindeki etkisi ile ilgili bir rapor sunması gerekmektedir. Verilen bilgiler ışığında Komisyon, yapılacak yardım miktarına karar verir ve bu kararını Avrupa Parlamentosu ile Konsey'e önerisini götürür. Önerinin onaylanmasının ardından Komisyon ile afetten etkilenen ülke arasında bir anlaşma imzalanır; yapılacak yardım tek seferde ve derhal ödenir. Ödenen yardımların bir yıl içerisinde kullanılmaması durumunda üye ülke yardımı Komisyon'a geri ödemekle mükelleftir(Atak,2009,100-138).

2.8. Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikanın Uygulanması

Avrupa Birliği'nde üye devletler belirlemiş oldukları ve diğer üye devletler ile koordinasyonu sağlanmış olan Bölgesel Politikaları belirlenen süre içerisinde uygularlar. Eski planlama dönenimden yeni planlama dönemine geçerken, kazanmış oldukları tecrübeleri ileriki dönemlere yansıtabilecekleri birtakım reformlar gerçekleştirirler. Bölgesel Politikalar tüm üye devletlerarasında uygulanırken, aday ülkeler farklı politikalar uygularlar. AB sahip olduğu bu ilkeler ile son derece hassas bir dengeye ve derin bir yapıya sahiptir(İ.K.V. , 2001,s.29).

Avrupa Birliği üye ve aday devletler, kendi iç dinamikleri ve bölgesel politikaları çerçevesinde hazırlamış oldukları planları, AB'den gerekli mali desteği alabilmek için Komisyon'a sunarlar. Bu planların AB politikaları ile olan uyumu konusunda Komisyon hassasiyetle bir inceleme gerçekleştirir. Aynı zamanda planlar ile ilgili görüşmeler için müzakereler yapılır. Bu müzakerelerin en önemli özelliği yerel ve bölgesel mercilerin katılımının zorunlu olmasıdır(Erçin,2003,2s.9).

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler tarafından yatırıma öncelikli bölgeler belirlenir ve bu bölgelerle ilgili olarak Ulusal Kalkınma Planları hazırlanır. Bu hazırlanana planlar yerel mercilerin de görüşü alındıktan sonra Komisyon'a sunulur. Üye ülkelerin gerçekleştirmiş oldukları bu kalkınma programı hazırlama süreci iki şekilde gerçekleşebilir(I.P.A.2003,s.15):

I. Üç Aşamalı Planlama Süreci:

- AB'ye üye devletler Komisyona sunmak üzere Ulusal Kalkınma Planlarını oluştururlar,
- Sunulan bu plan temel alınarak Avrupa Birliği Komisyonu ve Bölgeler Komitesi ile birlikte, üye devletin yerinden yönetim organlarının katılımı ile bölgelerin kalkınmalarını sağlamak üzere Topluluk Destekleme Çerçeve Metni oluşturulur. Oluşturulan bu çerçeve metin üye devlet merkezi ve yerel organları tarafından ortaklaşa bir şekilde hayata geçirilir.
- Son olarak, uygulamadan oluşabilecek olumsuzluklara yerinde müdahale edilebilmesi için İşlevsel Programların oluşturulur.

II. Basitleştirilmiş Planlama Süreci:

- İlk aşamada üye devletler tarafından Ulusal Kalkınma Planı hazırlanır.
- İkinci olarak da Komisyon tarafından Tek Programlama Belgesi oluşturularak süreç tamamlanır.

2.9.Avrupa Birliği'nde Uygulanan Politikaların Bölgesel Gelişmeye Etkisi

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin arasında sosyal ve ekonomik uyumun geliştirilmesi öncelikli amaçlar arasında yer almaktadır. Ülkelerin ve bölgelerin bölgesel gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılması ayrıca AB için önem arz etmektedir.

AB içerisinde 1958 yılında oluşturulan Avrupa Sosyal Fonu ile ortaya çıkarılan finansal araçlar ile özellikle Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Portekiz ve Romanya gibi gelişmişlik düzeyi birlik ortalamasının altında olan ülkeler için önemli bir kalkınma olanağı sunmuştur. Yapılan analizlerde, özellikle bahsi geçen bu ülkeler için, 2016-2020 döneminde yapılacak yatırımlar ile bu ülkelerin GSYİH'lalarında %7 ila %9 arasında bir artış beklenmektedir. Özellikle ortaya çıkacak yeni iş ile olanakları sayesinde genç nüfusun göç etmesinin önüne geçilmesi planlanmaktadır.

Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi AB ortalaması altında yer alan bazı ülkeler, yararlandıkları fonlar ile önemli atılımlar yapmışlardır. Özellikle Yunanistan, 1995 yılında AB içerisinde yer alan 27 üyenin GSYİH'sının ortalama %74'üne denk gelirken, bu oran 2005 yılına gelindiğinde %88'e çıkmıştır. Bu oran İspanya için %102 ve İrlanda için %145 olarak gözlemlenmiştir. Aynı şekilde Birliğe daha sonra dâhil olan üç Baltık ülkesi olan Letonya, Litvanya ve Estonya GSYİH'larını iki katına çıkarmışlardır(Eurepean Cohesion,2007,s.12). Ülkelerin GSYİH'larında gerçekleşen bu artış aynı zamanda üye ülkelerin az gelişmiş bölgelerinin de kalkınmasına katkı sağlamıştır.

Analiz düzeyini bölge düzeyine indirgediğimizde, 1995-2007 yılları arasında uygulanan başarılı politikalar ile kişi başına düşen GSYİH, %75'lik AB ortalamasının altında kalan 78 bölgeden 70 bölgeye, %50'lik AB ortalamasında ise 39'dan 32'ye düşüş olduğunu görmekteyiz. Bu şekilde başarılı bir grafik ortaya konmasında, AB içerisinde yer alan gelişmekte olan ülkelerin uyum fonlarının en iyi şekilde yararlandığı sonucunu ortaya çıkarabiliriz. Bunun yanında, sürdürebilir kalkınma ve gelişmeye yönelik ortaya konulan politikaların halen daha gelişmiş bölgeler temel alınarak

hazırlanması nedeni ile bölgeler arasında gelişmişlik farkları devam etmektedir. Ayrıca AB ortalaması olan %75 eşiğinin üzerinde seyreden bazı ülkelerde yaşanan duraklamalar, hatta gerilemeler de birlik içerisinde önemli tehditler doğurmaktadır(Eurepean Cohesion,2007,s.13).

Tüm bu anlatılan bulgular üzerine AB içerisinde sürdürebilir kalkınma ve gelişim üzerinde hazırlanan politikalar ve fonlar önemli faydalar sağlıyor olsa dahi, bölgelerin kalkınma stratejileri belirlenirken gelişmiş bölgelerin daha ön planda yer alması, bölgeler arası gelişmişlik farkının halen önemli düzeylerde bulunmasına neden olmaktadır. Hatta kimi gelişmiş bölgelerde gerilemeler bile söz konusu olmuştur. Tüm bu nedenlerde dolayı, AB'nin coğrafik olarak yapısı değişse dahi bölgesel politikaların uygulanmasına devam edileceği bir gerçektir.

2.10.Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Politikasının Sonuçları

AB içerisinde geçmişi Avrupa Sosyal Fonu'na dayanan bölgesel politikalara ait mali araçlar ve özellikle 1988 yılından itibaren uygulanan programlar ile birlikte İspanya, İrlanda, Yunanistan ve Portekiz'in içerisinde bulunduğu az gelişmiş ülkelerin kalkınmasına önemli faydalar sağlanmıştır. Son olarak yapılan çalışmalar 2015 yılı itibari ile birlik içerisinde 2 milyona yakın yeni istihdam olanağının sağlanacağını göstermektedir(Avrupa Komisyonu,2007,s.10).

AB üye ülkeleri arasında uygulanan uyum programları ile yılda ortalama 9 milyon kişi farklı branşlarda eğitim almaktadır. Bu rakamın ortalama 5 milyonunu kadınlar oluşturur. Eğitim sonrasında ise bu kişilerin büyük bir kısmı istihdam edilmiş ya da önceki çalışma ortamlarından daha iyi şartlara kavuşmuşlardır. Ayrıca Litvanya, Estonya ve Letonya'nın da aralarında bulunduğu Baltık ülkeleri üye oldukları 1995 yılından 2015 yılına kadar ki süre içerisinde GSYİH'larını iki katından daha fazla arttırmışlardır(Avrupa Komisyonu,2016,s.56-81).

Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İrlanda'da Yapısal Fonlar ile desteklenen bölgeler yeni üye olan ülkelerdeki bölgelerle karşılaştırıldıklarında önemli derece yüksek bir verimlilik artışı olduğu görülmektedir(Koçak,2005,s.104-105). Ayrıca İrlanda verimlilik artışı ile birlikte AB içersindeki en yüksek istihdam artışını da sağlamış, kişi başına düşen gelirde AB içerisinde 2000 yılından 2015 yılına kadar 9. sıradan 2. sıraya yükselmiştir(Avrupa Komisyonu,2016,s.58-60).

Bütün veriler ışığında AB bölgesel politikası, üye ülkelerin bölgesel gelişmeleri açısından barındırdığı Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu gibi araçlar ile önem arz ediyor olsa bile, özellikle gelişmekte olan ülkelerin değil de gelişmiş olan ülkelerin bölgesel kalkınma stratejilerinde öne çıkmasından dolayı bölgeler arası gelişmişlik farkları halen önemini korumaktadır. Buna karşılık bazı gelişmiş bölgeler için bir nevi duraklama ve hatta gerilemenin söz konusu olması bölgesel politikaların uygulanmasının devam etmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir.

2.11. Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Geleceği

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, Komisyon'un yeni Uyum Fonu oluşturulmadan önce kendilerinden istemiş olduğu önerilerinde, Yapısal Fonlar ve bölgesel kalkınma stratejileri ile ilgili birbirlerinden farklı görüşler bildirmişler ve ortaya çıkan sonuç üye ülkeler arasındaki derin görüş ayrılığını ortaya koymuştur(Can,2008,s.129).

Genel olarak bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması ve geri kalmış bölgelerin desteklenmesi konusunda tüm ülkeler görüş birliğine varmışlardır. Buna karşılık belirli noktalarda ayrışma söz konusu olmuştur. Eğer bir gruplama yapacak olursak, İngiltere, Hollanda, İsveç, Almanya ve Avusturya'nın içerisinde yer aldığı ilk grup, oluşturulacak bölgesel politikaların rasyonelleştirilmesi, diğer bir ifadeyle ulusal düzeyde belirlenmesi taraftarıdırlar. Bu ülkelere göre, birlik içerisinde gelişmiş ülkelerde yer alan görece geri kalmış bölgelere kaynak aktarılmasının rasyonel bir karar değildir. Bu ülkeler Komisyon'a birlik içersindeki gelişmiş ülkelere AB fonlarından hiç kaynak

aktarılmaması gibi öneriler sunmuşlardır. Sundukları bu yaklaşıma göre, AB fonları bölgesel kalkınma farklarını kendi öz kaynakları ile çözemeyen yoksul ülkelere verilmelidir. Fon tahsis edilirken ülkelerin GSYİH' sının göz önünde bulundurulması ve AB içerisinde belirlenen ortalamanın altında kalan ülkelerin Yapısal Fonlardan faydalandırılması en önemli ölçüt olarak belirlenmiştir(Avrupa Politikaları Araştırma Merkezi,2015).

Portekiz, İspanya, Yunanistan ve İtalya'nın da içinde bulunduğu ikinci grup ise bölgesel politikaların ulusallaşmasını reddetmekte, bunun yerine üye devletlerin hepsini kapsayan güçlü bir bölgesel finansman sağlanmasının devamlılığının önemi vurgulamışlardır. Bu devletler Yapısal Fonların AB içerisindeki tüm geri kalmış bölgeleri destekleyebilecek yeterli mali kaynağa sahip olmalıdır. Eğer devam eden bölgesel politikalarda değişiklik yapılırsa bugüne kadar yapılan olumlu gelişmelerde ortadan kaldırılacaktır(Avrupa Politikaları Araştırma Merkezi,2015).

Üye ülkeler arasında yaşanan gruplaşma ve fikir ayrılıklarının yanı sıra AB'ni tehdit eden önemli bir sorunda nüfusun yaşlanması ve genç nüfusta meydana gelen azalmadır. Bu durum özellikle nüfusu az ya da çok göç veren ülkelerin durumunu iyice zorlaştırmaktadır. AB açısından bu bölgelerde meydana gelen göçlerin engellenmesi ve istihdam olanaklarının artırılması bölgesel politikaların uygulanabilirliği açısından son derece önem arz etmektedir.

Tüm bahsedilen bu sorunlar ortak bölgesel politikaların uygulanmasının devam edeceğini bize göstermektedir. Pek çok gelişmiş ülkenin aksi görüş belirtmelerine karşın, ortak tarım politikası ile birlikte AB bütçesinin en büyük harcama kalemini oluşturan bölgesel politikaların mali altyapısının daha da güçlendirilmesi gelecek dönem için olası gözükmektedir. Son olarak da 2000-2006 döneminden itibaren üye ülkeler ile Avrupa Komisyonu arasında kurulan ilişkiler, bölgesel politikaların

oluşturulmasında daha belirleyici bir rol oynamakta ve her geçen gün Komisyon'un belirleyici konumu güç kazanmaktadır.

3. BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÖLGESEL GELİŞMEYE ETKİSİ: İSPANYA VE İNGİLTERE ÖRNEKLERİ

3.1. İspanya

3.1.1. İspanya'nın Avrupa Birliği Üyelik Süreci

1936-1939 yılları arasında yaşadığı iç savaşın bir sonucu olarak ortalama 20 yıl boyunca siyasi ve ekonomik ambargoya maruz kalan İspanya, 1962 yılında tekrar dünyaya açılma kararı alması ile birlikte Avrupa Ekonomik Topluluğu'na kabul edilmiştir(Valcarcel,1988,s.11). İspanya'nın bu süreçte sergilediği kararlı tutum, 1970 yılında İspanya ile AET arasında imzalanan Ticaret Antlaşması ile ilk ürününü vermiştir. Buna rağmen İspanya'nın tam üyelik ile ilgili başvurusu 1977 yılı gibi çok ileri bir tarihe rastlamıştır. Daha sonra 1985 yılında İspanya'nın topluluğa katılma talebini Ağustos 1985 Belçika Parlamentosu ve Aralık 1985 tarihinde Fransa Parlamentosu onaylamış ve bu ülkeleri topluluğun diğer üyeleri izlemiştir. Sonuç olarak İspanya'nın tam üyelik talebi 1986 yılında kabul edilmiştir(Pita,1988,s.2).

İspanya, Avrupa Birliği üyesi devletlerarasında tam üyelik müzakereleri en uzun süren devlettir. 7 yıl süren müzakerelerin bu denli uzun sürmesinin temel nedeni Avrupa Topluluğu'nun o dönemlerde henüz kurumsal yapısı oturtamamış olmasıydı. Bunun yanı sıra müzakerelerin zorlu geçmesinin özellikli bazı nedenleri de vardı. Bunlardan ilki İspanya'nın zayıf olan ekonomisinin Topluluk genel düzeyine getirilmesi için üyelere yüklenecek olan mali yükün, Topluluk üyesi devletleri korkutmasıdır. İkinci olarak bahsedebileceğimiz neden ise İspanya'nın gelişmiş sanayisinin Topluluk içerisinde yer alan bazı ülkelerin kriz halindeki sanayilerini olumsuz etkileyeceği düşüncesidir. Ayrıca İspanya'daki tarım ürünlerinin Topluluk üyesi bazı ülkelere rakip

olacağı düşüncesi de üyelik sürecinin uzun sürmesinde etkili oldu(Odyakmaz,1988,s.17).

Topluluk içerisinde var olan bu çekincelerin ortadan kaldırılmasında Yapısal Fonların etkisi büyüktür. 1986-1995 yılların arasında Avrupa Birliği Yapısal Fonlarından en çok yararlanan ülke olan İspanya, özellikle Uyum Fonunun yaklaşık olarak %50'sini altyapı sorunları çözmek için kullanmıştır(Odyakmaz,1988,s.19).

3.1.2. İspanya ve Avrupa Birliği Yapısal Fonları

Avrupa Birliği'ne üye olmadan önce İspanya ekonomisinde olumlu gelişmeler yaşanıyordu. İspanya'da 1974 yılında başlayan ekonomik krizin etkileri yavaş yavaş geçiyordu. 1986 yılında İspanya'da makro ekonomik veriler olumluya dönmüş ve ülke uzun yıllar sonra ödemeler dengesinde fazla vermişti. Buna karşılık İspanya sanayisi küçük çaplı işletmelere dayanmaktaydı ve kullandıkları teknolojide dönemin gerisinde kalıyordu. Bunun yanında yeni teknoloji ithal etmek için kullanılan finansal kaynakların maliyeti de çok yüksekti(Papa, 1988,s.21).

I. Planlı Dönem'den önce İspanya, ekonomisini parasal ve ekonomik birliğe katılabilmesi için Masstricht Kriterlerine uygun hale getirme çabası içerisine girdi. İspanya planlı döneme kadar geçen zaman içerisinde dış ticaretten doğan açıklarını, altyapı sorunlarını ve istihdam için yaptığı çalışmaları AB fonları ile sağladığı kaynaklar ile çözmüştü.

İspanya Avrupa Topluluğu'na üye olmadan önce dış ticaretten doğan açıklarını hizmetler sektörü ile tarım sektöründeki gelir fazlasının transferi ile kapatabiliyordu. Ancak İspanya Topluluğa üye olduktan sonra bu kaynaklar dış ticaret açığını kapatmak için yeterli gelmemeye başladı. Dış ticaretten doğan cari açığın oluşmasının tek nedeni ihracatın ithalatı karşılamaması değildir. Aynı zamanda Topluluğa üye olduktan sonra İspanyolların yaz tatillerini yurtdışında geçirmeye başlaması ve bu yolla yurtdışına döviz çıkarılması da etkili olmuştur. Bunun yanında bir de işçi dövizlerinde başlayan

azalma da bu durumu şiddetlendirmiştir(Anchuelo,1995,s.29-38). Tüm bu nedenlerden dolayı İspanya Masstricht Kriterlerine uyum sağlayamadığı gibi, para politikası, yeni istihdamların yaratılması ve alt yapı sorunlarının çözülmesi gibi konularda Avrupa Birliği fonlarından daha fazla yararlanmasına neden olmuştur.

İspanya Avrupa Birliği fonlarından daha etkin şekilde yararlanabilmek için 17 ayrı bölge belirlemiştir. AB'nde genellikle nüfus esaslı olarak belirlenen bölgeler, İspanya'da nüfusun yanı sıra siyasal yapı da dikkate alınarak belirlenmiştir. İspanya'da yer alan bölgeler şu şekildedir(Eurostat, 2011,s.60):

- Galiçya Bölgesi: 2 milyon 700 bin civarında nüfusa sahip olan Galiçya bölgesi özerk bir yapıya sahiptir. A Coruna, Vigo, Pontevedra, Lugo, Ferrol gibi önemli şehirlerin bulunduğu bölge, turizm ve hizmetler sektörü ile ön plana çıkarken İspanya içerisinde önemli meyve üretici konumundadır.
- Asturias Bölgesi: İspanya içerisinde Kantabria Denizi kıyısından yer alan bu özerk bölge, 1 milyon 100 bin nüfusa sahip olup, Gijon, Avilies, Mireles, Langreo gibi önemli şehirlere sahiptir. İspanya'nın kuzeyinde yer alan bu bölge tarım ve hayvancılık gibi faaliyetler ile ön plana çıkmaktadır.
- Kantabria Bölgesi: Başkenti Santender olan bu bölgenin nüfusu 600 bin civarındadır. Bölge demir ve bakır gibi önemli yer altı kaynakları ile Kastilya gibi bir ticaret limanına sahiptir.
- Bask Bölgesi: Bu bölge İspanya'nın kuzeyinde yer alır ve özerk bir yapıya sahiptir. 2 milyonun üzerinde nüfusa sahip bölgenin başkenti Vitoria-Gasteiz bölgesidir. İspanya'nın 30 bin USD kişi başına düşen geliri ile en zengin bölgesi olan Bask bölgesi, İspanya'nın önemli liman ticaret kentlerini barındırmaktadır.
- Navara Bölgesi: İspanya'nın kuzeyinde ve Fransa sınırında yer alan bu bölgenin nüfusu 620 bin kişidir. Pamplona ve Tudela gibi önemli şehirlerin bulunduğu bölgenin ekonomisi tarım, sanayi ve sınır ticaretine dayanmaktadır.

- La Rioja Bölgesi: Logrono'nun başkenti olduğu bölgenin nüfusu 325 bin civarındadır. Logrono şehri ünlü Rioja Şarabı'nın üretim ve ticaret merkezidir. Ayrıca bölgede tekstil, metal ve odunculuk sektörleri de gelişmiştir.
- Aragon Bölgesi: Nüfusu 1 milyon 300 bin olan bölgenin önemli şehirleri Huesca, Teruel ve Zaragoza'dır. Bölge içerisinde yer alan Ebro Vadisi önemli bir endüstri bölgesi olup, inşaat ve tarım makineleri, kâğıt üretimi ile gıda maddesi üretim tesislerini içinde barındırmaktadır. Ayrıca Zaragoza bölgesinde oluşturulan Zaragoza Lojistik Merkezi, bölgenin ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır.
- Madrid Bölgesi: Madrid kentinin başkent olduğu bölgenin nüfusu 6 milyon 445 bin civarındadır. Ülkenin ortasında yer alan bölgenin önemli gelir kaynakları arasında sanayi ve turizm ile miktarda az miktarda tarımsal faaliyetler bulunmaktadır.
- Kastilya ve Leon Bölgesi: 95 bin metrekare yüzölçümü ile İspanya'nın en büyük bölgesi olan Kastilya ve Leon Bölgesi'nin nüfusu 2 milyon 510 bin kişidir. Salamanca, Vallodolid ve Zamaro gibi önemli şehirlere sahiptir. Bölge tarihi yapısı ile önemli bir turizm bölgesi olmasının yanında inşaat ve madencilik faaliyetleri de önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır.
- Kastilya La Mancha Bölgesi: 2 milyonluk nüfusa sahip olan bölgenin önemli şehirleri arasında Toledo, Albacete ve Cuenca bulunmaktadır. Tarihi yapısı ve Cervantes'in Don Kişot romanında yer alan yel değirmenleri ile turistlerin geldiği alanlardan olan bu bölge, UNESCO tarafından koruma altına alınmış pek çok esere ev sahipliği yapmaktadır.
- Extremadura: İspanya'nın en yoksul bölgesi olan Extremadura dağlık bir yapıya sahiptir. 2 milyon kişi nüfusa sahip olan bölgenin önemli şehirleri, Merida,

Cecares ve Badajoz'dur. Bölgenin en önemli gelir kaynağı tarım ve domuzun önemli yer tuttuğu hayvancılık faaliyetleridir.

- Katalonya Bölgesi: İspanya'nın Akdeniz sahilinde bulunan bu bölgesinin nüfusu 7 milyon 600 bin civarındadır. Valenciya, Barselona, Girona ve Terassa gibi önemli şehirlere sahip bölge Andora ve Fransa ile sınır komşusudur. Katalonya bölgesinin ekonomisi hizmetler sektörü ile endüstriye dayanmaktadır. İspanya milli gelirine %27 ile en büyük katkıyı sağlayan bölge olan Katalonya, aynı yüksek işsizlik ve yolsuzluk gibi sorunlara da sahiptir.
- Valensiya Bölgesi: İspanya'nın doğusunda yer alan bu bölgenin nüfusu 4 milyon 200 bin kişidir. Valensiya, Elche, Gandia gibi önemli şehirlere sahip olan bölgenin ekonomisi endüstri ve madenciliğe dayanmaktadır.
- Balear Adaları Bölgesi: 1 milyon 100 bin kişi nüfusa sahip olan bölge Mayorka, İbiza ve Cabrare gibi adalardan oluşmaktadır. İbiza gibi yüksek turizm gelirlerine sahip adaların yer aldığı bölgenin diğer önemli gelir kaynakları bağcılık, fidan yetiştiriciliği ve hayvancılıktır.
- Andalucia Bölgesi: 8 milyonu aşan nüfusu ile İspanya'nın nüfus bakımından en büyük bölgesi olan Andalucia Sevilla, Malaga, Huelva, Almaria ve Cordoba gibi önemli şehirlere sahiptir. İspanya'nın bu bölgesi tarihi geçmişi ve dokusu ile tam bir sanat, kültür, arkeoloji ve ekonomi merkezidir. Ayrıca Sevilla barındırdığı Avrupa'nın en büyük üçüncü Katedraldi ile de turistler için uğrak mekân halini almıştır.
- Murcia Bölgesi: 1 milyon 300 bin nüfusa sahip bölgenin başkenti Murcia kentidir. Bölge tarımsal geçmişi ve çeşitliliği ile Avrupa'nın meyve bahçesi olarak anılmaktadır. Tarımın yanında turizm ve hizmetler sektörü de önemli gelir kaynakları arasındadır.

- Ceuta ve Melila Bölgeleri: İspanya'nın kendi toprakları dışında Kuzey Afrika'da yer alan bu bölgeleri 120bin kişi nüfusa sahiptir. Bölgelerin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmakta olup, Fas sınırında yer almasından dolayı sınır ticareti de önemli yer tutmaktadır.
- Kanarya Adaları: 2 milyon nüfusa sahip olan bu bölge gene İspanya toprakları dışarısında yer alan ve İspanya'ya bağlı olan bir bölgedir. Tenerife, Gran Canaria gibi önemli şehirleri vardır. Bölge ekonomisinde turizm önemli yer tutmaktadır. Ayrıca muz, portakal ve tütün üretimi bölgenin başlıca gelir kaynakları arasında yer alır.

3.1.3. Avrupa Birliği Fonlarının İspanya İçin Önemi

İspanya, iç ekonomik dengeleri düzeltmek ve Avrupa Birliği parasal birliğine katılabilmek için 1991-1996 yılları arasında geçerli olan Makroekonomik Uyum Programını kabul ederek, program dâhilindeki hedefleri gerçekleştirmek için çalışmalara başlamıştır.

Tablo 9: İspanya Makroekonomik Uyum Programı(1991-1996)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Büyüme Hızı	2,4	3	3,3	3,6	3,6	3,5
Enflasyon	6,3	5,8	4,6	3,7	3,2	3,0
Borç. Gereği(GSMH)	-4,4	-4	-3,5	-2,7	-1,8	-1
Devlet Borcu (GSMH)	45,6	45,8	45,8	45,3	44,1	42,3
İşsizlik	16,3	16,3	15,8	15,1	14,3	13,5
Cari İş. Den. (GSMH)	-2,9	-2,9	-2,8	-2,5	-2,4	-2,3

İspanya için Masstricht Kriterlerine uymamanın tek sonucu elbette ki parasal birlik dışında kalmak değildir. Avrupa Birliği, İspanya'nın da içinde bulunduğu birkaç ülke için değişik müeyyideler koymuştur. Bu müeyyidelerden bazıları, Uyum Fonu ve

Yapısal Fonlardan yararlanamama ve uyumsuzluk gösteren ülkenin bonolarına karşı güvensizlik deklarasyonu verilmesi gibi tedbirlerdir(Vinals,1992,s.15-110).

Sonuç olarak, İspanya planlı dönem öncesinde ekonomisini Masstricht Kriterlerine uygun hale getirebilmek ve sisteminde bulunan yapısal sorunları çözmek için, Avrupa Birliği üyesi olduğu 1986 yılından itibaren Yapısal Fonlardan ve Uyum Fonundan aktif bir şekilde yararlanmıştır. Bu dönemde İspanya altyapı sorunlarını çözebilmek ve yeni istihdam olanakları yaratabilmek için AB'nden ortalama 21.343 milyon ECU kredi kullanmıştır(Hoz,1995,s.66-77).

3.1.4. Avrupa Birliği'nin İspanya'da Bölgesel Gelişmeye Etkisi

İspanya'da Avrupa Birliği fonları bölgesel kalkınma, sanayi, ulaşım ve istihdam alanlarında etkin bir şekilde kullanılmıştır.

a) Bölgesel Kalkınma

Avrupa Birliği, İspanya'da özellikle kırsal kesime önemli katkılar sağlamıştır. Bölgesel gelişmede yerel aktörler ile merkezi yönetimin ortaklığını öngören Avrupa Birliği Komisyonu, belirlediği Hedef-1 ölçütleri kapsamında İspanya'da yaşayan yaklaşık 107.000 köylüye direkt destek vermiştir. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği, İspanya'da kırsal kesimde yaşayan insanların eğitim ihtiyacı için de Uyum Fonu'nun yaklaşık %52'sini İspanya'ya tahsis etmiştir.

Avrupa Birliği fonları içerisinde bölgesel kalkınma için ayrılan miktarın %80'i, İspanya tarafından kırsal alanların ihtiyaçları, ormanlık alanların yangına karşı korunması, tarımda verimi artırmak ve sulama kanallarının geliştirilmesi ile erozyona karşı alınacak önlemler için kullanılmıştır.

Bölgesel kalkınma ile ilgili verilebilecek en başarılı örnek İspanya'nın Extremadura bölgesidir. Bu bölgenin Caceres isimli şehrinde boyut olarak büyük sayılabilecek bir fabrika atıl durumda durmaktaydı. 1940'lı yıllarda bölgenin en önemli istihdam alanlarından biri olan bu fabrika ile ilgili hazırlanan bir proje yerel yönetim

organları tarafından Avrupa Birliği'ne sunuldu. Projenin içeriğine fabrika kapandıktan sonra bölgede azalan nüfus ile ilgili veriler de koyan yerel merciiler projede istihdama yönelik birtakım eklentiler yaptılar. Bunlar arasında alışveriş merkezleri, çeşitli sosyal alanlar ile yeşil alanlar yer almaktadır. Avrupa Birliği tarafından kabul edilen bu projenin toplam maliyeti olan 5.474.808 Euro'nun 4,106.106 Euro'su Avrupa Birliği tarafından ve geri kalanı da çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından karşılanmıştır.

b) Sanayi Sektöründeki Gelişmeler

İspanya'da sanayi sektörünün en büyük sorunu altyapı eksikliğinden kaynaklanmaktaydı. Bu konuda gerekli çalışmaları yapan İspanya Hükümeti, Avrupa Birliği'nden almış olduğu fonların büyük bir kısmını bu alanda kullandı. I. Planlı dönem olarak ifade edilen dönemde sanayi tesislerine giden yollar yenilenmiş, elektrik hatları ile internet hatları yenilenerek, KOBİ'lerin bu fonlardan yararlanmaları desteklenmiştir.

Gerçekleştirilen bu işler arasında en önemlisi şüphesiz Malaga Teknoloji Projesi'dir. İspanya için sanayi sektörüne en büyük katkıyı şüphesiz ki bu proje sağlamıştır. Malaga şehrinde kurulan bu tekno-park, Malaga Üniversitesi'nin göstermiş olduğu büyük gayretler sonucu hayata geçirilmiş bir proje olup içinde Alcatel gibi dünya devi bir markayı çıkarmıştır. İspanya Kraliçesinin bizzat açılışını yapmış olduğu bu projenin 45,9 milyon Euro'luk maliyetinin gene 27,16 milyon Euro'su Avrupa Birliği fonları tarafından sağlanmıştır.

Ayrıca İspanya için önemli gelir kaynaklarından olan turizm sektörü için de dev bir proje hazırlayan İspanya Hükümeti, "Katalan Ressamlar Müzesini" kurmuştur. İspanyol ressam Joan Abello'nun vasiyeti ile oluşturulan bu proje, ünlü ressamın 5.000 parçadan meydana gelen arşivini, yine ressamın doğmuş olduğu evde sergilemek üzere buranın bir müze haline getirilmesini kapsıyordu. Toplamda 283.052 Euro maliyeti olan bu projenin %50'si yine Avrupa Birliği Uyum Fonu'ndan karşılanmıştır(Bilici,1993,s.18-

23). Günümüzde turistlerin Barcelona şehrinde en çok ilgi gösterdiği yerlerden biri olan bu müze, Avrupa Birliği tarafından hayata geçirilen en önemli çalışmalardan biridir.

c) Ulaşım Alanındaki Gelişmeler

İspanya'nın üye olduğu tarihten itibaren kullanmış olduğu Avrupa Birliği fonlarının %40'ını ulaşım projelerine kullanmıştır. Kullanılan bu fonların da %54 kadarını yeni yolların yapımı için kullanan İspanya, bu dönemde 3200km yeni yol yapmıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen çalışmalar ile trafik lambaları ile yol ışıklandırmaları üzerine tadilat yapılmış ve bu sayede trafik kazaları yaklaşık %27 azaltılmıştır.

Ulaşım alanında gerçekleştirilen bu reformların diğerlerine göre daha hızlı gerçekleşmesinin nedeni, Uyum Fonu olarak adlandırılan fonlardan Birlik içinde yer alan ülkeler arasında sadece en düşük GSMH' ya sahip dört ülkenin yararlanması ve İspanya'nın da bu ülkeler arasında %58 ile en yüksek yararlanma oranına sahip olmasıdır. Aşağıda değineceğimiz ulaşım ile ilgili örnek proje bu yargıyı destekler niteliktedir.

İspanya'nın Asturias eyaletinde yer alan Oviedo şehir ülkenin en önemli kömür madenlerine sahiptir. Daha önceleri bir maden şehri olan bu kentin zamanla genişlemesi ve nüfusunun artması ile birlikte maden ocakları ile maden ocaklarına giden yollar şehrin içinde kalmış, bu da muntazam bir çevre kirliliği ile trafik sorununa neden olmuştu. Asturias eyaleti yerel mercileri bu sorun ile alakalı "yeşil kuşak" olarak adlandırılan bir proje hazırlayarak Avrupa Birliği Komisyonu'na sundular. Bu proje, maden ocaklarına giden ve şehrin içinden geçen yolların, şehrin çevresinden dolaştırılmasını ve eski yol yerlerinin doğaya tekrar kazandırılmasını öngörüyordu. Avrupa Birliği Komisyonu hem altyapı projesi olması, hem de çevreyi ilgilendirmesinden dolayı proje onay verdi ve proje için gerekli 7.800 Euro tutarındaki maliyetin yaklaşık %70'ini karşıladı. Bu proje sonrasında çevre kirliliği ve trafik gibi altyapı sorunları eskiye nazaran çok büyük oranda düzeltilmiştir.

d) İstihdam Yönelik Gelişmeler

İspanya istihdam alanındaki sorunları gidermek için Avrupa Birliği Yapısal Fonlarının %20'lik bir kısmını kullanmıştır. Kullanılan bu fonlar ile açılan yeni istihdam alanları sayesinde 1,4 milyon insan yeni iş olanaklarına kavuşurken, verilen eğitimler sonunda eğitime katılanların %42'si yeni bir işe kavuşmuştur.

İspanya özelinde istihdam alanında gerçekleştirilen en önemli projelerden birisi Pamplona kenti ile ilgilidir. Domates festivalleri ile ünlü olan bu kentin temel istihdam sektörü tarım ve seracılık faaliyetleridir. Seracılığın temel geçim kaynağı olduğu bu bölgede bulunan Ziraat Fakültesi'nin kendisine ait bir serası yoktu. Bu sorunu gidermek için Pamplona yerel mercileri ve üniversite yöneticileri ortak bir proje geliştirerek Avrupa Birliği Komisyonu'na sundular. Avrupa Birliği kendisine sunulan bu projeyi destekleyerek, bölgede yeni bir Seracılık Meslek Yüksek Okulu'nun kurulmasını sağladı. Kurulan bu okul ile sadece öğrencilere değil, bölgede yaşayan ürün yetiştiricilerine de eğitim verilerek, yararlanmaları sağlandı.

e) Genel Değerlendirme

İspanya Avrupa Birliği'ne üye olmadan önce çok büyük alt yapı ve üst yapı sorunları ile uğraşmaktaydı. Avrupa Birliği üyeliği İspanya için ekonominin gelişmesi ve İspanyolların refah seviyelerinde önemli seviyede artış meydana gelmiştir. Avrupa Birliği'ne üye olduğu 1985 yılında İspanya'da kişi başına düşen milli gelir 5.660 ECU iken günümüzde bu rakam 14.250 Euro seviyelerine çıkmıştır. Aynı şekilde 1985 yılında toplam GSMH 385 milyar Euro seviyelerinde iken 2015 yılına gelindiğinde bu rakam 505,8 miyar Euro'ya yükselmiştir.

Avrupa Birliği ile girdiği ilişkilerin İspanya'nın gelişimi için önemini İspanyolların GSMH'lerinin yıllar içerisindeki değişimi ile görmekteyiz. Avrupa Birliği satın alma paritesini 100 üzerinden değerlendirecek olursak İspanya birliğe üye olduğu 1985 tarihinde %69,7 iken günümüzde bu oran 2002'lere geldiğinde %82'lere

gelmiştir(Bilici,2002,s.25). Birliğe üye olmadan önce çok az miktarda kaynak kullanan İspanya 1985 yılında birliğe üye olduktan sonra bu kaynaklardan fazlasıyla faydalanmıştır. İspanya üye olduktan sonraki ilk 10 yıl için 18 milyar Euro hibe ve 21 milyar Euro koşullu kredi olmak üzere toplamda 39 milyar Euro kaynak kullanmıştır. Ayrıca bu tutar yıllar içerisinde artış göstererek 1993-1999 yıllarını kapsayan dönem için 43 milyar Euro'ya ulaşmıştır.

2004 yılına kadar İspanya'da bulunan 17 bölgeden içerisinden 11 tanesi Avrupa Birliği Bölgesel Kalkınma Fonundan yararlanırken, 2004 yılı itibari ile 12 yeni devletin birliğe olması ile bu sayı 6'ya inmiştir. Bu devletler içerisinde görece yoksul ülkelerin olmasından dolayı gelecek dönemde sadece İspanya GSMH' sının %75'inin altında kalan Andalucia(%69,3) ve Extremadura(%59,8) bölgeleri bu fonlardan yararlanacaklar. Ayrıca İspanya Avrupa Birliği Uyum Fonu'nun %62'lik bir kısmını kullanarak bölgeleri geri kalmış bölgelerinin geliştirilmesinde önemli adımlar atmıştır(Bilici,2002,s.119).

3.2. İngiltere

3.2.1. Avrupa Birliği Öncesi İngiltere'nin Durumu

II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, ilk olarak imzalanan Paris Antlaşması ile 1951 yılında kurulan AKÇT ve 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile kurulan AET'nin başarı ile sürdürülmesi Avrupa kıta'sında aranılan barış ortamını beraberinde getirmiştir.

İngiltere'nin Avrupa bütünleşmesi karşısında takındığı tutum, bütünleşmeye katkı sağlaması açısından son derece olumlu olarak değerlendirilmesine karşın Churchill, 1946 yılında Zürih'te yaptığı konuşmasında Avrupa bütünleşmesi içerisine İngiltere'yi dâhil etmemiştir. İngiltere'nin takınmış olduğu bu tutum bir yandan Kıt'a Avrupa'sında bütünleşmeyi destekler nitelikte iken bir yandan da İngiltere'nin egemenlik haklarını korumaya yöneliktir(Desmond,2005,s.300). Ancak ilerleyen dönemlerde öncelikle

AKÇT ve AET ile daha sonra Avrupa Topluluğu'nun başarılı olarak ilerlediğini gören İngiltere, bu bütünleşme hareketinin daha fazla dışında kalmayarak birliğe katılmak üzere harekete geçmiştir(Desmond, 2005,s.179).

3.2.2.İngiltere'nin Avrupa Birliği Üyelik Süreci

İngiltere, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki on beş yıl boyunca kendisini Avrupa bütünleşmesinin dışında tutmuş, Avrupa'daki ulus üstü(Supranational) yapılanmalara karşı bir duruş sergilemiştir(Weigaal and Stirk,1992,s.140). Avrupa Ekonomik Birliği'nin kurulmasının ardından da bu tutumunu devam ettiren İngiltere Roma Antlaşması'nın onaylanması karşısından İsveç, Norveç, Danimarka ve İsviçre ile birlikte EFTA(European Free Trade Association)'yı kurdu. Üye ülkeler arasında sanayi malları için serbest ticareti öngören ve gıda maddeleri dışarıda tutulmak üzere gümrük tarifesi uygulanmasını kaldıran bu birlik daha sonraları İngiltere ve Danimarka gibi kurucu ülkelerin Avrupa Topluluğu'na üye olması ile eski önemini kaybetmiştir(Gianaris,1996,s.289).

Avrupa Birliği'ne İrlanda ve Danimarka ile birlikte 1961 yılında başvuran İngiltere'nin başvurusu, Avrupa Kıta'sına uzak olduğu ve ekonomisinin sıkıntılı günler yaşadığını öne süren dönemin Avrupa Birliği Başkanı Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle tarafından reddedildi. Avrupa Birliği'ne 1967 yılında tekrar üyelik başvurusunda bulunan İngiltere'nin başvurusu aynı gerekçeler ile tekrar reddedildi. Avrupa Birliği'nin genişleme süreci Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle'nin istifası ile yeni bir döneme girmiştir. Değişen koşullar ile birlikte önce İngiltere ve arkasında Danimarka ile İrlanda tekrar üyelik başvurusunda bulundu. İngiltere ve diğer ülkelerin bu başvuruları kabul edilerek, 1972 yılında bu ülkeler ile Brüksel'de Katılım Antlaşmaları imzalanmıştır(Karluk,1998,s.12).

3.2.3.İngiltere'de Bölgesel Gelişmişlik Farkları

Liberalizmin doğuşuna ev sahipliği yapan İngiltere'de bölgeselleşme-yerelleşme konuları çok uzun yıllar boyunca ülke gündeminde yer almadı. Bu yüzden İngiltere'de bölgeselleşmenin tarihi çok eskilere dayanmaz. Bölgeselleşme konusundaki ilk uygulamalar 1964 yılında kurulan Bölgesel Planlama Kurulları ile başlamaktadır. Bu tarihten itibaren İngiltere'de bölgesel planlama gündemde yer etmiş ve 1997 yılında iktidar olan İşçi Partisi'nin bölgesel kalkınma ajanslarını kurması ile de resmi siyaset haline gelmiştir.

İngiltere'de bölgesel politikalar genellikle arka sıralarda yer almış ya da hiçbir zaman gündeme gelmemiştir. Ancak değişen zaman ile birlikte bölgesel politikaların oluşturulmasının gerekliliği ortaya çıkmış; bu hususta bölgeselleşmenin hangi idari ya da siyasal amaçlar için gerçekleştirileceği ve uygulanacak bölgesel politikaların il düzeyinde mi yoksa daha büyük bir alanı mı kapsayacağı ile ilgili yoğun tartışmalar olmuştur(Wood,1998,s.7).

Bölgesel kalkınma amacıyla İngiltere 12 adet bölge belirlemiş ve bu bölgeler için kalkınma politikalarının oluşturulması için İş, Yenilik ve Yetenekler Bakanlığı (Departman of Business, İnnovation and Skills) kurulmuştur. Bölgesel politikalar bu bakanlığın oluşturduğu program çizgisinde gerçekleştirilmektedir. İngiltere'de yer alan bölgeler şu şekildedir(Ticaret Müsteşarlığı,2010,s.13):

- Güney Doğu (South East) : Güney Doğu bölgesi 8,8 milyon nüfusa sahiptir. Bölgede yer alan en önemli şehirler, Brighton, Sussex, Surrey, Kent, Portsmouth ve Southampton'dır.
- Londra (London) : Londra, Birleşik Krallık içinde yer alan en küçük bölge olup, nüfusu yaklaşık 8 milyon civarındadır. Londra, yüz ölçümü olarak küçük olmasına karşın, ekonomik faaliyetler ve GSMH içindeki payının büyüklüğü açısından en önemli bölgedir.

- Kuzey Batı (North West) : Yaklaşık 7 milyon civarında nüfusa sahip olan Kuzey Batı bölgesi, Liverpool, Blackburn, Manchester, Cumbria, Carliste, Blackpool ve Warrington gibi önemli şehirlere sahiptir. Kuzey Batı bölgesi UK içerisinde spor faaliyetleri ve turizm açısından en önemli bölgesidir.
- Doğu (East) : 6 milyon civarında nüfusu bulunan Doğu bölgesi, Cambridge, Bedford, Suffolk, Petersborough gibi şehirleri içermektedir.
- Batı Midland (West Midland) : Sanayi Devrimi'nin başladığı bölge olan Batı Midland, günümüzde halen imalat sanayinde İngiltere'nin en önemli bölgesidir. Bölgenin nüfusu 5,5 milyon olup, Birmingham, Warwick, Stanford ve Hereford gibi önemli şehirlere sahiptir.
- Humber ve Yorkshire: York, Kuzey Lincolnshire ve Kingston şehirlerinin içerisinde bulunduğu bölgenin nüfusu 5 milyon civarındadır.
- İskoçya (Scotland) : İç işlerinde özerk bir yapıya sahip olan İskoçya 5,1 milyon nüfusa sahiptir. Bölgenin en önemli şehirleri, Glasgow, Aberdeen ve Edinburgh'tur.
- Güney Batı (South West) : 5 milyon nüfusa sahip olan Güney Batı bölgesi, Devon, Bristol, Plymouth ve Cormwall gibi önemli şehirlere sahiptir.
- Doğu Midland (East Midland) : 4,5 milyon kişinin yaşadığı bölgenin önemli şehirleri, Nottingham ve Lincoln 'dür.
- Galler (Wales) : İskoçya gibi özerk bir yapıya sahip olan Galler'in nüfusu 3 milyon civarındadır. Bölgenin en önemli şehirleri Cardiff ve Swensea'dır.
- Kuzey Doğu (North East) : Britanya içerisinde bulunan bölgeler arasında en yoksul bölge olan Kuzey Doğu bölgesi, ayrıca Londra'dan sonraki en küçük 2. bölgedir. Bölgenin önemli şehirleri Cleveland, Darlington ve Stockton'dur. Bölgenin nüfusu ortalama 2,3 milyon civarındadır.

- Kuzey İrlanda (North Ireland) : 1,8 milyon civarında nüfusa sahip bölgenin en önemli şehirleri, Derry ve Lisburn'dur.

İngiltere'de günümüze kadar uygulanan bölgeselleşme uygulamaları, farklı zamanlarda, farklı şekillerde uygulanmış olmakla birlikte genellikle yetki genişliği ilkesine göre gerçekleştirilmiştir(Karasu,2004,s.108-110). I. Ve II. Dünya Savaşları devam ederken oluşturulan Plan Bölgeleri, Wilson Hükümeti'nin 1964 yılında kurduğu Bölgesel Planlama Kurulları, 1976 yılında kurulan Galler Kalkınma Ajansı bölgesel düzeyde oluşturulan ve direkt olarak merkezi hükümet tarafından kurulan örgütlere örnek verilebilir(Morgan,2002,s.801).

İngiltere, AB üyesi olduktan sonra, Avrupa Birliği'nin etkisi ile bölgesel gelişme ile ilgili planlama yapma aşamasını geçerek, bölgesel düzeyde politikalar geliştirerek uygulamaya başlamıştır. Özellikle 1986 yılında oluşturulan Tek Avrupa Senedi (Single Eurepean Act) ve Lizbon Antlaşması ile oluşturulan yapısal fonlar, diğer AB üyesi devletlerde olduğu gibi İngiltere'de de bölgesel anlamda etkisini göstermiştir. Netice itibariyle de 1990 yıllardan itibaren bölgeselleşme ve bölgesel kalkınma, İngiliz kamu yönetimi için temel unsurlardan biri haline gelmiştir(Greenwood,2002,s18).

İngiltere, Avrupa Birliği İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu sınıflandırmaya göre 8 adet bölgeye ayrılmıştır. Sınıflandırma yapılırken İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda gibi Birleşik Krallık'ın diğer kısımları dâhil edilmemiştir. Londra dışındaki diğer bölgeler, merkezi bakanlıklar dışındaki kamu kurumlarıdır(Non-departmental Public Bodies). Bölgeler, her biri uzman kamu yöneticisi olan Bölgesel Müdürler tarafından yönetilmektedir(Karasu,2005,s202). Bölge Yönetimleri, çeşitli merkezi bakanlıkların bölge yapılanmaları ile birlikte, bölgede gerçekleştirilecek hizmetleri örgütlemekte, hükümetin gerçekleştireceği bölgesel politikaların daha etkin gerçekleştirilmesini sağlamak için çalışmaktadır(Kaya,2007,s133).

1997 yılında hükümeti kuran İşçi Partisi, yerel ve bölgesel yönetimleri destekleyerek siyasi amaçlarla İskoçya, Kuzey İrlanda ve Galler'de özel yapılar ortaya çıkarmıştır. İşçi Partisi bölgelerdeki ekonomik gelişmişlik düzeyini arttırarak, bölgeler arasındaki var olan eşitsizlikleri azaltmaya çalışmıştır(Bache,2008,s.156-160).

Bakanlık dışı kamu kurumu niteliğine sahip özerk bir statüde bulunan kalkınma ajansları Kuruluş Kanunu'na göre; ekonomik kalkınma ve refah seviyesinin arttırılması, bölgelerin rekabet edebilirliğinin sağlanması ve ülke genelinde dengeli gelişmenin sağlanması gibi bir takım amaçlara sahiptirler(Jane Dyson,1998,s.7). Kalkınma ajansları ilgili kanun gereği görevlerini ilgili bakanın sorumluluğunda yürütmektedirler. Kanunda yer alan 4. maddeye göre kalkınma ajanslarının amaçları(Jane Dyson,1998,s.7):

- "Bölgesel rekabet ve işbirliği çerçevesinde bölge ekonomisini canlandırmak
- Ekonomik gelişmenin ve yatırımların bölge düzeyinde faydasını yaymak ve maksimum fayda yaratmak
- Bölgeler arasındaki ilişkileri geliştirmek
- AB'nin sağladığı yapısal fonların kullanımında yönetici rol almak
- Ulusal ve bölgesel olarak önem arz eden yatırım projelerinde ve yatırımların bölgesel düzeydeki koordinasyonunda roller üstlenmek
- Bölge işletmelerine çeşitli konularda destek sağlamak ve yardım yapmak
- Teknoloji transferini kolaylaştırmak ve teşvik etmek
- Bölgenin dengeli gelişiminin gerçekleştirilmesi
- Bölgelerin yeteneklerini geliştirmek ve artırmaktır."

Bu amaçların çerçevesinde AB'nin ortaya koymuş olduğu bölgesel politikaları uygulamak için yine AB'nin baskısı ile oluşturulan kalkınma ajanları, kendilerinden beklenen bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma rolünü yerine getirmişlerdir.

İngiltere'de bulunan bölgeler, Avrupa Birliği fonlarına başvuru konusunda aynı olanaklara sahip değildir. Fonlara başvuru konusunda teknik destek ve uzman personel

ihtiyacını gidermek için Yerel Yönetim Birliği yardım sağlamaktadır(ODPM, s.28). Ayrıca 2001 yılı itibari ile Avrupa Birliği fonlarına başvurabilmek için Bölge Kurulları Fonu oluşturulmuştur. Bu fon ile İngiltere'de yer alan bölgelerin gelişmişlik düzeyleri ve ekonomik seviyeleri göz önünde bulundurularak, AB fonlarından yararlanmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu sayede daha az gelişmiş bölgeler olan North West ve North East fondan daha fazla pay alırken, Londra gibi daha gelişmiş bölgeler fonlardan daha az yararlanmaktadır.

İngiltere'de bölgesel kalkınma yapılan çalışmalar 2002 tarihinde yayınlanan "*Bölgeniz, Seçiminiz: İngiltere'nin Bölgelerinin Yeniden Canlandırılması"* adlı Beyaz Kitap ile yeni bir aşamaya geçmiştir. Yayınlanan bu Beyaz Kitap ile bölge düzeyinde yapılacak bir referandumlarda evet oyu çıkarsa bölgesel meclislerin oluşturulmasının önü açılmıştır(Tomaney, 2002, s.87). 2003 yılında hükümet Seçimli Bölge Meclisleri Yasası'nı oluşturmuş ve İngiltere'de bulunan il meclislerinin tüm yetki ve sorumluluklarının bölge meclislerine aktarılması konusunda çalışmalara başlamıştır(Karasu,2005s.2018). Bölgeselleşme ile ilgili olarak hükümetin en önemli çalışmalarından biri de 2006 yılında oluşturulan Topluluk ve Yerel Yönetimler Bakanlığı'dır. Bu Bakanlığın ana sorumluluk alanı bölgesel kalkınmadır. Bakanlık, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgesel kalkınma ile ilgili sorunlara çözüm üretmek için çalışmaktadır(Gönül,2007,s.56).

İngiltere, oluşturduğu bölgesel politikalar için araç olarak, AB fonlarını aktif olarak kullanmakta ve bu fonlar ile geri kalmış bölgelerin gelir seviyesini yükseltmek ve bölgeler arasındaki gelir farkını azaltmak için gerekli yatırımları yapmıştır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için de gerekli altyapının oluşturulmasını ve yerel kaynakların en doğru şekilde kullanılmasını sağlamak için politikalar oluşturulmuştur. Bu çerçevede 1996-2015 yılları arasında İngiltere'nin yoksulluk ortalamasının altında yer alan bölgelerinde sanayi ve turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi için 186 milyar Euro

harcanmıştır. Uygulanan bu başarılı politikalar sayesinde, son açıklanan verilere göre İngiltere'de işsizlik oranı bir önceki yıla oranla %7,7 seviyesine yükselirken, 2015 yılı itibariyle toplam istihdam 29,1 milyon kişi seviyesine ulaşmıştır(Bektaş,2011,s.6).

İngiltere'nin sahip olduğu bölgesel kalkınma stratejisindeki öncelikli hedefler istihdamı artırmak, teknolojide yenilikçi ve öncü olmak ve akademik altyapıyı geliştirerek sanayiye ivme kazandırmak olarak belirlenmiştir. Bu hedefleri gerçekleştirmek için de mevcut üniversitelerde bilim parkları, araştırma ve geliştirme bölümleri ve bölgesel forumlar oluşturulmuş; özel sektör ile kamu sektörü arasında işbirliğinin sağlanması için çalışmalar yapılmıştır(bis.gov.tr,2015).

3.2.4.Avrupa Birliği'nin İngiltere'nin Bölgesel Gelişmesindeki Rolü

İngiltere, Batı Avrupa'da yer alan bir ada ülkesidir. Resmi olarak Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı olan ülke, İngiltere, Galler ve İskoçya'nın da içinde bulunduğu deniz ülkesidir. Coğrafi konumundan dolayı tarihte kendi toprakları üzerinde çok az savaş gördüğü için kendi kurumlarını geliştirmeyi başarmıştır(Roskin,2009,s.24).

İngiltere, devlet başkanı geleneksel olarak hanedan soyundan bir kişi olmasına karşın parlamenter demokrasi ile yönetilen bir ülkedir. Ülkede bulunan Kralın sahip olduğu yetkiler sembolik olup, yönetimin başında seçimler ile gelen başbakan bulunmaktadır. Başbakanın yanında tamamen alanında tecrübeli kişiler de kabinede yer almaktadır(Karasu,2009,s.172).

İngiltere, tarihsel olarak üniter yapılı bir devlet olmakla birlikte, 1990'lı yıllarda gerçekleşen yerel hareketler ile bu yapısında yumuşamaya gitmiştir(Roskin,2009,s.134). Yarı-federal bir devlet görünümü ortaya koyan İngiltere, merkezi hükümetin sahip olduğu bazı yetkileri yerel meclislere devretmiştir(Wollman,2012,s.44). Birleşik Krallık içerisinde yer alan Kuzey İrlanda, Galler ve İskoçya'nın kendi yerel meclisleri ve kendilerine özgü kamu örgütlenmeleri bulunmasına karşın, parlamentolarında bulunan ve merkezi hükümet tarafından atanan bir bakan ile de merkezin denetimi altındadırlar.

Kuzey İrlanda, 1998 yılında imzalanan bir anlaşma ile Birleşik Krallığı dâhil olmuş ve böylece ülkenin ismi de son şeklini almıştır. Anlaşma sonrasında Kuzey İrlanda'da kamu yönetimi ve idari organlar yeniden şekillendirilmiş, İrlanda ve İngiltere arasındaki bürokrasiyi yönetmesi için de yeni kurumlar oluşturulmuştur. Kuzey İrlanda, parlamentoya ve parlamento tarafından atanmış bir hükümete sahiptir. Bu hükümette başbakan ve bakanlar bulunmaktadır. Meclisin ana görevi merkezi hükümet tarafından kendilerine devredilen; tarım, eğitim, adalet ve yerel kalkınma gibi işleri yerine getirmektir(northireland. gov. uk,2016).

1707 yılında yapılan bir anlaşma ile Büyük Britanya'ya katılan İskoçya, 1997 yılında İskoçya'da yapılan bir referandum sonucunda kendi meclisini kurmuştur. Kurucu meclisin 1998 yılında çıkardığı İskoç Yasası'nda merkezi hükümetin yerine getireceği görevler açıkça anlatılmış, yazılanlar dışında kalan görevler ise de İskoç meclisine bırakılmıştır. Britanya tarafında yerine getirilecek işler arasında savunma, ulusal güvenlik ve dış ilişkiler gibi önemli konular bulunmaktadır. Büyük Britanya ile İskoçya arasındaki ilişkileri düzenlemekten sorumlu olan İskoç Ofisi de yerelleşme anlamında önemli katkılar sağlamaktadır(home. scotland. gov. uk,2016).

Son olarak değineceğimiz Galler'de 1998 yılında Tony Blair hükümeti zamanında Galler Millet Meclisi'ni kurmuştur. Galler başbakanı, Millet Meclisi tarafından seçilmekte ancak İngiliz Kraliyeti tarafından atanmaktadır. Ayrıca kabinede bulunan bakanlar da gene Kraliyetin onayı alındıktan sonra başbakan tarafından atanmaktadır. Sağlık, eğitim ve genel kamu hizmetleri Galler Hükümeti tarafından gerçekleştirilirken, dış ilişkiler, savunma ve adalet gibi işler merkezi hükümet tarafından yürütülmektedir(new. wales. gov. uk,2016).

İngiltere kurulduğu günden itibaren yerel yönetimlere oldukça önem vermiştir(Ökmen,2010,s.361). Öyle ki görev ve yetki paylaşımları genelde merkezi yönetime değil, yerel yönetimlere dönük olarak yapılmıştır. Hizmetlerin de büyük bir

çoğunluğu bu nedenle yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilir. Ancak İngiltere'nin sahip olduğu bu bölgeselci yaklaşım, İngiltere'de bölgesel farklılıkların olmadığı anlamına gelmemektedir.(Ökmen,2010,s.374). İngiltere'de özellikle Kuzey İrlanda ve Galler bölgeleri ile Londra bölgesi karşılaştırıldığı zaman bölgeler arasında var olan gelişmişlik farkları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca AB'ye üye olmadan önce yerel yönetimlerin daha aktif olarak çalıştığı İngiltere'de, Avrupa Birliği üyeliği sonrasında yerelleşme yerini daha çok merkezileşmeye terk etmiştir. Oluşturulan bölgesel meclisler ve bu meclislere yerel meclislerin yetkilerin aktarılması halkı yönetimden uzaklaştırmıştır(Karasu,2009,s.290).

İngiltere'de 2009 yılında yapılan seçimler sonrası oluşturulan koalisyon hükümeti, 2010 yılı itibariyle açıkladığı programda yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılacağını ve bölgesel yönetimlerin bazı yetkilerinin tekrar yerel yönetimlere aktarılacağı belirtilmiştir. Ayrıca finansal sistemin fazla merkezileştiğini savunan hükümet, eğitim ve sağlık harcamaları dışındaki harcamaların da yerel yönetimlerce yapılacağını duyurmuştur.

İngiltere AB'ne sonradan üye olmuş, yerelleşme konusunda da diğer AB üyesi ülkelerden farklı bir süreç yaşamıştır. Bunun nedeni de İngiltere'de zaten yerel yönetimlerin ön planda olmasıdır. Ancak her ne kadar önem atfedilmiş olsa da yerel yönetimlerin bir yasal güvencesinin olmaması siyasi nedenlerle hükümetlerin buralarda baskı uygulamalarına neden olmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz üzere İngiltere'de yerel yönetimler çok önemlidir, ancak gelir paylaşımı gibi konularda son derece adaletsiz uygulamalar yaşanmaktadır.

3.2.4.1.Turizm, Tarım ve Balıkçılık Çerçevesinde Yerel Kalkınma

İngiltere'de ve Kuzey İrlanda'da kırsal kesimde tarımla uğraşan ve deniz kenarlarında balıkçılık yapan nüfusta meydana gelen azalış dikkat çekici boyutlara

ulaşmıştı. Bundaki en büyük neden bu yolla geçimini sürdürenlerin sahip olduğu düşük gelir ve refah seviyesiydi. Bunun da en büyük nedeni az olan verimliliktir.

Yapılan yatırımlar ile turizm özellikle Galler ve Kuzey İrlanda bölgelerinde GSMH üzerinde büyük katkılar yapmıştır. Özellikle işsizlikle mücadele ve yeni istihdam yaratmadaki sorunlar turizm ile giderilmeye çalışılmış, mevsimlik olsa da bu politika etkili olmuştur. Ancak bu istihdamın mevsimlik olması sürdürülebilir bir istihdam yaratılmasına olanak vermemiştir. Ayrıca İngiltere'de özellikle yoğun kentleşme ile birlikte ortaya çıkan kentleşme ve katı atık sorunları ve yoğun trafik sorunu henüz çözüme kavuşturulamamıştır.

Yapısal fonlar ve Uyum fonu ile İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda'da bulunan çiftlik ve buralarda çalışan çiftçilere yardımlar yapılmıştır. 2014 yılında orman ile ilgili 118 proje ile yaklaşık 4 bin kişiye istihdam olanağı sağlanmıştır. Tarımla uğraşan işçiler için kurslar açılarak, mesleki eğitim verilmiştir.

İngiltere, Leader 1 (Liason Entre Actions pour le Developpement de L'Economie Rurale) programı ile kırsal kalkınma da yenilikçi ve farklı bir anlayış geliştirmiştir. Bu program dâhilinde, Kuzey İrlanda'nın Ballymena adlı kırsal bir yerleşim bölgesinde internet altyapısı oluşturma fikri ortaya çıktı. 29,467 nüfuslu bu kentte insanların geçimini sağlayacak çok büyük işletmelerin ya da fabrikaların olmaması, buralarda bulunan genç nüfusun büyük kentlere göç etmesine neden olmaktadır. Bu sorunu çözmek için yerel yönetim birimi AB Yapısal Fonlarından yararlanabilmek için bir proje hazırladı ve kentin altyapısını güçlendirecek bu projeyi AB Komisyonuna sundu. İnternet kullanımın artırılması ve yerel işletmelerin mallarını sanal portalda pazarlamalarına olanak sağlayan bu proje ile kentin geliştirilmesi ve üretimin artırılması amaçlanmaktaydı. Komisyon tarafından kabul gören bu proje ile pek çok küçük ve orta ölçekli işletme internet altyapısına kavuşmuş ve 80'e yakın gence yeni istihdam olanağı sağlanmıştır.

3.2.4.2. Sanayi ve Hizmetler Sektörüne Etkileri

Büyük ve orta ölçekli işletmeler şeklinde örgütlenmiş olan İngiltere sanayisi, AB üyeliği ile birlikte çok uluslu bir yapıya kavuşmuş, dış yatırımlar ile artan rekabete karşı koyabilmek için yapısal fonlardan etkin bir şekilde faydalanmışlardır.

Yapısal fonlar ve oluşturulan sanayi programları İngiltere ekonomisinin rekabetçi Avrupa pazarına uyum göstermesi açısından önem arz etmektedir. I. Planlı dönem ile birlikte uygulanan sanayi politikaları sonrasında İngiltere sanayisi yılda ortalama %9'luk bir artış göstermiştir.

Her ne kadar Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde bir sanayi ve istihdam rakamlarına sahip olsa da, İngiliz ekonomisi yürüyen bir ekonomi için yeni istihdam kaynakları yaratmak zorundadır. İngiltere AB'ye üye olduğu 1973 yılından itibaren buna önem vermiş, AB içerisindeki baskın rolü ile birliğe sağladığı katkıdan daha fazla miktarlarda fon kullanarak geri kalmış bölgelerinin altyapı sorunlarını çözmeye ve duraklamaya girmiş sanayisini tekrar canlandırmaya çalışmıştır.

İngiltere'de bulunan KOBİ'lere destek sağlamak ve İngiltere'yi dış yatırımlar için uygun hale getirmek ve yatırım yapılmasının önündeki engelleri kaldırmak yapısal fonların en büyük amaçları arasındadır. Özellikle Kuzey İrlanda ve Galler Bölgeleri'ni yatırım için cazibe merkezi haline getirmek ve kırsal alanda kalkınmanın sağlanması da bu fon ile yapılması amaçlananlar arasındadır. Bu yüzden bu bölgelerde bulunan küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyümek için ihtiyaç duydukları mali desteğin önemli bir kısmı AB fonları ile sağlanmıştır.

3.3. İspanya Ve İngiltere'nin Kullandıkları AB Fonları ve Sonuçları

İspanya'nın birliğe üye olduğu 1986 yılında tarım sektörünün ülke ekonomisindeki payı %7 seviyelerindeydi. Oysa bu oran İspanya'nın en yoksul bölgesi olan Extremadura'da %23'lere çıkıyordu. Aynı şekilde İspanya'nın 1986 yılında kişi başına

düşen milli geliri 5.660 ECU civarında iken, Extremadura'da ancak 2.450 ECU olmuş; yani genel ülke ortalamasının yalnızca %43'ü kadar olmuştur(Bilici, 2002, s.22).

Avrupa Birliği İspanya'nın 1986 yılında birliğe dâhil olmasının ardından bu ülkeye yardımlarını oldukça artırmış ve tabiri yerindeyse AB yardımları bu ülkeye akmıştır. İspanya sadece 1986-2000 yılları arasında AB Fonlarından 18 milyar ECU hibe ve 21 milyar ECU kredi kullanarak, AB fonlarından en çok yararlanan ülke olmuştur. Ayrıca İspanya 2000-2006 yılları arasında da 45 milyar EURO'ya yakın yardım alarak bu durumunu korumuştur.

İspanya içimde bakıldığı zaman kullanılan fonların tam anlamıyla ülke geneline dağılmadığı ve bazı bölgelerde toplandığı görülmektedir. Fonlardan en çok yararlanan bölge Extremadura olurken, en az yararlanan Barcelona gibi zengin şehirlerin bulunduğu Katalan bölgesi olmuştur. 1986 yılından 2001 yılına kadar geçen sürede Extremadura bölgesine yapısal fonlardan çok büyük miktarlarda kaynak aktarılmıştır. Bu durumu somutlaştırmak gerekirse, Extremadura bölgesi sadece 2001 yılında AB Yapısal Fonlarından 1 milyar 187 milyon ECU fon kullanmıştır. Bu tutar o dönem birliğe aday olan 10 ülkeye yapılan yardımdan daha fazla bir miktardır. Ayrıca yapılan yardımları bölgelerin nüfusu ile orantıladığımızda, 2 milyon nüfusa sahip Extremadura'ya 1 milyar ECU'den fazla yardım yapılırken, 40 milyon nüfusa sahip olan Polonya'ya PHARE programı kapsamında sadece 411milyon EURO yardım yapıldığını görmekteyiz.

Avrupa Birliği'ne üye olmak İspanya'nın ve özellikle Extremadura'nın ekonomik gücünün iyileşmesi için önemli bir katkı sağlamış ve refah düzeyinde önemli bir artışa neden olmuştur. 1986 yılında 2.450 ECU olan Extremadura'da kişi başına düşen milli gelir, 1991 yılında 5.959 ECU, 1996 yılında 10.796 ECU ve 2001 yılında 14.250 ECU olmuş ve AB fonlarının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

İngiltere ise İspanya'dan daha farklı bir süreç yaşamıştır. İspanya ekonomisinin ve altyapısının kötü olmasından dolayı birliğe üye olmadan önce ve özellikle birliğe üye olduktan sonra çok büyük miktarlarda fon kullanırken, birliğe önemli bir katkısı olmamıştır. Buna karşılık İngiltere, Almanya, Fransa ve diğer birkaç ülke ile birlikte birliğe önemli mali sağlamıştır. Ancak İngiltere sağlamış olduğu mali desteği tekrar geri döndürmek için ülkesi içindeki geri kalmış bölgeler için projeler hazırlayarak, bölgelerin gelişiminde AB fonlarını aktif şekilde kullanmıştır.

Bu amaçla İngiltere bölgesel kalkınmayı planlı bir şekilde sağlamak için ülkeyi 12 ayrı bölgeye ayırmış ve sadece bölgesel kalkınma için İş, Yenilik ve Yetenekler Bakanlığı adı altında bir oluşuma gitmiştir. Bu bakanlık ve kurulan kalkınma ajansları, bölgelerin mevcut istihdam olanaklarını artırarak genç nüfusun Londra gibi büyük şehirlere göç etmesini engellemek ve yeni teknolojileri sanayiye bütünleştirerek ederek sanayideki verimliliği artırmak için projeler oluşturarak, İngiltere'nin AB Yapısal Fonu ile Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan etkin şekilde faydalanmasını sağlamışlardır.

SONUÇ

Bu çalışma ile Avrupa Birliği'nin yürütmekte olduğu bölgesel kalkınma politikalarının ortaya çıkışı ve tarihsel süreç içerisindeki gelişimi incelenerek, bölgesel kalkınma politikalarının ana mali araçları olan Yapısal Fonlar ile Uyum Fonu'nun üye ülkelerin bölgesel gelişimlerine olan etkileri ortaya konmuştur. Avrupa Birliği'nin kuruluşundan itibaren örnek ülke olarak belirlediğimiz İngiltere ve İspanya'nın bölgesel kalkınma için kullanmış oldukları mali destekler ile gelişimleri incelenerek, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasında Avrupa Birliği'nin üstlendiği pozitif role ilişkin tahlil yapılmıştır.

Avrupa Birliği bölgesel politikası, ilk başlarda bazı ülkelerin mevcut uygulamalarını içerirken, zamanla AB'ne yeni ülkelerin üye olması sonucunda hissedilen ihtiyaçlar sonucunda genel bir politika ortaya koymuştur. Bölgesel kalkınma, AB tarafından

öncelik verilen bir alandır. Bölgesel gelişmişlik farkları günümüzde halen kendisini göstermekle birlikte, özellikle Birliğe sonradan üye olan Doğu Avrupa ülkelerinin uyumu konusunda bu politikaların katkısı çok büyüktür.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin bölgesel kalkınma politikalarında ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. Bölgesel kalkınmanın sadece merkezi hükümet tarafından gerçekleştirilemeyeceği, bölgesel aktörlerin de dâhil edilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bölgesel aktörlerin kalkınma sürecine dâhil edilmesiyle birlikte, kurumsal yapılanmalar da oluşturulmuştur. Bu kurumlar arasında en önemli olanı "Bölgesel Kalkınma Ajanslarıdır". Kalkınma ajansları ilk olarak Avrupa'da 1950'li yıllarla birlikte ortaya çıkmıştır. Kalkınma ajanslarının kurulmasının ardından kurumsal bir yapıya kavuşan bölgesel kalkınma Yapısal Fonlarla desteklenerek üye ülkelerin gelişiminde aktif bir rol oynamıştır.

Avrupa Birliği uygulamış olduğu bölgesel kalkınma programları ile hem üye ülkelerin hem de üye ülkelerin içerisinde yer alan bölgelerin kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Üye ülkelerin reel yakınsama durumları analiz edildiğinde, uygulanan ulusal ve bölgesel politikalar sonucunda görece olarak daha hızlı olarak kalkındıkları ve kişi başına düşen milli gelirleri arasındaki farkın azalma eğilimi gösterdiği görülmektedir. Ancak aynı şekilde kamu harcamalarının artma eğiliminde olması, bölgelerin gelişmesini yavaşlatan bir etki ortaya koymaktadır.Tüm bu nedenlerle, AB üyesi ülkelerin üyelik öncesi ve sonrası GSYİH'lalarında meydana gelen değişimlere baktığımız zaman kişi başına düşen milli gelirdeki artışın istenilen ölçüde olmadığı görülmekte ve AB politikalarının bir başarısız bir görünüm sergilemesine yol açmaktadır..

Çok farklı kültürlerin ve çok farklı milletlerin bir arada bulunduğu Avrupa Birliği'nde sosyal ve ekonomik bütünleşme ile dengeli ve sürekli kalkınmanın sağlanabilmesi Avrupa Birliği düzeyinde genel bir bölgesel kalkınma politikası ile

mümkündür. Bu doğrultuda uygulanan bölgesel politikalar ile hedeflenenler arasında bölgeler arasında uyum sağlanması, gelir adaletsizliğinin önlenmesi ve bölgelerin potansiyellerinin kullanılmasında farklılıkların minimum düzeye indirilmesi yer almaktadır.

Avrupa Birliği kuruluşundan itibaren sahip olduğu dinamik yapısı nedeniyle sürekli genişlemiş başlarda 6 olan üye sayısı sonraları 15'e ve son kabul edilen üye ülkelerle birlikte 28'e kadar çıkmıştır. Ancak üye sayılarında meydana gelen bu artış ile birlikte Yapısal Fonlarda da aynı oranda bir artış olmaması, bu fonların dağılımında önemli değişiklikler yapılmasına neden olmuştur. İlk başlarda Avrupa Birliği içerisinde nispeten geri kalmış bölgeler olarak nitelendirilen İspanya, Portekiz ve Hollanda gibi ülkeler, birliğe sonradan katılan Bulgaristan, Romanya, Letonya gibi diğerlerine oranla görece daha az gelişmiş ülkelerin birlik ortalamasını düşürmesi nedeniyle daha önceden kullanmış oldukları Yapısal Fonlardan faydalanamaz olmuşlardır. Mevcut düzenlemelerin sürdürülmesi ilerleyen dönemlerde bu ülkelerin Yapısal Fonlardan yararlanmaları önünde gene bir engel teşkil edecektir.

Tüm bu verilerin ve örneklerin ışığında, İspanya ve İngiltere'nin AB'ye üye olmadan önce diğer bölgelere nazaran geri kalmış olduğu varsayılabilecek bölgeleri, AB'ye üye olduktan sonra büyük bir gelişme göstererek, GSYİH'larını iki katından daha fazla arttırmışlardır. Bölgelerin bu gelişiminde AB Yapısal Fonları ile diğer mali araçlarının katkısı son derece büyüktür. Bu sonuçlara rağmen birliğe yeni üye olacak devletlerin GSYİH'lalarının birlik ortalamasının altında seyretmesi, ilerleyen dönemlerde AB mali araçları ile ilgili sorun yaşanmasına neden olabilir. Zira geri kalmış ülkelerle ilgili yeni kaynaklar yaratılmaz ve yeni fonlar oluşturulmazsa, gelecek dönemde AB fonlarının gelişmemiş bölgelere katkısı son derece az olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Abuşoğlu, Ö. ve İnan. Ö., Kalkınmada Öncelikli Yöreler ve Bölgesel Gelişme İçin Bir Model,TOBB,1989, Ankara
2. Aksoy Tahir, Avrupa Birliği Bütçesi, Fonları ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006
3. Aktürk, E., Yüksek Lisans Tezi : Avrupa Birliği'nde Bölgesel Sorun ve Politikalar, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1997
4. Ali Efendioğlu, Yılmaz, Temsili Demokrasinin Seçim Ayağı, TBB Dergisi, Sayı 60,İstanbul, 2005
5. Ana Britannica, Hürriyet Gazetesi, Cilt.27
6. Armstrong, H. And Taylor J. , Regional Economics and Policy, Third Edition, Blackwell Publishing, UK, 2000
7. Arıkan, E.A., Bütünleşen Avrupa'da Yerel Yönetimler, TÜSİAD Yayınları, İstanbul,2004
8. Arslan, Kahraman, Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Araçları, İstanbul Ticaret Üniversitesi S.B. Dergisi, Yıl:4,İstanbul, 2010
9. Aslan, Pınar, Almanya Ülke Raporu, Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Tic. Etüt Merkezi, Ankara,2011
10. Atak Barış, Avrupa Birliği'nde Yapısal Fonlar: Türkiye İle Üye Ülkelerin Karşılaştırılması Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2009
11. Atar, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya, 2013
12. Avrupa Birliği Bölgesel Politikası, Erişim Tarihi:13.11.2016, http://www.ibb.gov.tr/sites/Avrupa-Birligi/Documents/ABBolgeselPolitikasi.pdf

13. Avrupa Birliği Bölge Çalışmaları, Erişim Tarihi: 18.10.2016, http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Tutorial:Regional_yearbook

14. Avrupa Birliği'nde NUTS Bölgelerinin Oluşumu, Erişim Tarihi: 21.10.2016, http://europa.eu.int/comm/eurosata/ramon/nuts/mainchar_regions_en_en.html

15. Bache, Ian, İngiltere'de Bölgesel Kalkınma Kurumlarının Meşruiyeti, Bölgesel Kalkınma Ajansları, IPM, İstanbul, 2008

16. Barro, J.Robert ve Martin, Xavier Sala-i, Economic Growht, The MIT Press, London, 2004

17. Başkaya Fikret, Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü, İmge Kitabevi,2000, İstanbul

18. Bayraktar, F., Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Politikası ve Bu Politikanın Aday Ülke Olarak Türkiye Açısından Anlam Ve Önemi, Kalkınma Bankası Matbaası, İstanbul, 2002

19. Bayburtlu,M.,Türkiye Açısında Bir Değerlendirme: Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Yapısal Fonlar, Ekonomik Forum,İstanbul,2002

20. Bektaş, Banu, İngiltere Ülke Raporu, Dış Tic. Müsteşarlığı İhracatı Geliş. Etüt Merkezi, Ankara,2011

21. Böhler, Karl Friedrich, "Langlebige Regionale Disparitaten" Bundeszentrale für Politische Bildung, 2011, http://www.bpb.de/themen/8LAll5,0,Langlebige_regionale_Disparit%E4ten.html

22. Brakman, S. , Schramm, M., Putting New Economic Geography to the Test: Free-ness of Trade and Agglomeration in the EU Regions, Regional Science and Urban Economics,2006

23. Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Ve Türkiye, Doğuşum Matbaacılık, Ankara, 2002

24. Dinler, Zeynep, Bölgesel İktisat, Ekin Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul,2005

25. Diriöz Ozan, AB'nin Bölgesel Politikaları ve Türkiye, Gümrük Dünyası, Sayı:50, İsmat Matbaacılık, Ankara, 2006

26. DPT 2003B, Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006),T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü,2003,Ankara

27. DPT, Bölge-Bölgesel Yaklaşım: AB-Türkiye Uygulamaları, NUTS Çalışma Grubu, Ankara,2001

28. DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2008

29. Dünya Bankası AB Üyesi Ülke İstatistikleri, Erişim Tarihi: 25.12.2016, http://data.worldbank.org/sites/default/files

30. Dyson, Jane, Edward Wood and Christopher Barclay, Regional Development Agencies Bill, House Of Commons Library, Resarch Papers, London,1998

31. Eraydın, A. , Bölgesel Kalkınma Kavram, Kuram ve Politikalarında Yaşanan Değişimler, Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Tebliğleri, Cilt.1, Denizli,2003

32. Erçin,E., 15 Soruda 15 AB Politikası: AB'nin Bölgesel Politikası,Promat Basım, İstanbul,2003

33. Eroğul Cem, Çağdaş Devlet Düzenlemeleri, İmaj Yayınevi, 2012, Ankara

34. Eşiyok, B. Ali, Bölgesel Kalkınma, Yeni Bölgecilik ve Bölgesel Kalkınma Araçları, Memleket Siyaset Yönetim, Cilt.7,2012,İstanbul

35. European Cohesion, Growing Regions, Growing Europa- Fourth Report on Economic and Social Cohesion, Luxemburg: Office for Offical Publications of The Eurepean Communities,2007

36. European Commission, The Urban and Regional Dimension of Europe 2020, Seventh Progres Report on Economic, Belçika,2011

37. Filiztekin Alpay, Türkiye'de Bölgesel Farklar ve Politikalar, TÜSİAD, Sayı:471,İstanbul, 2008

38. Galler Bölge Çalışmaları, Galler Bölgeler Komitesi, Erişim Tarihi:20.12.2016, http://new.wales.gov.uk/?lang=en

39. Geldrop, J.V. And Withagen C., Naturel Capital and Sustainability, Ecological Economics, Vol.32,2000

40. Gençay İneci Sevgi, Aday Ülkelerin Bölgesel Sorunları ve Avrupa Birliği'nin Yapısal Fonları: Bulgaristan, Romanya ve Türkiye, Türkiye-AB İlişkileri Üzerine Ekonomi-Politik Tezler, Beta Basım, İstanbul, 2006

41. Gönül Dilcu, Bölge Planlama Politikaları ve Bir Araç Olarak Kalkınma Ajansları, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2007

42. Gözler, Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi, Cilt 2, Ekin Kitabevi, Bursa,2011

43. Greenwood,J., Pyper R., New Public Administration in Britain, Taylor and Francis Publications, London, 2002

44. Harrop,J.,The Political Economy of İntegration in The European Community,Dotesios Publications,Wiltshire,1990

45. Hoff, K. Beyond Rosenstein-Rodan: the modern Theory of Coordination Problems in Development. In Proceedings of the Annual World Bank Conference on Development Economics,2000

46. Ildırar, Mustafa, Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004

47. Institue of Public Administration, Guide to The Implementation and Administration of EU Structural and Cohesion Funds in Ireland, Dublin,2003

48. Ishiyama John T., Comparative Politics: Principles Of Democracy and Democratization, First Edition, Blackwell Publishing,2012,England

49. İktisadi Kalkınma Vakfı, Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İstanbul,2001

50. İskoçya Bölge Çalışmaları, Erişim Tarihi: 20.12.2016, http://home.scotland.gov.uk/home

51. Johnsson C.B. Richard, Ricardo ve Serbest Ticaret Üzerine, Çev.: Ünsal Çetin, Liberal Düşünce, Yıl:2016, Sayı:63, 2011

52. Jovanovic Miroslav N., European Economic Integration, Great Britain , 1997

53. Karasu, Koray, İngiltere'de Bölgesel Kalkınma Ajansları, Menef Turan(der.), Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?, Paragraf Yayınevi, Ankara,2005

54. Karasu, Koray, "İngiltere" Kamu Yönetimi: Ülke İncelemeleri, Paragraf Yayınları, Ankara,2004

55. Karluk, R., Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayınevi, Avrupa Birliği Dizisi,8.Baskı,Ankara,2005

56. Kaya, Kılıç, Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir,2007

57. Kayıkçı, Sabrına, Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Mekân Planlama Sistemi, Planlama Dergisi,2003, İstanbul

58. Keleş Ruşen, "Bölge Kalkınması ve Bölge Planlaması", Şehircilik Sorunları Uygulama ve Politikaları,1973,Ankara

59. Keleş, Ruşen, Kentleşme Politikası, İmge Yayınevi, İstanbul,1973

60. Kuzey İrlanda Bölge Çalışmaları, Erişim Tarihi: 20.12.2016, http://northireland.gov.uk/index.htm

61. Kübra Cihangir Çamur, Özge Gümüş, "İstatistikî Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)", Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?(Derleyen: Menaf Turan), Paragraf Yayınevi, Ankara.2005

62. Klepsch, Egon, Europa der Regionen, Regionen und Föderalismus, Stuttgart, 1997

63. Knemeyer, F. Ludwig, Die Europaelsche Regionalcharta-ein Mellenstein auf dem Weg zu elnem Europa der Regionem, omos Verlagsgesellschaft,1994

64. Leonard, D., Pocket Guide to The Community, The Economist Publications,Third Edition,London,1989

65. Lessman, Christian, Regionale Disparitaten in Deutschland und Ausgesuchten OECD Staaten im Vergleich

66. Martin, R. , Instıtuıonal Approaches in Economic Geography, Blackwell Publishing, Oxford,2003

67. Mc Cormick,J., The European Unıon-Politics and Policies, European Study Service, Belgium,1999

68. Morgan, Kevin, The English Question: Regional Perspectives on a Fractured Nation, Regional Studies, Vol.36, 2002,London

69. Mustafa Fişne ve Sağbaş, İsa. "Avrupa Birliği Bölgesel Gelişme Politikası", içinde: Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye, Ekin Yayınevi, Bursa, 2010

70. Nelson, A. C. Burby, R. J. Feser, E., Dawkins, C. J., Malizia, E. E., & Quercia, R. Urban Containment and Central-city Revitalization. *Journal of the American Planning Association*,2004

71. Ökmen, Mustafa, Parlak Bekir, Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler: İlkeler, Yaklaşımlar ve Mevzuat, Alfa Aktüel, Bursa, 2010

72. Özbudun, E, Türkiye'de parti ve Seçim Sistemi,1. Baskı. Siyaset Bilimi, 2011

73. Özer, Yunus Emre, Küresel Rekabet-Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye, Review of Social, Economic and Business Studies, Vol.9,2007,İstanbul

74. Polatkan, Tanju, Bölgesel Gelişme Politikası, DPT Yayını, Ankara,1968

75. Prado, Lourdes and Zdrentu Bogdan, General and Regional Statistics Population and Social Conditions, Eurostat, Statictics in Focus, Lüksemburg, 2012

76. Purvis, Matthew, Extension of Franchise (House of Lords) Bil, House of Lords Note LLN 2013/016,Haziran 2013

77. Raıch, Silvia, Grenzüberscgreitende und İnterregionale Zusammenarbeit in einem "Europa der Regionem",1995

78. Rosenstein-Rodan, P. N. Notes on the Theory of the 'big push' ,Palgrave Macmillan UK.1961

79. Roskin, Michael G., Çağdaş Devlet Sistemleri Siyaset,Coğrafya,Kültür, Çev.: Bahattin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları, Ankara,2009

80. Rudzio, Wolfgang, Das Politische System der Bundesrepublik Deusthland, Wiesbeden: Springer V.5,2015,Germany

81. Sönke, Petersen, Wahlen: Grundpfeiler der Demokratie, Deutscher Bundestag Referat Öffentlichkeitsarbeit, 2010, Berlin

82. Sülün, D., Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Esasları, İzmir Ticaret Odası Yayınları, 1.Baskı, İzmir, 2005

83. Şen, Zelal, Türkiye'nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Strateji Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2004

84. Tanilli, Server, Devlet ve Demokrasi,2. Baskı, İstanbul,1981

85. T.C. Londra Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, İngiltere'nin Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye ile Ekonomik ve Ticari İlişkileri, Ankara, 2010

86. Tekeli, İhsan, Türkiye'de Bölgesel Eşitsizlik ve Bölge Planlama Yazıları, Yurt Yayınları, İstanbul, 2008

87. Tomaney, John and John Mawson, England: The State of the Regions, Bristol Policy Press, Bristol, 2002

88. Turan, M., Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir Ne Değildir?, Paragraf Yayıncılık, Ankara, 2005

89. Türk, Hikmet Sami, Anayasa Yargısı, Ankara,2006

90. Türk, Hikmet Sami, Tuncer Erol, Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi, Ankara, 1995

91. Vinals J. , La Economia Espanola Ante el Mercado Unico Europeo, Las Claves del Proceso de İntegration en la Communidad Europea, Madrid,1992

92. Yavuz, Fehmi, Şehir ve Bölge Planlaması Bakımından Şehirleşme Hareketleri, SBF Yayınları, Ankara,1961

93. Yenidoğan Uğur, Vatandaşlık Bilgisi, Ankara,2005

94. Wood, Edward, Regional Goverment in England House Of Commons, Resarch Papers 98/9, London, 1998